TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ

YABANCI KÜLTÜR ve EDEBİYATLARIN TÜRKİYE'DE ÖĞRETİMİ ve TÜRK KÜLTÜRÜ

SEMPOZYUM

BİLDİRİLERİ

ANKARA - 1997

Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları ♦ 18
Toplantı Metinleri Dizisi ♦ 3

ISBN: 975-7382-08-6

Tashih: **Metin ÖZARSLAN**

Bu kitap Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı Dizgi Biriminde
Fatih CEYLAN tarafından dizilip tertip edilmiştir.

Baskı: **Rem Matbaacılık A.Ş. İstanbul, 1997**
Telefon: (212) 276 98 70 - 71 Belgegeçer: (212) 276 14 52

YABANCI KÜLTÜR ve EDEBİYATLARIN TÜRKİYE'DE ÖĞRETİMİ ve TÜRK KÜLTÜRÜ

SEMPOZYUM

BİLDİRİLERİ

HAZIRLAYAN

Ersin ÖZARSLAN

TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ
Millî Müdafaa Caddesi 10/13 Kızılay 06440 ANKARA
Posta Kutusu: 294 Yenişehir / ANKARA
Telefon: 0 (312) 418 37 34 ♦ 0 (312) 417 45 70
Belgegeçer: 417 45 70

ANKARA ♦ 1997

Sunuş

Kitle haberleşme vasıtalarının binbir cephesi ve binbir çehresi ile tanıtarak küçülttüğü dünyamız bildiğimiz dünya olmaktan çıkıyor. Bu baş döndürücü değişmenin peşinden koştuğumuz süreç içerisinde aklımıza gelmeyen meselelerle karşılaşıyoruz.

Kültür meseleleri bunların başında geliyor. Tanımak ve istifade etmek için bir dili ve kültürü öğrenmek binlerce yıllık bir geleneğimiz. Fakat bugün kültürlerin vasıfları, işlevleri ve kullanım alanları de değişti. Bugün her kültür bir mücadele vasıtası durumunda. Peki kültürler arası mücadelede biz ne durumdayız, nasıl bir davranış sergiliyoruz, başka kültürleri bilme, tanıma ve faydalanma geleneğimiz ne halde? Tanımak istediğimiz kültürlerin bizim kültürümüz karşısındaki tumları nasıl?

Yabancı kültürleri öğreniyor muyuz, iktibas mı ediyoruz? Kültür ithaline ihtiyacımız var mı? Başka kültürleri öğrenir ve öğretirken belli bir gaye taşıyor muyuz, yoksa gayemiz sadece öğrenmek ve öğretmek mi? Yabancı dil ve kültür, uygulamada ve sosyal hayatta bize müşahhas olarak ne kazandırıyor?

... Ve akla gelebilecek benzer sorular, ortada sorgulanması gereken hususlar olarak toplumun gündemine bu sempozyumu getirmiştir. Şüphesiz bu sempozyum bütün bu meseleleri bir anda ele alamamıştır. Ama ele alınan ve tartışılan konular ve getirilen teklifler bu vadideki meselelerimizin çözümü yolunda atılan önemli adımlar olarak değerlendirilecektir.

Türkiye Yazarlar Birliği böyle bir meseleyi ülkemizin seçkin ilim adamları vasıtasıyla gündeme getirmekten kıvanç duymaktadır.

Türkiye Yazarlar Birliği'nin Sayın D. Mehmet Doğan'ın Genel Başkanlığı döneminde gerçekleştirdiği "Türkiye'de Yabancı Dil ve Edebiyatların Öğretimi ve Türk Kültürü" konulu simpozyumda sunulan tebliğleri yayınlamak bugüne nasip oldu. Bu vesile ile başta D. Mehmet Doğan'ı, Simpozyum Genel Sekreteri Ersin Özarslan'ı ve tebliğ sahibi değerli bilim adamlarımızı tebrik eder, bu yayının hayırlar getirmesini dilerim.

Dr. Lütfi ŞEHSUVAROĞLU
Türkiye Yazarlar Birliği
Genel Başkanı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ♦ Dr. Lütfi ŞEHSUVAROĞLU

AÇIŞ KONUŞMASI ♦ D. Mehmet DOĞAN

AÇIŞ KONUŞMASI ♦ Ersin ÖZARSLAN

Yard. Doç. Dr. Feramuz AYDOĞAN
Arş. Gör. Celil GÜNGÖR
DİLİN PSİKOLOJİSİ, TOPLUMUN DİNAMİĞİ ♦ 1-8

Prof. Dr. Gürsel AYTAÇ
YABANCI FİLOLOJİ DALLARININ GÖREVLERİ ♦ 9-14

Yrd. Doç. Dr. Yeşim BAŞARIR
KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM VE BİLEŞİK KÜLTÜRLER SENDROMU ♦ 15-24

Öğr. Gör. Musa DOĞAN
İKİ DİLLİ OKULLAR VE GETİRDİĞİ PROBLEMLER ♦ 25-29

Doç. Dr. Burçin EROL
TÜRKİYE'DE BATI DİL ve EDEBİYATLARININ ÖĞRETİMİ ve TÜRK KÜLTÜRÜ ve EDEBİYATI İLE İLİŞKİLER ♦ 30-37

Öğr. Gör. Ahmet Çetin ERTÜRK
TÜRKİYE'DE TERCÜME FAALİYETLERİ ♦ 38-46

Yard. Doç. Dr. Nüket ESEN-
TÜRKİYE'DE AMERİKAN KÜLTÜRÜNÜN ROMANLARA YANSIMASI ♦ 47-53

Doç. Dr. İbrahim İLKHAN
YABANCI DİL ÖĞRETİMİNİN KÜLTÜR DEĞİŞMESİNE ETKİLERİ ♦ 55-62

Prof. Dr. Battal İNANDI
KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMDE YABANCI FİLOLOJİLERİN YERİ ♦ 63-70

Doç. Dr. Ramazan KAPLAN
KLÂSİKLER TARTIŞMASININ KÜLTÜREL BOYUTLARI ♦ 71-77

Dr. Emel KEFELİ
YABANCI KÜLTÜR VE EDEBİYATLAR TÜRK KÜLTÜRÜNE GERÇEKTEN YABANCI MIDIR? ♦ 79-84

Prof. Dr. Zeynep KERMAN
MUKAYESELİ EDEBİYAT VE MUKAYESELİ KÜLTÜRÜN ÖNEMİ ♦ 85-89

Doç. Dr. Ayşe Lâhur KIRTUNÇ
AMERİKAN POPÜLER KÜLTÜRÜNÜN AKADEMİK OLARAK ÖĞRETİMİ: BİR UYGULAMA ♦ 91-104

Öğr. Gör. Dr. A. Didem USLU
YABANCI KÜLTÜR VE EDEBİYATLARIN TÜRKİYE'DE ÖĞRETİMİ VE TÜRK KÜLTÜRÜ ♦ 105-111

Ersin ÖZARSLAN
KAPANIŞ VE DEĞERLENDİRME KONUŞMASI ♦ 113-117

TEBLİĞ SUNANLARIN BİYOGRAFİSİ ♦ 119-126

PROGRAM

- 10. 00. Açılış - **D. Mehmet DOĞAN** (Türkiye Yazarlar Birliği Genel Başkanı)
- 10. 05. Takdim - **Ersin ÖZARSLAN** (Sempozyum Genel Sekreteri)

I. OTURUM: Başkan - **Prof. Dr. Gürsel AYTAÇ**

- 10. 10. Prof. Dr. **Zeynep KERMAN** - "Mukeyeseli Edebiyat ve Kültürün Önemi"
- 10. 30. Doç. Dr. **Ramazan KAPLAN** "Klasikler Tartışmasının Kültürel Boyutları"
- 10. 50. Doç. Dr. **Nükhet ESEN** "Türkiye'de Amerikan Kültürünün Romanlara Yansıması"
- 11. 10. Öğr. Gör. **Ahmet Çetin ERTÜRK** "Türkiye'de Tercüme Faaliyetleri ve Bununun Kültürümüze Etkileri"

II. OTURUM: Başkan - **Prof. Dr. Zeynep KERMAN**

- 11. 30. Prof. Dr. **Battal İNANDI** "Kültürler Arası İletişimde Yabancı Filolojilerin Yeri ve Önemi"
- 11. 50. Yrd. Doç. Dr. **Yeşim BAŞARIR** "Kültürler Arası İletişim ve Bileşik Kültürler Sendromu: Akademik Çözümlemeler"
- 12. 10. Öğr. Gör. **Musa DOĞAN** "Türkiye'de İki Dilli Okullar ve Getirdiği Problemler"

ARA

III. OTURUM: Başkan - **Doç. Dr. Ramazan KAPLAN**

- 13. 30. Dr. **Gürsel AYTAÇ** "Yabancı Filolojilerin Görevleri"
- 13. 50. Doç. Dr. **Burçin EROL** "Batı Dilleri ve Edebiyatlarının Türkiye'de Eğitim ve Türk Edebiyatı ve Kültürü ile İlişkileri"
- 14. 10. Doç. Dr. **Ayşe Lahur KIRTUNÇ** "Amerikan Kültürünün Akademik Olarak Öğretimi: Bir Uygulama"
- 14. 30. Yrd. Doç. Dr. **Emel KEFELİ** "Yabancı Kültür ve Edebiyatlar Türk Kültürüne Gerçekten Yabancı mıdır?"

IV. OTURUM: Başkan - **Prof. Dr. Battal İNANDI**

- 14. 50. Doç. Dr. **İbrahim İLKHAN** "Yabancı Dil Öğreniminin Kültür Değişmesinde Etkileri"
- 15. 10. Dr. A. **Didem USLU** "Türkiye'de Akademik Olarak Yabancı Kültür ve Edebiyatların Öğretimi (Örneğin: Amerikan Kültür ve Edebiyatı) ve Bu Öğretimin Kültürel Sonuçları"
- 15. 30. Yrd. Doç. Dr. **Feramuz AYDOĞAN** "Yabancılaşmanın Psikolojik Süreçleri ve Kitlesel Kompleksler"
- 16. 10. Kapanış ve Değerlendirme Konuşmaları

D. MEHMET DOĞAN'IN AÇIŞ KONUŞMASI

İletişim araçlarının dünyayı büyük bir köye çevirdiği söylenen bir dönemde "Yabancı kültür ve edebiyatların Türkiye'de öğretimi ve Türk kültürü" konusunu tartışıyoruz.

Bizler, kültürel alanın hem yapıcı, hem etkilenicileri, ülkemizin kültürel yapılanması konusunda düşünmek, görüş ortaya koymak ve bunları toplumun, yöneticilerin gündemine sokmak zorundayız. Kültürel bakımdan bir yorgunluk, hatta "fetret" dönemi yaşadağımız söylenebilir. Aslında çağımızda batı dışında kalan bütün dünyanın benzer problemleri var. Türkiye son iki yüz yıl içinde zorunlu/ zorlayıcı kültürel değişmelere maruz kaldı. Kültürel değişme programları asıl neticelerini bugünlerde veriyor. Birikimi taşıyan nesiller ortadan çekildikce, eğitim ve öğretim kalitesi düşürülerek yaygınlaştırıldıkca, bilgi öğretimi yanında davranış kazandırmaya yönelik öğrenim zayıfladıkca kültürel-manevî mukavemet yok oluyor.

Bugün Türkiye'nin en önemli kültürel problemi, yabancı kültürlerin saldırılarına karşı koyacak mukavemet unsurları üretebilecek yapıya ve mekanizmalara yeterince sahip olmamasıdır. Batının bilhassa kitle haberleşme vasıtalarını kullanarak gerçekleştirdiği kültürel saldırı çoğu zaman karşılık görmemekte, esasen batı dışındaki ülkeler, kültürler bu saldırılara karşılık verecek altyapıya, zamana ve maddî şartlara sahip olamamaktadırlar. Batı dışındaki dünya, kültürel saldırının farkına varıp karşı koyuşla ilgili tavır geliştirinceye kadar, yeni yeni saldırı biçimleriyle karşılaşmakta ve aczini -açık veya gizli- ilandan başka çare bulamamaktadır.

Batının her türlü teknoloji ile techiz edilmiş kültürel saldırganlığına karşı koymak , öyle anlaşılıyor ki, tamamen imkânsız hale getirilmek istenmektedir. Mesela Türkiye gibi ülkelerde kitle haberleşme vasıtaları ve eğitim kurumları saldırgan kültürün merkezleri tarafından ya etkisiz hale getiriliyor, ya da tersine bir fonksiyona sahip kılınıyor.

Halbuki kültürel karşı koyuş bir kimlik ve insanlık meselesidir. Kültürel saldırganlığa teslim olan toplum kimliğini yitirir. İnsan "şahsiyetli/kişilikli" olmaktan çıkar. Kültürel saldırıya artık kendi ülkemizde, evimizde karşı karşıya olduğumuzu unutmamalıyız ve bu savaşın gerçek boyutlarının farkında olmalıyız.

Kültürel kimliğimizi kaybetmeden var olmak kaygısı biz kültür adamlarının kaçınılmaz saplantısı olmak durumundadır.

20. yüzyıldan bahsedenler, bu yüzyılda ilim ve tekniğin önceki dönemlerle kıyaslanamıyacak ilerlemeler kaydettiğini söyleyeceklerdir. Bu gerçekten doğrudur. İnsanoğlu teknolojisini aya ve diğer gezegenlere doğru ulaştırdı. Atom enerjisini kullandı. Bilgisayarlar, telekomünikasyon araçlarındaki gelişmeler daha bu yüzyılın başında bile tasavvur edilemezdi. Bu yüzyıl yalnız bu teknik ve bilimsel gelişmelerle değil, sosyal âfetlerle de eşsizdi: Yirminci yüzyıl aynı zamanda katliamların/soykırımların, kan içen diktatörlerin, toplama kamplarının, insanlık dışı savaşların, açlık ve sefaletin, insanlık adına vahşi cinayetlerin yüzyılıydı.

Batı'da insanlığın geleceği üzerine kafa yoranlar şu soruyu sormaktan kendilerini alamıyorlar: *Bu ekonomik ve teknolojik davranış tarzı ile nereye kadar gidilebilir? Ya da bu şekilde devam edilirse insanlık önümüzdeki yüzyıllarda da hâlâ var olmaya devam edebilecek mi?*

Bu dünya açlık sınırlarını aşamayan insan topluluklarıyla, zenginliği elinde tutan azınlığın tahakkümünü bir arada yaşıyor. İki kesim arasındaki açık büyüyor: Gelişmişler daha fazla gelişiyor, gelişmemişler ise hâlâ gelişmeye çabalıyor!

Hammadde kaynakları hızla tükeniyor. Kimyasal atıklar, egzoz gazları, fabrika dumanları, zehirli böcek ve bitki ilaçları, moloz ve çöp

yığınları dünyanın ekolojik dengesini alt-üst ediyor. "Gelişmiş ülkeler" zehirli atıklarını boşaltacak ülke arıyor. Kömür ve petrol benzeri fosil yakıtlar atmosferdeki karbondiyoksit oranını canlılar için öldürücü etki uyandıracak kerteye doğru yükseltiyor. Şu söyleniyor artık: *Teknik ilerleme öyle şartlar meydana getirdi ki, bundan sonraki her ilerleme insanın/insanlığın varlığına yönelik bir tehditdir.*

T.S. Eliot on yıllarca önce "İçinde kendisinden farklı hiç bir kültüre yer vermeyen bir dünya kültürüne kültür denemez. Böyle bir durumda insanlığını kaybetmiş bir insanlık âlemi ortaya çıkar" diyor. Bugün, bu anlamda "insanlık kaybı"nın büyük ölçüde sözkonusu olduğunu söyleyebiliriz. Dünya tek askerî ve siyasî gücün hakimiyetine tâbî olduğu gibi, tek dil ve tek kültürün hâkimiyetine tâbî olmaya doğru sevk ediliyor. Gelişen komünikasyon araçları sınırları ortadan kaldırıyor. İnsan davranışlarındaki bir örneklik çılgın bir moda gibi yayılıyor Giyim-kuşam, yeme-içme, insanlar arası davranış şekilleri gittikçe daha fazla bir örnek hâle geliyor. Bu hal tamamen televizyonla yetişmiş genç nesillerde daha fazla hissediliyor.

Batının bilgileriyle, kültürüyle ve zihniyetiyle techiz edilen yeni aydınlarımız, silahlarını dışa değil -bilerek veya bilmeyerek, şuurlu ya da şuursuz- içe çevirdiler. Toplumumuzun onlarla güç kazanacağı umulurken, onlar yetiştirildikleri, örnek aldıkları toplumlara benzer bir şekilde kendi toplumlarına karşı tutum ve davranışlar içinde oldular.

Son yıllarda Türkiye'nin de, bütün dünyada yaşanan kültürel hâkimiyet savaşından payını daha fazla almaya başladığı görülüyor. Greko-latin/Yahudi-hıristiyan kaynaklı batı medeniyeti bütün kültürlerin ve medeniyetlerin aleyhinde alanlar kazanmakta, üstün (ve tahripkâr) teknolojik imkânlarıyla bütün toplumların ve fertlerin davranış kalıplarını kırmaya, değer hükümlerini yok etmeye yönelmektedir. Bugün yeryüzünde Batı'nın tasallutuna maruz kalmayan topluluk, fert ve ülke yoktur. Bu hammaddesi insan olan, hedefi insan olan bir savaştır. Kişiler ve toplumların özbenliklerini koruma konusunda bütün dirençleri kırıldığı gün savaş bitecektir.

Siyasî ve iktisadî savaşların, kültürel boyut olmaksızın kesin sonuçlara varamayacağı apaçık bir gerçek olarak ortada duruyor. Bir

ülkede siyasî ve iktisadî olarak kesin hakimiyet kurmuş, otorite tesis etmiş toplulukların bile kültürel unsurları şu veya bu şekilde ihmal etmedikleri görülüyor.

Kültürümüzü tarihinden, geleneğinden ve birikiminden ayırmak teşebbüsleri, başka tarihî tecrübelere dayanma, başka geleneği ve birikimi olan unsurların toplumda temel bulamayarak üst yapı şekillenmelerine dönüşmesi ile neticelenmiştir. Ancak son 20 yıl içinde giderek yaygınlaşan kitle haberleşme araçları başka toplumlardan aktarılan unsurların bir temellendirme olmaksızın uygulanmasını yaygınlaştırmaya başlamıştır. Anten kültürünün önümüzdeki yıllarda daha yaygın bir şekilde ülkemizde algılanması için ortam müsait hâle gelmektedir. Bir taraftan devlet tekelindeki TV.nin kanal sayısı artırılmış, bu artışla paralel olarak yerli üretim gerçekleştirilemediğinden yabancı yapımlara bağımlılık fazlalaşırken bir fiilî durum olarak hukuku ve asgarîden ahlâkî çerçevesi oluşturulmadan özel televizyon yayıncılığına geçilmiş öte yandan uydular aracılığı ile bütün dünya televizyonlarını seyretmek imkân dahiline girmeye başlamıştır.

Bilinerek veya bilinmeyerek buna paralel olarak yürütülen bir hareket te "**yeraltı**" kültürünün toplumumuza mal edilmeye çalışılmasıdır. Bugün Türkiye müzeleri bazı ender istisnalar dışında tarih öncesi devirlerden başlayarak bütün taş ve madene dökülmüş olan medeniyet kalıntıları, Roma ve Bizans eserleriyle doldurulmuş bulunmaktadır. Şüphesiz bu kalıntıların da müzelerde teşhiri gerekir. Ancak belli başlı örnekleri ve kâfi miktarda olmak kaydıyla. Halbuki en sıradan eserler bile müzelerde en mutena yerleri işgal edebilmektedir. Buna mukabil İslâmi devir eserleri müzeler için sınırlı çerçevede ve etnografik malzeme olarak değerlendirilmektedir.

Bazı aydınlarımız iyi bildikleri yabancı dillerin kuralları ve kelime haznesi üzerinde titrer ve doğru kullanılması konusunda ahkâm keserken, kendi dillerinin kurallarının ihlâlini bir gereklilik olarak görebilmektedirler. Böylece çift standart bir çok sahada aydınlarımızın alâmet-i fârikası hâline gelmektedir.

Kültürel saflık iddiasını sağlam temellere dayandırmak imkansızdır. Dünyada saf, başka kültürlerle alışverişe girmemiş kültür

yoktur. Dil için de aynı şeyleri söylememiz gerekir. Amaç, saf millî kültür veya dil olamaz. Kültürler ve diller belki de farklı kültür ve dillerle karşılaşarak gerçek kimliklerini bulurlar. Türkler şimdi yaşadığımız coğrafyaya göre hayli doğudan bir hayli batıya kadar çok geniş bir coğrafya içinde özgün bir kültürel kimliğe, edebi şaheserleri olan bir dile sahip oldular. Çin, Hind, İran, Arap (bu son ikisini 'islam' olarak niteleyebiliriz), Bizans ve nihayet Avrupa kültür ve medeniyetleriyle çeşitli şekillerde karşı karşıya geldik. Asırlar süren bu alışverişin kimliğimizde renkleri var. Bundan sonra da farklı dil ve kültürlerle birlikte yaşayacağız fakat kendimiz kalacağız. Esas mesele budur.

Yapmak, düşünmek, düşündüğünü yaymak ve hayata geçirmek.

Biz bu işi yapan hocalarımızın yaptıkları şey üzerinde düşündüklerinden şüphe etmiyoruz. Ancak bu düşüncelerini açıklayabilecekleri, tartışabilecekleri yerler ve araçlar fazla değil veya hiç yok. Bu toplantı, bu düşüncelerin ortaya konulup tartışılacağı bir zemin olarak tasarlandı. Bu ülkenin hem de başka kültürlerle en fazla temasa gelmiş aydınlarının söyleyecekleri, ortaya koyacakları düşünce ürünlerinden hepimiz istifade edeceğiz.

Bize göre, yabancı kültürlerin ve edebiyatların öğretimi mesele değildir, tabii ki bu öğretimin meseleleri, problemleri olabilir. Yabancı kültür ve edebiyat öğretimi bizi kültürel olarak zayıflatmaz, aksine kuvvet kazandırır. Bu öğretimde tek boyutluluk, tekcilik mahzur teşkil edebilir. Mesela tahsisen bir dilin, veya kültürün öğretilmesi böyle bir mahzur taşıyabilir. Türkiye'nin batı dil ve kültürlerini öğrenmek yanında, yakın medeniyetlerin, yakın ülkelerin dil ve kültürlerini öğrenmeye de ihtiyacı vardır. (Mes. Rusca, Bulgarca, Rumence, Sırpca, Arnavutca, Boşnakca, Makedonca vs.) Bilmeden dost da olunmaz, düşman da. Bu yüzden bilmekten korkmamalıyız. Bu toplantı bilmek ve anlamak cehdi ile birlikte kendi kültürel kimliğini yaşatmak gayretlerinin bir sonucudur. Emeği geçenlere ve katılanlara teşekkürlerimi sunuyorum.

SEMPOZYUM GENEL SEKRETERİ ERSİN ÖZARSLAN'IN AÇIŞ KONUŞMASI

Bizim başka dil ve kültürleri tanımak ve anlamak için öğrenme geleneğimiz çok eskilere gidiyor. Bunu, ilk çağlardaki kelime alış verişleriyle de izah etmek mümkün. Türkçe'nin ve kültürünün elimizdeki en eski yazılı mahsullerinde bile iki dillilik söz konusudur. Atalarımızın VIII. Asırda Orhun Nehri kıyısına diktiği bengü taşların bir kısmı Çince'dir. Bu, Türk aydınlarının VIII. Asırda Çince ile ünsiyetlerini gösterir. Uygur döneminde ise dinî endişeler Türkleri Sanskrit dilini öğrenmeğe sevkeder ve bu dönemde, mühim bir kısmı hâlâ çözülmeyi bekleyen külliyetli miktarda tercümeler yapılır.

Bunları, çok iyi bildiğimiz Arap ve Fars dilleri takip eder. Türk sanatkârları bu iki dille hatırı sayılır mükemmellikte eser verirler. Hatta Türk dilinin elimizdeki en mühim kaynağı **Divanü Lügaati'it-Türk** Arapça kaleme alınmıştır.

Değişen dünya ve tarih dengeleri, batı ile münasebetlerimizi askerî sahadan kültür sahasına aktarır. İlişkilerimiz hızlı ama düzensiz olarak gelişir ve coğrafyamızı batı dilleriyle eğitim yapan

kurumlar sarar. Sonra bu yapı benimsenir ve hâkim unsur olma yolunu tutar.

Başka kültürleri öğrenme, tanıma ve anlamada vesikaya dayalı on iki asra yakın bir geleneği olan bir milletin çocukları olarak bugün bir takım endişelerimiz var. Endişemiz, kültürlerin mücadele vasıtası hâline gelmeleri; değil, gümrüksüz bir şekilde çevremizi, kafamızı ve gönlümüzü istilâ çalışmalarıdır.

Bizim kültürümüz, sadece etnografik malzeme olarak görülür ve değerlendirilirken, biz başka kültürlere kapımızı ardına kadar açmışız. Seçme, ayıklama bir yana, devlet ve millet olarak kendi dil ve kültürümüze adeta cephe almış durumdayız. Bu bizi nereye götürür bilinemez.

Şüphesiz bunun suçu başka kültürlerde değil bizzat bizdedir. Yabancı kültürlere kayıtsız da kalamayız. Öyleyse kültürler arası mücadelede yerimizi belirlemek gerekir. Durum gerçekten ümitsiz midir? Yoksa, endişelerimiz hissi veya yersiz midir? Yabancı dil ve kültürlerin bize getirdikleri ve bizden götürdüklerinin bir icmâlini almak bir noktada bu sorulara cevap olacaktır.

Biraz sonra saha ile ilgilenen bilim adamlarımızın bu meseleye nasıl baktıklarını öğreneceğiz. Değerli bilim adamlarımızın tenkid ve tahlilleri yanında teklif edecekleri çözüm yolları, karşıya bulunduğumuz meseleleri aşma ve yeni açmazlara karşı koymada bizlere yardımcı olacaktır.

Türkiye Yazarlar Birliği bu tür meseleleri toplum adına ele almanın ve ülkemizin, sahalarında temayüz etmiş bilim adamlarıyla gündeme getirmenin kıvancı içindedir.

Bu vesileyle sayın tebliğ sahiplerine ve ilgilenenlere teşekkür ediyor, hepinize tekrar hoşgeldiniz diyoruz efendim. Sağolun.

BİLDİRİLER

DİLİN PSİKOLOJİSİ, TOPLUMUN DİNAMİĞİ

Feramuz Aydoğan
Yıd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Celil Güngör
Arş. Gör., Yüzüncü Yıl Üniversitesi
VAN

Dil için, genel kabul görmüş bir tarif vermek gerekirse **anlaşma** ve **haberleşme** süreçlerinin cereyan ettiği bir mekanizma denilebilir.

Ancak bu tarifin içerisinde pek çok eksikliklerin barındığını iddia etmek hiç te yanlış sayılmamalı. Dilin bir anlaşma ve haberleşme süreci olduğunun doğru kabul edilmesi; anlaşma ve haberleşmenin mahiyetinin, bu mahiyetin psikolojik ve sosyolojik unsurlarının, köklerinin, arka planının yeterince açıklandığı anlamına gelemez.

Herşeyden önce dil, yaratıcı bir davranış biçimidir. Doğuştan getirdiğimiz basit bazı davranış kırıntılarına, ya da sayısı bir düzineyi geçmeyen refleks repertuarına sahip olan bizler, gittikçe zenginleşen ve çeşitlenen davranış dağarcığımızı ve refleks repertuarımızı dil ile yaratıcı bir düzeye eriştiririz.

Medeniyetlerin temelinde insanın bu yaratıcılığının varolduğunu söylemek pek de yanlış sayılmamalı. Medeniyet tarihindeki

pek çok medeniyet evresinin, pek çok insan topluluğunun katkısıyla gelişip, serpildiğini iddia eden dilbilimci Whorf "her yaşama düzeninde kullanılan anadil içerisinde belli bir dünyacık, bir mikro-kozmos bulunmaktadır"[1] tezini savunmaktadır. Dilde gizli bulunan bir dünyacık, dıştaki tabiat dünyasının ufak bir modelidir, Whorf'a göre.

Şu halde toplumların anadillerinin zenginliği, onların medeniyete katkıları ile doğru orantılıdır. Sosyolojik olarak bunun böyle olması, psikolojik olarak da bireylerin sağlam bir anadile ve o anadilin kültür ve şuuruna sahip olmaları, bireyin yaratıcı ve sağlıklı olması sonucunu doğurur. Birey **dil içi dünya görüşünü kavrayarak**, toplumunun medeniyete katkısı ile orantılı olarak, toplumun ona verdiği anadil kültür ve şuuru ile olaylara, kavramlara, nesnelere kendi ruhunun şekil ve özelliklerini damgalamış olur[2].

Bu damgalama operasyonu psikolojik olarak bireyin keşfetme, başarma, kendisi ya da çabası ile özdeşleştirme duygularının yoğunlaşmasına ve bunun sonucunda bireysel yaratıcılığının esası olan sonsuz **tecessüs okyanusunda** yeni adalar keşfetmesine sebep olur.

Toplumların medeniyete katkılarının durağanlaşması, toplumsal özgüvenlerinin yitirilmesi dönemlerine rastlar. Toplumların birbirleri ile iletişim kurabilecekleri en güçlü silah olan dil, insanların günlük hayatlarındaki ya da mikro-kozmos'taki ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma düşürülürse ya da bir başka dil karşısındaki fakirliği sürekli ön plana çıkartılır da, pek çok zenginliği gözardı edilirse, sosyolojik olarak ithal düşünme ve yaşama biçimlerinin dayatılması, psikolojik olarak da bireysel yaratıcılığın yerini taklitçilik ve tatminsizlik duygularının yoğunlaşması anlamına gelir.

Basit tarifi ile bir anlaşma aracı olan dil, anlaşılacak nesnelerin isimlendirilmesinde gösterdiği çeşitlilik ve zenginliği toplumsal kültürün dinamiklerinden alır ve o zenginlik ve çeşitliliği, deyim uygun olursa yeniden ve daha güçlü bir enerjiye çevirerek toplumsal kültürün güçlenmesi için harcar.

Bu güç ve enerji kaynağının dil üzerinde olumsuz, kısırlaştırıcı ve hadiseyi tabii mecrasından taşırıcı dayatmalarla kesintiye

uğratılması, birey ve toplum açısından telafisi imkânsız sonuçlar doğurabilir.

Çünkü biz, dilimizin zenginliği ya da fakirliği hangi düzeyde olursa olsun, çevremizdeki dünyayı gerçekte olduğu gibi değil, dilimizin bize sunduğu şekilde görmekte ve adlandırmaktayız[3].

Pisikolojiye Jung'un hediye ettiği **arketip** kavramı bireysel olarak genlerimizde de benzer bir potansiyele sahip olduğumuzu ifade eder. Jung'a göre kalıtımla gelen bir düşünce biçimi olan arketipler, kollektif bilinçaltımızda bulunursa da, bu kollektivizm; bireyselliğimizin kristalize olmuş bir formudur. Gerek toplumsal, gerekse bireysel yapılanmaların ihtiyaçlarımızı gideren bir dil zenginliğine sahip olduğunu, dünya üzerindeki hiçbir topluluğun bir bütün olarak bir başkasınınkinden daha mükemmel bir dili konuşmadığını ifade etmek gerekir[4].

Mesela Whorf, Eskimo dilinde karla ilgili 40'dan fazla kelimenin olduğunu belirterek, "Eskimo kara baktığı zaman bizim gördüğümüzden daha fazla ayrıntı görür, çünkü toz kar, sulu kar, iri kar için onun dilinde ayrı ayrı kelimeler vardır ve bu nedenle Eskimo'nun karla ilgili algısı ve düşüncesi daha ayrıntılıdır" der.

Bir başka örnek de Türkçe'deki akrabalık isimlerinden verilebilir: Hala, teyze, amca, dayı ayrımı bizim için son derece doğal olduğu halde, Amerikan İngilizce'sinde hala ve teyze aunt, amca ve dayı uncle kelimesiyle ifade edilir. Whorf'a göre Türkler, Amerikalılara göre bu alanda daha ayrıntılı algılama ve düşünme imkânına sahipti[5].

Görüldüğü gibi anadilimiz bizim dünya görüşümüzü, algılama ve düşünme biçimimizi etkileyen ontolojik bir faktördür. Ontolojik problemlerimizin çözümsüzlüğünü anadilimizle olan bağlantımızın güçlenmesi ile aşabiliriz.

İngiliz romancısı Dickens, David Copperfield romanında bir "kelimeler diktatoryası"ndan söz etmektedir. Buna göre kelimeler insanların konuşmasını ve düşüncesini kıskıvrak bağlamış durumdadır ve bu bakımdan insanlar üzerinde bir egemenlik kurmuştur[6]. Bu egemenliğin bir başka dile geçmesinin ortaya çıkartacağı bireysel ve top-

lumsal anomi ile yabancılaşma, bedelini kolayca ödeyeme-yeceğimiz bir zaafiyetin başlangıcı olacaktır.

Dil, düşünme, algılama ve yaşama biçiminin temel belirleyicisi olma özelliğini kaybetmeye başladığından sonra, ortaya yabancılaşma süreci çıkmaktadır.

Yabancılaşma (alienation) kelime mânâsı itibarıyla "deli" olma demektir. Deliler, çevreleriyle münasebetlerinden koptukları için bu terim onlar hakkında kullanılmıştır[7].

Çevre ile ya da çevre kültür (periferik kültür) ile münasebetlerimizi dil ile ve onun bize kazandırdığı düşünme ve algılama biçimi ile kurduğumuza göre, bu münasebetlerimizin kurulmasında anadilimizin yeterli katkısını alamamamız bizi bir anlamda çevresi ile münasebeti kopuk yabancılar haline sokacaktır. Dildeki bu yabancılaşma psiko-sosyal yabancılaşmayı da beraberinde getirecektir.

Fert, içerisinde bulunduğu toplum ve onun ortayı koyduğu kültürle ne kadar barışık yaşarsa, o kadar sağlıklı kişilik geliştirir. Kültürle barışık yaşama ise, ailenin çocuğuna verdiği eğitimle olur. Ancak, bunun tersi olduğunda, sosyo-kültürel çözülme ve yabancılaşma ile karşı karşıya gelinir. Ailenin ve toplumun ortaya koyduğu kültürel değerler, ferdin çevresini sarar. Fert, bunları eğitim yoluyla edinir. Fert bu kültürel çevreyle barışık yaşayabileceği gibi, ona yabancılaşarak hayatını sürdürme özgürlüğüne de sahiptir. Ancak, içinde bulunduğu kültürel değerlere yabancılaşan fertler, aynı zamanda ailesinden gerekli eğitimi almamış ve toplum tarafından problemli diye nitelendirilen fertlerdir.

Yabancılaşma kavramını daha iyi analiz etmek için, Seeman'ın ortaya koyduğu ve Kurtkan'ın da benimseyerek geliştirdiği, yabancılaşma problemi diye nitelendirilen fertlerdir[8].

a. Kudretsizlik, yabancılaşma şekillerinden birincisidir ve temelinde de Marxist görüş vardır. Hâkim sınıf olan kişiler, kapitalistlerin karar verme imkânlarını kendi ellerinden aldıkları ölçüde, kendi işlerine ve iş vasıtalarına yabancılaşırlar. Böylece, fert kendi iş vasıtalarına yabancılaşmakla birlikte, kendiside bir vasıta haline

gelmiş olur ve iş çevresine de yabancılaşır. Bu görüş yalnızca Marx'a ait değildir. Macıver ve Page'ye göre de bencilleşen fertlerin birbirlerini birer tatmin vasıtası olarak gördüğü fertçilik felsefesinin hâkim olduğu bir cemiyette "kudret haktır" formülü işlerlik kazanır. Bu formül, insan vicdanını ve mantığını bastıran bir formül olarak, insanın insana yabancılaşması sonucunu doğrur. Böyle bir cemiyette kudretten yoksun olan fertler, kendi istekleri ile olayın sonucu arasında, bir aynılaşma meydana getiremedikleri ölçüde yabancılaşma olgusu yaygınlaşır[9].

b. Yabancılaşmanın ikinci yorumu anlamsızlıktır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda, fertlerin cemiyetle bütünleşmelerinin sağlanması oldukça güçleşmiştir. Mekanik bütünleşme, manevî bütünleşmeyi sağlayamamıştır. Toplumun var olan "ben" ve "biz" dengesi korunamamıştır. Bütün gerçekliklerdeki tek ve bütünlük espirisinden yoksun olarak yetişen fertler, neye inanacaklarını bilemez olmuşlardır.

Bunun sonucu olarak anlamsızlık ortaya çıkmış ve yabancılaşma olmuştur. Nitekim Seeman'a göre "ne zaman fert, neye inanması gerektiği hususunda kesin fikirden mahrum durumdaysa, ne zaman karar alma bakımından, ferdin vuzûha kavuşmasında, asgarî standartlar biraraya gelmiyorsa, anlamsızlık şeklindeki yabancılaşmanın yüksek seviyede olduğunu ifade edebiliriz"[10].

c. Normsuzluk, yabancılaşmanın üçüncü yorumudur. Norm, "bir cemiyet halinde yaşayan insanları belli olaylar karşısında, belli tarzda davranmaya zorlayan kaidelerdir"[11]. Bir toplum içerisinde fertler, farklı rollere ve rollerin ortaya koydukları normlara sahiptirler[12]. Fertlerin davranışları norm sınırlarının içinde ve müsemaha sınırını aşmışsa, normal davranışlar olarak, ifrat ve tefrit aşamasındaki davranışlar ise norm dışı davranışlar olarak algılanır.

d. Yabancılaşmanın dördüncü yorumu soyutlamadır. Yaşadığı toplumun kültürüne yenilik getirmek isteyen fert, cemiyetin tepkisiyle karşılaşır ve kısa süre içerisinde cemiyet tarafından anlaşılamaz. Bu durumda ise; fert, toplumdan soyutlanır. Ferdin bu soyutlanma şekli, yaygın kültüre hapsedilmek istenmesinden kaynaklanır.

e. Seeman'a göre yabancılaşma kavramının son yorumu, ferdin kendine yabancılaşmasıdır. İnsanın insana, toplumun topluma ya-

bancılaşması, insanın kendine yabancılaşmasını ortaya çıkarmaktadır. Ferdin kendine yabancılaşmasını önleyecek olan ise demokrasidir.

Ferdin içinde yaşadığı toplumun gerçeğine dönebilmesi için yabancılaşmadan kurtulması gerekir. Her türlü eğitilebilirliğe ve yaratıcılığını kullanma imkânına sahip tek canlı olan insanın, kendi toplumuna ve kültürüne yabancılaşmasıyla bu özelliğini kaybederek, pasif ve silik bir kişilik sergilemesi, ferdin insan olma gibi değerli hassasiyetini zedeler ve onu yanlızlaştırır.

Yabancılaşmadan kurtulmanın temelinde eğitim vardır. Kendi kültürünün eğitimini almamış, kendi dilini kazanmamış fertler, elbetteki kültürüne, içinde yaşadıkları çevrelerine ve en önemlisi kendilerine yabacılaşırlar. Dil toplum üyelerinin birbirleriyle ilişki kurabilmeleri ve anlaşabilmeleri için temel bir araçtır. Dilin mantığına ulaşamayan, şuuruna eremeyen fertler mantıklı konuşamadıkları gibi, içinde bulundukları toplumla da sağlıklı ilişkiler kuramazlar. Toplumla sağlıklı diyaloğu kuramayan fertlerin ise cemaat dayanışması içerisine girmeleri mümkün olmaz ve içinde bulundukları topluma yabancılaşma başlar. Şu halde dil, Kurtkan'ın da belirttiği gibi "sosyal grubun azalarının hem umumi gayelerine erişmek üzere karşılıklı tesir münasebetlerine girişebilmelerine, hem de 'biz şuurunu' hisseder hâle gelebilmelerine imkân veren, önemli bir unsur olma özelliğini taşır"[13]. Fertler arası karşılıklı etkileşimi ve iletişimi ortaya koyan dil, aynı zamanda ortak kültürü solumanın da vesilesi olur. Dil, kültür aktarımında önemli etkinliğe sahiptir.

Günümüz gençliği bir dil problemiyle karşı karşıya bulunuyor. Her çocuk konuştuğunda ana dili biliyor kabul ediliyor. Oysa, konuşmakla ana dili biliyor olmak aynı şey değildir. Ana dili bilmek, onu kurallarıyla biliyor olmak demektir. Çünkü, bir dil kendi kuralları içerisinde öğrenilir ve kurallarına uygun olarak kullanılır. Oysa yapılan istatistikler ve üniversiteye giriş sınavları gösteriyor ki, günümüz gençliği ana dilini yeterince bilemiyor ve istenilen düzeyde onu kullanamıyor. I. Türk Dili Kurultayı'nın "Türkiye Türkçe'sinin Bugünkü Meseleleri Komisyonu"ca dilin, millî kültürün aktarılmasında önde gelen bir araç olduğu belirtiliyor ve Türk dilinin zenginliğinin genç kuşaklara aktarılması üzerinde duruluyor. "Dil, millî

kültürün temelidir. Bu itibarla, Türk kültürü ve buna bağlı olarak Türk dilinin tarihî zeginliği ve sürekliliği, çeşitli yollarla genç kuşaklara tanıtılmalıdır[14]. Kurultayda altı çizilen bu özelliği, dilimizin içinde bulunduğu bugünkü durum bakımından oldukça önemlidir. Kendi öz dilinden habersiz kalan ve çalışan günümüz gençliği, kendi kültürünün kaynaklarından çok az istifade edebilecek düzeydedir.

Dil, düşünce alış-verişinin temel taşlarından ve düşüncenin de anahtarıdır. Dili fakir olanların, düşüncesinin de fakir olması kaçınılmaz bir sonuçtur. Günümüz gençliğinde liseyi bitirenlerin, hatta üniversiteyi bitirenlerin Türkçeyi doğru dürüst kullanamadıkları, konuşmalar ve düşüncelerini dile getirememeleri oldukça manidardır.

Dil, kültürün en önemli unsurunu meydana getirmektedir. Bir bütün olarak kültürün gelişmesinin ve daha sonraki nesillere aktarılmasını sağlayan araç dildir. Dönmezer'e göre, "dilin yapısı üzerindeki araştırmalar, insanların gerçekle iligili idrak yorumlarının, geniş ölçüde kullandıkları dile bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Diller geliştikçe kelimeler ve deyimler, tarihî anlamlar almakta ve duygu doğuran cevapları doğurur hâle gelmektedir"[15]. Böylesine önemli işlevleri üzerinde toplayan dil ile gerekli-gereksiz yerde oynamak, kültürün kan damarlarıyla bağlantıyı koparmak demektir. Kültürel değerlerinden haberdar olmayan genç nesil, kültürüne ve toplumuna yabancılaşma ile karşı karşıya kalacaktır.

DİPNOTLAR

1 B.L. Whorf, *Language, Thought and Reality*, Selected Writings of B.L. Whorf, ed. J.B. Caroll, MIT Press, Massachusetts, pp. 152.

2 Walter Porzig, *Dil Denen Mucize*, C. 1, (Çev. Prof. Dr. Vural Ülkü), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, s. 228.

3 Özcan Başkan, *Lengüistik Metodu*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul., 1967, s. 149.

4 Özcan Başkan, *a.g.e.*, s. 151.

5 Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991, s. 214.

6 S. Ulmanns, *Semantics*, Blokwell, Oxford, 1962, pp. 244.

7 Erol Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Töre-Devlet Yayınları, Ankara, 1980, s. 137.

8 Amiran Kurtkan Bilgiseven, *Genel Sosyoloji*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 301.

9 Bilgiseven, *a.g.e.*, s. 302.

10 Melvin Seeman, *On the Meaning of Alienation*, American Sociological Review, Cilt: 24, 1959, s. 786.

11 Bilgisiven, *a.g.e.*, s. 94.

12 Barlas Tolan, Galip İsen, Veysel Batmaz, *Ben ve Toplum*, Teori Yayınları, Ank., 1985, s. 228.

13 Bilgiseven, *a.g.e.*, s. 226.

14 *I. Türk Dili Kurultayı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 73.

15 Sulhi Dönmezer, *Sosyoloji*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1972, s. 85.

YABANCI FİLOLOJİ DALLARININ GÖREVLERİ

Gürsel AYTAÇ
Prof. Dr., Ankara Üniversitesi
ANKARA

Üniversitelerimizde, en çok Alman, Fransız, İngiliz dil ve edebiyatları olmak üzere, Batı'dan ve Doğu'dan pek çok yabancı dilin filoloji düzeyinde öğretimi ve araştırması yapılmaktadır. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, filolojilerin çeşitliliği bakımından en önde. Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü içinde, anabilim dalları olarak Alman, Fransız, İngiliz, Amerikan, İspanyol, İtalyan, Romen, Rus, Bulgar, Yunan, Macar, Fin dilleri var. Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde ise Arap, Fars, Çin, Japon, Kore, Urdu dilleri okutuluyor.

Bu filoloji dallarının birincil görevi, tabii ki söz konusu yabancı dili öğretmek. Lisede temel yabancı dil bilgisinin edinildiği Alman, Fransız, İngiliz dili ve edebiyatı anabilim dallarında bu dil öğretimi işi, hiç ön bilgisi olmayan, sıfırdan başlayan öğrencileri alan öteki filolojilerden tabii daha kolay.

Üniversite filoloji öğretimi, hiç akıldan çıkarmamalı ki herhangi bir dil kursundaki dil öğretimiyle bir tutulamaz. Dil kursları yalnızca pratiğe yöneliktir, akademik öğretimde ise amaç bilimseldir.

Bu temel bilgilere değindikten sonra asıl konuma geçebilirim:

Çoğu üniversitelerimizde yabancı dil öğretimi yapan ikişer fakülte var: Eğitim fakülteleri ve fen edebiyat fakülteleri. Bunlardan eğitim fakülteleri, orta öğretime öğretmen yetiştiriyor. Yabancı dil kürsülerinin adı Alman dili öğretimi, Fransız dil öğretimi, İngiliz dili öğretimi anabilim dalı. Buna karşılık fen-edebiyat fakültelerinde (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi) filoloji öğretimi yapılıyor, ilgili anabilim dalları da "dili ve edebiyatı" adını alıyor: İngiliz Dili ve Edebiyatı. Eğitim fakültelerinde dil öğretimi, yabancı dil öğretmenleri yetiştirme amacı gözetilerek yapılıyor. Yabancı dil didaktiği buralarda yürütülen programlarda yön verici.

Filoloji branşlarına gelince! Bunlar, söz konusu dilin tarihi, bugünü, dil bilimi ve edebiyatını okutuyor. Mezunları dil bilen eleman olmanın ötesinde, ülkenin kültür kurumlarında görev alıyor. Meselâ televizyon, radyo, Kültür Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı kadrolarında, gazetelerde, yayın kuruluşlarında. Şunu başından belirtmiş olmak isterim ki üniversite, bir meslek yüksekokulundan farklıdır; yani mezunlarına meslekî formasyon değil, bu formasyonun itici gücünü kazandırır. Bu güç, kendi kendini yetiştirmede kişiye gerekli araştırma yöntemi kazandırmak demektir.

Üniversitelerimizde yabancı dil öğretimi, filolojiler, belli bir gelişim, değişim geçirmiştir. Başlangıçta hem yüksek okullarda hem de üniversitede en önemli amacı öğretmen yetiştirmek olan yabancı dil kürsüleri vardı. Diyelim Ankara'da Gazi Eğitim Yüksek Okulu ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi: Her ikisinden de Almanca öğretmeni yetişirdi. Gazi Eğitim ortaokul Almanca öğretmeni, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, lise Almanca öğretmeni. Bu kuruluşlarda öğrenim süresi ve ders programı birbirinden farklıydı. Gazi Eğitim'de iki yıl olan öğrenim süresi daha sonra üç yıla çıkarıldı. Didaktik, buranın müfredatında önemli bir yer alıyordu. Dil ve Tarih-Coğrafya

Fakültesi'ndeki filoloji kürsülerinde öğretim eskiden de şimdi olduğu gibi dört yıldı ve daha çok akademik özellik gösteriyordu. Doğrudan lise yabancı dil hocalığında uygulama alanı olmadığına bakılmaksızın dil tarihi, edebiyat tarihi, ortaçağ edebiyatı gibi derslere o zaman da yer verilirdi. Akademik formasyon, yüksekokullardan çok üniversitenin amacıydı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluş çalışmalarında Atatürk'ün direktiflerini daha önce de çeşitli vesilelerde anmıştım. Şimdi sanırım yine yeri geldi. Özetleyelim: Fakültenin kuruluşundaki asıl amaç Türk tarihi, Türk dili ve kültürünün Türk bilim adamlarınca araştırılmasıdır. Yabancı diller, yabancı filolojiler, dolaylı yoldan asıl amaca, yani Türk tarihi, dili ve edebiyatına yardımcı olarak açılmıştır.

Türk kültürüyle bağıntıyı mutlaka canlı tutmak kaydıyla filoloji uzmanlarından beklenenleri sıralamaya başlayayım:

Filoloji uzmanlarını bekleyen önemli bir alan, edebî çeviridir. Öğrenimini yaptığı edebiyatın gerek çağdaş gerekse klasik ürünlerini Türkçe'ye kazandırmak, öte yandan Türk edebiyatının değerli eserlerinin yabancı dile çevirisinde eleştirmenlik görevini üstlenmek. Edebiyat çevirisi, dil bilgisinin ötesinde bilgiler isteyen bir uğraştır. Bu bilgiler, doğrudan doğruya edebiyata yönelik bilgilerdir; çevrilen esere, uzmanlık dalı edebiyat olan bir kişinin duyarlılığıyla yaklaşmayı gerektiren bilgilerdir. İster klasik ister çağdaş olsun eserin aslını, ait olduğu dönemin edebiyat anlayışı, kültür ortamı ile bilmek, çeviriye başlamak için âdeta ön koşul sayılır. Sonra bu eserin üslûp özelliklerini, anlatım tekniklerini tespit etmek gerekir. Çeviri sonucu dilimize kazandırılan eserin, aslının edebî düzeyini, niteliğini yansıtması, üzerinde durulması gereken bir kriterdir.

Filoloji mezunu, ister devlet sektörü ister özel sektörde yayınlansın, edebî çevirileri denetleme eleştirme işinde kendini sorumlu görmelidir. Bu görev bazen amatörce bazen de kadrolu esas görev olarak yürütülür. Yani, Kültür Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı gibi kuruluşlar edebî çeviri için çoğunlukla filologları görevlendiriyorlar. Ayrıca özel yayınevlerinin redaktörleri de çoğunlukla filoloji alanından gelme oluyor. Çevrilmeye değer eserlerin seçiminde yol göstericilik, keza filologların, sorumluluk isteyen bir başka görevi. Piyasadaki yeni çevirilerin eleştirisini yayınlamak, okuyucuya söz ko-

nusu kitap, yazarı ve eleştirmeni hakkında bilgi vermek, yine filoloji uzmanının işi olmalı. Türkçe'den yapılabilecek edebî çeviriler konusunda dışarıya, yurt dışındaki yayıncılara yol göste-ricilik görevinde de bizim filologlarımıza düşen pay vardır.

Bütün bu sıraladığım işler, yani kültür alışverişinde danışmanlık görevi, yeni yeni filoloji uzmanlarınca yapılmaktadır. Yayın hayatı, yalnızca akademik kariyerin tekelinde olmamalıdır. Filologlar, ülkelerinin kültür hayatında az çok yeri, sorumluluğu olduğunun bilincine varmalılar.

Ankara Üniversitesinde filoloji öğretiminin yapıldığı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü başkanı olarak bizdeki öğretimden söz etmek istiyorum. Her ne kadar Yüksek Öğretim Kurulu, Türkiye üniversitelerinde benzer dallarda benzer öğretimin yapılmasını örgörürse de programlarda yüzde otuzluk bir değişikliğe cevaz verir. Bu nedenle her edebiyat fakültesinde filoloji öğretimi programı bazı değişiklikler gösterir. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki öğretimin en belirgin farkı, bitirme tezi geleneğinin korunmasıdır. Öğrenci, dil, edebiyat yahut da kültür alanlarından hangisine ilgi duyuyorsa o alanda hazırlar tezini. Yüksek lisans, (master) ve doktora tezlerinin çok küçük çapta bir hazırlığıdır bu tezler. Öğrenci bilimsel çalışmanın ABC'sini bu aşamada uygulamak durumundadır. Ve **"uygulamak"** sözünün altını çizmek isterim. Çünkü tez öncesi öğrenimi sırasında istediği kadar çok sayıda bilimsel yayın izlemiş olsun, öğrenci kendisi üretme aşamasına geldiğinde birçok temel bilgiyi hazmedip hazmetmediğini anlıyor, eksiklerini giderme gereğini hissediyor.

Fakültemizde bitirme tezi yönetimi, ilgili anabilim dalında doktoralı öğretim elemanlarınca gerçekleşmektedir. Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda öğrencinin genellikle Türk kültürüyle bağını güçlendirecek karşılaştırmalı alanlara eğilim vardır. Yabancıyı (burda Alman, Avusturyalı, İsviçreli'dir bu) tanıyan, araştıran, inceleyen öğren-ci, kendi edebiyatının, dilinin problemlerine branşlararası bir açıdan bakmak gibi bir ayrıcalığın sahibidir.

Yabancı filoloji dallarındaki bu anlayış, yeni bir perspektiftir. Üniversitelerimizde son on yıllarda filoloji branşlarında gözle görülür

bir değişim söz konusudur. Alman filolojisi için, öğrencinin fakülteye girerken getirdiği Almanca bilgisi, Almanya'da bulunmuş, hattâ orada yetişmiş gençlerin varlığıyla, çok değişmiştir. İngiliz, Fransız dilleri ve edebiyatları için de kolej kökenli öğrenciler, üniversite giriş sınavlarında dil puanlarındaki yükseklik nedeniyle kontenjanları doldurmaktalar. Sonuçta yeni başlayan öğrencilerimiz, bundan 20-30 yıl öncekilerden kat kat üstün bir yabancı dil bilgisine sahip. Hattâ Alman Dili ve Edebiyatı'nda Almanca'sı Türkçesi'nden iyi olan öğrencilerimiz var.

Ders programlarımızda ilk iki yıl, dil bilgisi ağırlıklı düzenlenmiştir. Gramer, çeviri, yazılı anlatım gibi dersler ön planda olmakla birlikte ikinci yıldan itibaren edebiyat tarihi, birinci yıl kültür tarihi dersleri, 3. ve 4. yıl ise seminerlerle linguistik, ortaçağ edebiyatı, yeni ve çağdaş edebiyat ele alınmaktadır.

Edebiyat, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda, Almanca konuşan ülkelerin edebiyatıdır: Yani Alman, Avusturya ve İsviçre edebiyatı tarihi içinde akımlar, edebiyatı etkileyen düşünce sistemleri ve tarihî olaylarla bir arada tanıtılmakta; söz konusu akımlarda belli başlı temsilciler, eserleri ile ele alınmaktadır. Ayrıca edebiyat terimleri ve kavramları, edebiyat bilmine giriş derslerinde işlenmektedir. Seminerler, öğrencinin edebiyat dersinde öğrendiği yazar ve şâirlerin eserlerini orjinalinden okumak, tartışmak amacına yöneliktir. Seminer ödevleri bir bakıma lisans derslerine hazırlık aşaması gibidir: Programdaki eseri herhangi belirli bir açıdan analiz edip elden geldiğince orjinal yorumlamalara, sonuçlara ulaşılmak istenir. Bunun da bilimsel ölçüt ve yöntemlerle nasıl mümkün olduğunu öğrenci sınayarak öğrenir.

Edebiyatın dil öğrenimindeki yeri konusu üzerinde durmanın yeri geldi sanırım:

Filoloji bölümlerinde yabancı dil, akademik ölçüler içinde öğretilir. Dil bilgisi açığının giderilmesi ya da orta öğretimde okutulmadığı için öğrencinin ilk bilgilerden yoksun olduğu (Rusça, İspanyolca, Hollandaca, Macarca gibi) durumlarda sıfırdan başlanması, filoloji öğreniminde ilk sömestrlerin problemidir. Sonra o dili, tarihî gelişimi içinde en güzel gerçekleştirdiği yer olan edebiyat eserlerin-

den tanımak söz konusudur. Bilindiği gibi edebiyat, aracı dil olan bir güzel sanattır. Yabancı dil didaktiğinde edebiyatın yeri, başlı başına bir eğitim gerçeğidir. Bu konuda bilim literatüründe birçok yayın var. Bizde de yüksek lisans, doktora tezi düzeyinde araştırmalar mevcut. Mesela Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yardımcı Doçenti Dr. Şenay Köksoy'un Doktora çalışması bu konudadır. "Der Umgang mit literarischen Texten im FSU" 1989 (Yabancı Dil Dersinde Edebî Metinlerin Kullanımı).

Yabancı dil öğreniminde edebî eserlerden yararlanmadan ibaret değildir filoloji dallarında edebiyat derslerinin işlevi. Edebiyat ve edebiyat bilmi, yabancı dilin ötesinde de yarar sağlamalıdır. Burada yine dolaylı yoldan Türk edebiyat bilimine katkı sorununa gelmiş oluyorum.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM VE BİLEŞİK KÜLTÜRLER SENDROMU: "Akademik Çözümlemeler"

Yeşim BAŞARIR
Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi
İZMİR

Kültür; genel anlamda ulusal bir olgudur; toplumların çağlar içinde benimsediği düşünce ve davranış modellerini anlatır. Daha özel anlamda ise toplu olarak o ulusun sanat geleneklerine işaret eder. Yeryüzünde her ulusun geçirdiği sanat deneyimi, tarihine, coğrafyasına, törelerine, düşünsel tabanına, ekonomik, sosyal ve siyasi yapısına göre farklılık gösterir. Bu yüzdendir ki her sanat yapıtı tarihsel bir birikimi de beraberinde getirir. Diğer kültürlerden ödünç alınan biçimlerle icra edilen bir sanat olayı bir bakıma sahte ve yaşanmamış bir deneyimdir, başka deneyimlerin kopyasıdır. Bunun adı her zaman "evrensellik" ya da milletler üstü "soylu bir etkileşim" de olmayabilir.

Kültürel tutuculuğun sınırları nedir, nereden başlar? Günümüz dünyasında insan toplumları iletişim olanaklarının hızla artması ve

teknolojinin birleştirici gücü nedeniyle, karmaşık bir etkileşim süreci içine girmişlerdir. Bu süreç içerisinde ulusal kültürler ve yerel farklılıklar, 20. yüzyılın ikinci yarısından bu yana etkinliğini artıran küreselleşme diyalektiği içinde eriyerek ilginç bir tarihsel başkalaşıma doğru yol almaktadır. Öte yandan, özellikle medya kanalıyla toplum bilincinde yer eden popüler imge ve klişeler, hızla özgün ve yöresel biçimlerin yerini almakta, son zamanlarda Almanca'da "kitsch" ya da "harcıalem" tabir ettiğimiz sabitleşmiş, dolayısıyla da sıradan beğeni türlerinin ve tek-tip toplumsal yöneliş modellerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Genelin içinde özelin, evrenselin yanında yerelin ihmal edilmesi sonucu ortaya çıkan ve bir tür kültürel yoksullaşma olarak tanımlayabileceğimiz bu toplu ve anarşik dönüşüm olgusuna belli bir düzen kazandırılması, herşeyden önce, günümüz dünyasında baskın olan kültürlerin incelenerek olayın sağlıklı bir karşılaştırma zemini üzerine oturtulması ile mümkündür. Dolayısıyla, ülkemizde yabancı kültür ve edebiyatların öğretimi, olaya alternatif bir bakış açısı kazandırarak, küreselleşme olayına Türk insanının getireceği yorumu akademik bir çerçevede belirleme gayesi güder.

Konumuz, evrensellik ya da bağnazlık tartışması değildir. Olay, farklı parçalardan mükemmel bileşimler yaratmaksa, bugün Amerika'nın oluşturduğu insan mozayiğini, Osmanlı yüzyıllar önce oluşturmuştur. Amerikan insanı atalarının Leh, İtalyan, İrlandalı ya da başka bir gruptan geldiğini bilir ama o herşeyden önce Amerikalıdır. Amerikan kültürü bir sentez kültürdür, karşıtlıkların uyumudur. Ancak şurası da kesindir ki son bir yüzyıldır dünyanın bir numaralı sanayi ve teknoloji gücü olması, Amerikalılık bilincini pekiştiren önemli etmenler arasındadır.

Bugünkü Türkiye ortamında yabancı kültürler denilince akla ilk gelen Batı kültürüdür. Ancak günümüz Türkiye'sinde bir Amerikan gerçeği olduğu kadar bir de Arap ve Doğu gerçeği vardır. Her ikisi de azımsanmayacak ölçüde güçlü etkilerdir. Kaldı ki Amerikan kültürü olarak adlandırdığımız değerler bütününe duyulan eğilim yalnız Türkiye'ye özgü özel bir durum da değildir. Fransa, İtalya, İngiltere, Almanya, Japonya ve hatta Rusya gibi dünyanın önde gelen ülkeleri için de aynı toplumsal ilgi sözkonusudur.

Bugünün refah toplumları, öncelikle imalat ve tüketim toplumlarıdır. Tüketime dayalı kültürler, liberal ekonomik ideolojiler sonucu oluşurlar ve bu toplumlarda medyanın etkinliği tartışılmaz boyutlardadır.

Medya, toplum görüşünü yönlendirmede son derece etkin bir sektördür. Yayın organları, sahip oldukları gücün beraberinde büyük sorumluluklar getirdiğinin bilincinde olmalıdır. Özellikle televizyon, vermek istediği mesajı görsel ve işitsel omak üzere çift etki bazında işlemesi bakımından, diğer iletişim araçlarına oranla daha geniş bir kitlenin desteğini alır ve bu nedenle ulusal duyarlılığı en üst noktada tutması gereken kurumların başında gelir. Yeni radyo-televizyon yasası ile, kültür-belgesel ve çocuk programlarına ağırlık verilmesi ve televizyon programlarının %45'iyle %70'inin yerli yapım olma zorunluluğunun getirilmesi, ulusal kaynaklarımızdan yararlanmayı ve yaratıcı düşünmeyi teşvik eden, sevindirici önlemlerdir.

Çağlar boyu insan, bir düzen oluşturma çabası içinde olmuş, bu bağlamda birtakım kurallar belirleyerek kurduğu düzeni koruma yoluna gitmiştir. Yasalar, insan toplumları içindir ve her uygar toplumda olduğu gibi demokrasiler, ancak bu yasaların etkinliğiyle doğru orantılı olarak sağlıklı bir işleyiş içinde olabilirler. Demokrasi, herkesin her istediğini yapabileceği bir kaos ortamı değildir. Denetim ve sınırlamalar, sosyal yaşamın her karesinde karşımıza çıkar ve kişi özerkliği için gereklidir. Bugün Türkiye'de televizyon yayıncılığında yaşanan serbesti, bir İngiliz televizyonunda söz konusu edilemez. Bireylerin kişisel çıkarlarının da ötesinde, ulusal çıkarlar ve çoğunluğun toplumun yararını ön planda tutma, her zaman için, İngiltere'nin temel kültür politikası olmuştur.

Bugün için Türkiye'de belirli bir kültür politikasından söz edilemez. Dünyamızı gittikçe büyüyen ölçeklerde görmeye alışmamız gereken şu dönemde, diğer yarı sanayi ülkelerinde de gelişmekte olan sanayi-öncesi toplumlarda da durum pek farklı değildir. Olay, küreselleşmeye ya da kültürel değerlerin evrenselleşmesine bir direnç hattı çekmek de değildir. Olay, teoride akla yatkın görünüp pratikte işlemeyen bir formülün, işlemeyiş mantığını sorgulamaktır. Bir refah toplumu olarak bugün Amerika'yı Amerika yapan kemikleşmiş bir çekirdek değerler sistemi, farklı bir tarihsel altyapı vardır. Türkiye

için aynı tür bir altyapı sözkonusu değildir, yaşanılan tarihsel deneyim ve malzeme farklıdır. Örneğin, bir müzik akımı olarak caz, Amerika'da belli bir tarihsel dönemi ve o dönemin sosyolojisini dile getirmesine karşın, bizde hiçbir kültürel tabanı yoktur ama şu aralar moda olduğu için dinlenmektedir.

Öte yandan Türkiye henüz bir refah toplumu değildir, gelir düzeyimiz kısıtlıdır. İnsanımızın Batı'lı anlamda bir sosyal güvencesi yoktur. Üretim, imalat, eğitim ve hizmet sektörünün mevcut alanlarında bilgisayarlaşma ve bilişim ağları henüz başlangıç düzeyindedir. Dış dünyayla bağlantılarımızın en yoğun ve hararetli yaşandığı alanlar, her nedense, kültürel ve sosyal alışkanlıklarımızı etkileyen alanlardır. Tüketici zihniyet ve kolaycılık, gündelik hayatımızın vazgeçilmez pratikleri haline gelmiştir. Teknoloji hazır olarak satın alınmış, gerekli alt yapının oluşmasına fırsat tanınmamıştır. Ekonomik açıdan ise sonuç ortadadır. Türkiye Batılı anlamda bir Sanayi Devrimi ruhunu tarihine aktaramadığı içindir ki Bilgi Çağı'nın hakkını istenen ölçülerde veremeyecektir. Bizim toplumsal tasarımımızda ilerici ve teknolojik anlamda bir küreselleşme olgusu, şimdilik kuru bir taklitçilikle sınırlı kalabilir.

Başta Amerika olmak üzere yeryüzünün güçlü sanayi toplumları aynı zamanda dış piyasalarda oldukça rağbet gören birer kültür imalatçısı ve pazarlamacısı durumundadır. Günümüz dünyasında baskın olan bu kültürlerin, diğer dünya kültürleriyle melezleşmesi sonucu birtakım yapay kültürler doğmakta, bu da çoğu zaman yanlış bir kullanımla "küreselleşme" diyalektiği içinde anılmaktadır. Yaşanılan deneyim, evrenselleşme ya da zenginlik değil, bir tür daralma ve yoksullaşmadır. Küreselleşme, adını başkalarının koyduğu belirsiz bir bütünün, anonim bir karışımın içinde eriyip yok olmak değildir. Yeryüzünün bir çok gelişmekte olan ülkesinde yaygın biçimde yaşanmakta olan bu olay, büyük bir olasılıkla, şekil değiştirerek kaybolmanın ya da yozlaşmanın iyimser ve postromantik yeni bir yorumudur.

Popüler kültürlerde kolektif bilinç, belli prototip imgelerden oluşur. Sokaktaki bireye / sıradan insana nasıl olması gerektiğini dikte eden, kişiyi ve eylemlerini belli ölçüler içerisinde düzenlemeye

çalışan bu formatlar, doğası itibarıyla baskıcı ve yayılmacı bir gelişim gösterir. Bizim için önceden belirlenmiş bu formatların biraz dışına çıktığımız zaman yadırganacağımızı ya da en azından alkış almayacağımızı biliriz. Sinemadan örneklemek gerekirse, tıpkı Ortaçağ'ın adalet dağıtan şövalye öyküleri gibi Rambo türü çağdaş kurtarıcılar, dünyayı "iyiler" ve "kötüler" olmak üzere fazlasıyla basitleştirilmiş iki kutup halinde gören, olayı tek bir cepheden nakleden ve şiddeti esas alan Amerikan klasikleridir.

Roman ya da filmlerdeki abartılı kahramanlar, erdemli ve ilkelerinden ödün vermeyen karakter tipleri aslında bireye, ideal insan / ideal yurttaşın nasıl olması gerektiğini buyuran baskıcı imajlardır. Bunda Hollywood'un yeryüzü egemenliğinin payı büyüktür. Öte yandan aktüel basında olumsuzlukların ve marjinalliğin simgesi olan Madonna da oldukça yaldızlı, ithal bir imajdır. Gündelik hayattan Coca-cola, Levi's Jean ya da hard-rock da belirli bir yaşam tarzına, kaliteye, belirli bir zümreye dair güçlü mesajlar veren birer pazar imajıdır. Ancak küresellik bu değildir, ya da tüm bunlar küresellik mantığına oldukça yüzeysel, şekilci yaklaşımlar olup temelde hastalıklı oluşumlardır.

Küreselleşme diyalektiği içinde aktarılmak istenen bir diğer mesaj da ulussuz bir dünya düzenidir. Bazı çevreler bu doğrultuda "uluslararası" sözcüğü yerine "küresel"i kullanarak tercihlerini belli ederler. Her ne kadar temel gidişin daha homojen ve daha milliyetsiz bir dünyaya doğru olduğu vurgulanıyor ise de 20. yüzyılın son on yılı değerlendirildiğinde, dünyanın hemen her yerinde ulus olma bilincinin büyük bir hızla yükseldiği gözlenir. Bu iki çelişkili yaklaşımı aynı potada bağdaştırmak ise zaten mümkün değildir.

Kültür olayı, yüzyıllar içinde inşa edilecek ortak bir duyarlılıktır. Kimi uluslar, varlık nedenlerini bütünüyle bu duyarlılığa borçludurlar. "Diaspora" adı altında bilinen ve Yahudilerin yeryüzünde sürgün bir yaşam sürdüklerine ilişkin Batı edebiyatlarında yaygın olarak işlenen mitik şablon, gerçekte güçlü bir ulusal dayanışma hareketini anlatır. Yüzyıllar boyu yerleşik bir toplum hayatı olmamış ve 1948'lere kadar bir "yurt" çatısı altında bütünleşememiş bir ulus-kavim olan Yahudi toplulukları, kültürün nasıl korunacağına dair çarpıcı bir örnek sergiler. Olay bütünüyle bir

din olayı da değildir, Talmud öğretisinin de ötesinde bu insanları birleştiren çok daha dünyevî, somut gerçekler vardır.

İnsanlar, ortak değerler vasıtasıyla farkında olmadan ve doğal olarak, dışarıdan gelen ortak bir tehdit karşısında ise şiddetle ve zorunlu olarak birleşme gereksinimi duyar. Yahudilerde bu tehdit daha çok ticarî kaygılarla tarihin her döneminde olagelmiştir. Sürekli azınlık hayatlar sürmenin getirdiği en büyük yarar da bu olmuştur: Gelenek-görenekler ve ahlâk sistemi, kuşaktan kuşağa aktarılan kutsal bir emanet gibi korunmuştur. Amerikan edebiyatında Yahudi faktörü, özellikle büyükşehir kompozisyonları içinde işlenen klasik Yahudi karakter figürü, oldukça etkin bir yere ve kitlesel desteğe sahiptir. Sahne sanatlarında ve özellikle sinemada da bu böyledir. Amerika ve Avrupa'da Yahudi birey, toplumsal yaşamda olduğu kadar, sanatta da kendi imaj ve çizgisini belirlemiştir.

İlginçtir; Türkiye toprakları içinde veya dışında yukarıda sözünü ettiğim aynı durum ve koşullar, Türk toplumlarında bir birleşme değil, hatları fazla kesin olmasa bile bir tür ayrışma etkisi yaratmaktadır. Sözgelimi, yurtdışında çalışan insanlarımız, özellikle yabancı ülkelerde doğup büyümüş kuşak, büyük bir olasılıkla "yitik kuşak"tır. Ortak yararlar doğrultusunda ve ortak tehditlere karşı birleşmenin özellikle ivedi hale geldiği tarihimizin bazı kritik dönemleri dışında, aramızda belirgin anlamda bir bütünlük ruhu ve dışarıya karşı siyasi ve kültürel tekseslilik henüz inşa edilmiş değildir. Türk insanı ancak bireysel girişimlerle bilimde ve sanatta bir yerlere gelebilmekte, toplum adına bir tür "temsil etme" yetkisi üstlenebilmektedir. Kaldı ki, dayanışma ve takım halinde hareket etme gibi rafine duygular, maalesef akademik çevrelerde bile yaygın değerler değildir.

Kültür politikalarında tabana inemeyen bir girişim, başarısız addedilir. Sağlıklı kültür politikaları oluşturmak, herşeyden önce ortak değerlerin neler olduğunda ve bu değerleri koruma yöntemlerinde uzlaşım olayıdır. Medyasıyla, partisiyle, eğitim kurumlarıyla herkesin ayrı boy çektiği bir ülkede elbette ki belli bir süre sonra kültürel çözülme ve yozlaşma görülecektir. Bu doğaldır.

Bugün Türkiye'de kültürel miras, bütünüyle kendi haline terkedilmiştir. Çeşitli bürokratik engellemeler, keyfî uygulamalar veya ta-

mamen bilgisizlik ve ihmale dayalı laçkalıklarla geleneksel Türk şehir mimarîsi artık yok olmak üzeredir. Aynı şekilde, arkeolojik sit alanları ve tarihsel kalıntıların korunması için hiçbir ciddi önlemin alındığına dâir bir işaret yoktur. Eğer ısrarla Batı'yı taklit etmeye ulusça dayanılmaz bir istek duyuyorsak, onların görünüm ve biçimlerini değil, akıl ve zihniyetlerini taklit edelim. Bugün herhangi bir Avrupa kentini câzip kılan, bölgenin özgün mimarî tarzını günümüze kadar değiştirmeden taşımış olmasıdır.

Kültür olayında en kritik ve yozlaşmaya en açık alanlardan biri de dildir. Dil herşeyden önce ulusal bir olaydır; bir tarihi, bir kişiliği ve ulusu tek başına temsil etme özelliği vardır. Türk kültür yapısının tarih içinde ve özellikle son dönemlerde aldığı şekli, Türk dilinin geçirdiği karmaşık evrimden anlayabiliriz. Üzülerek söylüyorum, benim anladığım anlamda halkın, yani Anadolu insanının konuştuğu Türkçe, Türk tarihinin hiçbir döneminde Türk insanı arasında muteber bir dil olamamıştır: Başta kendi halkı tarafından hor görülmüş, küçümsenmiştir, kaba ve basit bulunmuştur; önceleri Farsça ve Arapça'nın, daha sonra da İngilizce ve Fransızca başta olmak üzere Batı dillerinin etkisi altında kalarak sürekli erimiş, zamanla kişiliksiz, yetersiz ve kısır bir dil haline gelmiştir. Bu, bir kültürün ölümüyle eşdeğerdir.

Bugün başta medya olmak üzere, sosyal hayatın pekçok bileşkeninde, dükkân ve lokanta adlarına varana değin sözlü ya da yazılı iletişimin hemen her alanında anarşik bir özgürlük, başıboşluk ve anlaşılmaz bir bilinçsizlik yaşanmaktadır. Özellikle genç kuşaklarımız üzerinde etkili olan bu başdöndürücü serüvende, her geçen gün kültürümüzden birkaç sözcük daha, yerine İngilizce'sinin yerleştirilmesiyle gündelik hayatın keşmekeşi içinde kaybolup gitmektedir. Bugün bir İngilizce sözcük, ancak birkaç Türkçe sözcüğün yan yana getirilmesi suretiyle ifade edilebilmekteyse, bu, Türkçe'nin yetersizliğinden değil, geçmişte bir yerlerde unutulan parçalarının eksikliğindendir.

"Türk dilinin arılaştırılması" ya da "Türkçecilik" gibi hareketlerin, ülkemizde belli dönemlere damgasını vurmuş olmasına karşın, son yıllarda bütün bütün ihmal edilerek neredeyse "demode" tabir

edebileceğim entellektüel akımlar şeklinde algılanagelmesi, aslında oldukça düşündürücüdür. Türkçe hızla, bilimsel bir dil olma özelliğini yitirmekte, popüler deyişiyle "sokak dili" haline gelmektedir. Bunda, Batı kültürleri ve edebiyatlarının üniversitelerde öğretiminden çok daha fazla, diğer üniversiter disiplinlerde hızla yabancı dile geçilmesinin büyük payı vardır. Bir bilim dili olarak Türkçe'nin denetlenmesi ve çağın gereklerine uygun olarak geliştirilmesi amacıyla gerekli uzman kadrolar oluşturulmadığı gibi, son 10 yılık zaman zarfında birtakım anlaşılmaz yanlış uygulamalara gidilmiş, Türkçe neredeyse kişilerin vicdanına ve keyfine bırakılmıştır.

Kültür olayında eğitimin rolü kuşkusuz büyüktür, ancak sadece üniversite düzeyinde sürdürülegelen uygulamaların tartışmasına girmek, aslına bakılırsa, olayı fazlasıyla gecikmiş bir evrede ele almaktan başka birşey değildir. Bugün İngilizce eğitim yapan birçok ilkokulumuzda, "okuma bayramı" adı altında ya da çeşitli şenlikler çerçevesinde, İngilizce şiirler okunmakta, Batının folklorik motiflerine uygun olarak rontlar, sahne gösterileri ve oyunlar sergilenmektedir.

Yabancı dilin çağdaş toplumsal düzen ve değişen dünya perspektifleri içindeki önemi elbette ki hiçbir şekilde yadsınamaz. Ancak uluslar kendi varlıklarının esasını oluşturan bazı temel değerlerden ödün vermeye başladıkları anda, çağdaşlık onların aleyhine işlemeye başlar. Bugün ister Almanya'da, isterse Fransa, Japonya ya da herhangi bir sanayileşmiş dünya ülkesinde olsun, yaygın bir iletişim dili olarak İngilizce'nin öğretimi ülkelerin temel eğitim politikaları içinde yer almasına karşın, bu eğitim, ülkelerin kültür dokularını kesinlikle zedelemeyecek şekilde verilmektedir. Fransa'nın bir süredir başı çektiği ve sonradan Almanya ve İspanya'nın da katıldığı ortak bir "öze dönüş ve kültürel sahiplenme" kaygısı ile, bugün sokaktaki Fransız anlasa bile sizin konuşmanıza İngilizce iştirak etmemektedir. Yine bu ülkelerden dışarıya yapılan her türlü sektörel yazışma ya da iletişim mekanizmalarında, anadilin kullanılmasına gayret edilmektedir. Gidiş bu yöndedir.

Türkiye, tarihinin hızlı değişim süreçlerinden birini yaşarken bilimsel dinamizmin coşkusuna kapılmış ve bu arada dil unsurunu ihmal etmiş olabilir. Ancak henüz telafisi mümkünken akademik ve aydın çevrelerin konuya ciddi şekilde eğilmesi, tıpkı son yılların

popüler "çevrecilik" hareketi gibi olaya yeniden güncellik kazandırması gerekmektedir. Türk insanı moda akımları sever ve kimi zaman bir fikri sadece moda olduğu için uygular. Batı'dan ithal ettiğimiz bu kitlesel popülist eğilimi bir noktada avantaja dönüştürüp, dil olayına da geçirmek pekâlâ mümkündür.

Türk diline yeni bakış açıları kazandırmak ve tıkanan damarları açmak tüm meslek kesimlerinin, özellikle de edebiyat çevrelerinin yararınadır. Geçen yıl Türkçe'ye çevirisi yapılan "Bağdat Yollarında" isimli tarihsel romanın yazarı, uzun süredir Amerika'da yaşayan Türk kadın yazar Günseli Gün, romanlarını İngilizce yazma nedeni olarak İngilizce'nin zenginliğini göstermekte ve şöyle demektedir: "Ben İngilizce'de belki yarım milyon kelimeyle uğraşıyorum. Çevirmenlerimse ellibin kelimeyle bu yarım milyonu anlatmaya çalıştı. Türkçe her yıl daha da küçülüyor. Yakında sadece güzel ve çirkin olmak üzere iki sıfat kalacak." Dili ve dile dayalı tüm sosyal üretimleri bir yaşam tarzı olarak seçen bizler için bu öngörü, daha fazla zaman kaybedilmeden harekete geçilmesi için sanırım yeterli ciddiyettedir.

Kültürün korunması, evrensel bir kaygıdır. Tarihte Amerikan örneğine baktığımızda günümüz dünyasının bir numaralı kültür ihracatçısı durumunda olan bu ülkenin de, bugün bizlerin sorgulamakta olduğu tarihsel evrelerden geçmiş olduğunu farkederiz. Koloni Dönemi Amerikası, millet veya ulus kavramlarının henüz "Amerikan Ulusu" adı altında şekillenmediği, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden gelen göçmen topluluklar arasında tek birleştirici unsurun Püritenizm, yani din olduğu, belirsiz ve bulanık bir dönemdir. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın hemen ardından, aydın çevreler, sanatın her alanında ısrarla ulusal malzemelerin kullanılmasına yönelik genel bir çağrı yapmışlardır. Edebiyatta Avrupa taklitçiliğini ve her tür kopyacı anlayışı şiddetle yeren Melville ise bir makalesinde, "Kötü yazan bir Amerikalı, iyi bir Avrupa taklitçisinden daha muteberdir," der. Tavır o denli kesindir ki, Henry James, Nathanel Hawthorne, Emerson, Thoreau, Melville gibi belli başlı Amerikalı yazarların yapıtlarında köhne, işlemez ve yozlaşmış tüm toplumsal kurumlarıyla birlikte Avrupa uygarlığı, simgesel olarak, kötü ve olumsuz bir güçle özdeşleştirilmiş, bu uygarlığı oluşturan değerler bütünüyle herhangi bir şekilde

ilişkiye giren birey ise tarihsel bir lanetin taşıyıcısı olarak kaybolup gitmiştir.

Siyasî bağımsızlığın kazanılmasından hemen sonra Amerika'nın gündemine gelen kültürel bağımsızlık mücadelesi, bugün Amerikan Kültürü ve Edebiyatı bölümlerinde üzerinde hassasiyetle durulan bir konudur ve birçok yönden Türkiye örneğini çağrıştırması bakımından önemlidir. Bugün Batı dilleri ve edebiyatları bölümlerinde kişilere, o ülkenin edebiyatı, sanatı, tarihi ve bu tarihi hazırlayan ekonomik, kültürel ve sosyal değişimin gerekçeleri verilmektedir. Böylelikle ulusları ve kültürleri tabanda şekillendiren çok önemli bileşkenlerin neler olduğunun anlaşılması esas alınmaktadır. Aktif bir kültürel taban oluşmamışken, Batı'yı meydana getiren biçimleri "olduğu gibi" kendi yaşam tarzına monte eden insanımızın durumuna bir noktada ışık tutularak yapıcı bir eleştiri ortamı hazırlanmaktadır. Bu, kültür olayına tamamen "bilimsel" ve her bilimsel düşüncede olduğu gibi aynı zamanda "analizci" ve "kuşkucu'" bir yaklaşımdır. Olay, kimi zaman Türk ve yabancı kültürlerin karşılaştırması esasında ilerler ve bu tür interdisipliner ve yenilikçi araştırmalara girmek isteyen öğrenci teşvik edilir.

Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere, Türkiye'de kültür olayının, yabancı edebiyatların öğretiminden çok daha öte, ivedilikle çözüm bekleyen karmaşık boyutları vardır. Bugün ülkemiz arabeskiyle, popcazıyla anlaşılmaz bir mutasyonun eşiğindeyse, bu, üniversitelerde yabancı kültür ve edebiyatların öğretimi gibi Türkiye nüfusu içinde çok sınırlı bir kesime hitap eden akademik çalışmaların değil, geniş kitleleri yönlendiren medya imparatorluğunun ve genel anlamda bilgisizliğin, denetimsizliğin, kurumlaşamamanın ve kültür politikalarındaki belirsizliğin doğal bir sonucudur.

İKİ DİLLİ OKULLAR VE GETİRDİĞİ PROBLEMLER

Musa DOĞAN
Öğr. Gör., Atatürk Üniversitesi
ERZURUM

NİÇİN LİSAN ÖĞRENİYORUZ

Bugün herkesin bir yabancı dil bilmesi gerektiği yolunda oluşmuş bir konsensüs, bir ortak kanaat mevcut görünüyor. Aslında bu konunun da tartışılması gerekir. Çünkü bunu ispatlamak son derece zor. Ayrıca herkesin yabancı dil öğrenmesi ne çok kolaydır ne de o kadar gereklidir.

Yaygın olarak yabancı dilin, ticarî, kültürel, teknik, teknolojik, askerî, turistik, vb. amaçlar için öğrenildiği biliniyor. Ayrıca lisan öğrenmenin matematik gibi bir zihin jimnastiği sağladığı da kabul ediliyor.

Ülkemizde ise bugün pek çok insan için yabancı dil, emre âmâde bilgiler arasında bulunmaktadır. Bana kalırsa ülkemizde bir araştırma yapılıp yabancı dil öğrenenlerin yüzde kaçının bu dili kullandığı tesbit edilmelidir. Bu oranın öyle çok yüksek olacağı kanaatinde de değilim. Üniversitelerde, araştırma kurumlarında bile pek çok

insan bir mecburî hareket olarak dil öğreniyor ve onu kullanmıyor. Ana dili Türkçe gibi Batı dillerinden çok farklı olan birisi için bir Batı dili öjğrenmek bu derece zor iken onu emre âmâde bilgi olarak öğrenmek nefse buğz, öğretmek ise insana işkencedir.

İKİ DİLLİ OKULLAR MESELESİ

Bu okulların önce adından başlayalım. Neden "Anadolu Lisesi"? Şahsen bu ismin konulmasında hiçbir mantık bulamadığım gibi tam tersine hicvî bir yan buluyorum. Zaten halkımız bunlara hâlâ kolej, öğrencisine de kolejli diyor. Bu isim daha uygundu ve bu okulların yabancılığı daha iyi anlatılıyordu.

Bu okulların başka ülkelerde örnekleri var mı? Şunu kesinlikle söyleyebiliriz ki, hiç bir kalkınmış batı ülkesinde örneği yok. Belki istisnaî olarak birkaç küçük özel okul var ama millî eğitim sistemi içinde böyle okullar yok. Bu tip okullar batıda sadece İsviçre gibi üç resmî dili olan bir ülkede zorunluluktan dolayı kurulmuş. Bu tip okullar, ya halen sömürge veya dominyon olan ülkelerde veya eski sömürge ülkelerde, kabile dillerinden başka bir millî dili bile olmayan geri kalmış Afrika ülkelerinde mevcut. Son zamanlarda Batılılar Macaristan, Polonya gibi ülkelere bu telkinde bulunuyorlar ve bildiğim kadarıyla Macaristan'da iki dilli okullar açıldı.

GELİŞMİŞ BATILI DEVLETLER BU OKULLARI NEDEN TEŞVİK EDİYORLAR?

Bunun pek çok sebebini söylemek mümkün. Bugün İngiltere ekonomisinin orada tahsil ve staj yapan öğrenciler, yaptığı kitap, dergi, v.s. ihracatı sayesinde ayakta tuttuğunu söylemek hiç de bir abartma değildir. Bizdeki Anadolu liselerinin, iki dilde öğretim yapan üniversitelerin yaptığı kitap, kaset ithalatının hesabını yapmak lâzımdır. Türkiye'de basılan çok değerli bir kitap altmış milyona hitab ettiği halde İngiltere ve Amerika'da yayınlanan bir kitap yüz milyonlarca insana hitap ediyor. Dili öğrenilen ülkeye duyulan sempatinin

her türlü ticarî, ekonomik, siyasî faaliyetlerde sağlayacağı avantajları ayrıca hesaba katmak lazım.

Millî Eğitim Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Dairesi emrinde uzun süre birlikte çalıştığım Fransızlar, Fransızca'nın Türkiye'de düştüğü duruma çare bulmak için inatla ve ısrarla Fransız Anadolu Liseleri açılması için telkinde bulunmamı istediler ve hatta bunun için şahsıma rüşvet bile teklif ettiler. Beni ikna edebilmek için de adeta tehdit edercesine "Fransızca'yı ihmal ederek çok sayıda imam-hatip okulu açarak AET'ye nasıl tam üye olacaksınız?" diye soruyorlardı.

İZNİNİZ OLURSA ANADOLU LİSELERİ HADİSESİNİ MASAYA YATIRMAK İSTİYORUM

Önce öğrenci alımından başlayalım. Bugün yapılan yarışma sınavlarının aile, toplum ve çocuklarımız üzerindeki olumsuz etkileri herkesin malumudur. Artık ana-babalar kendilerini tatmin için çocuklarının başında boza pişiriyorlar.

Ayrıca uygulanan sınavlarda bana göre tuhaf. Yabancı dil öğretmek istenilen öğrencileri seçmek üzere bir sınav yapılıyor fakat bu sınavın lisan öğrenme yeteneği ölçen bir yönü yok.

Bir başka tuhaflık ise bu okulların çoğu öğrencisinin yatılı okuması. Yatılılığın XIX. yy. sonu ve XX. yy. başı Avrupa'sının bir hastalığı olduğu malum. Avrupalı kadın bu kurumu çocuğunu başından atmak için kullanmış, daha sonra bu kurumun psikolojik olumsuzlukları görülmüş ve uygulamadan vazgeçilmiştir.

Derslere gelince: Evvela hazırlık sınıfında okutulan metodlara bakalım. Bugün yaygın olan bu metodlar da dersler üç amaçlı düzenlenmiş; 1- iletişim 2- gramer 3- medeniyet. Demek ki lisan öğretilirken o ülkenin kültür ve medeniyeti de öğretiliyor. Gerekçesi de şu: Dil medeniyetin bir parçası ve ancak onun içinde öğrenilebilir.

Esasında ileri sınıflarda fizik, kimya, biyoloji, matematik gibi derslerin yabancı dille yapılması öngörülmüş idi. Gelin görün ki bu

böyle olmadı. 1988 yılında Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'nden öğrendiğim şudur; Anadolu liselerinde yabancı dille yapılması gereken derslerin yabancı dille karşılanması oranı %37 civarındadır. Demek ki hazırlık sınıfından sonra yabancı dille eğitim yürümüyor. Ben bu durumdan memnuniyet duyuyorum. Bir Türk hoca, karşısında Türk öğrenciler ve matematik, fizik, kimya, biyoloji gibi zor dersler, neden her ikisini de yoracak bir yabancı dilde yapılsın? Ölçme değerlendirmeye gelince zayıf alan öğrenci acaba fizik bilmediği için mi zayıf aldı yoksa yabancı dil zayıf olduğu için mi?

İki dilde öğretim ülkemize getirilirken bu işin psikolojik, zihinsel, pedagojik boyutları kesinlikle araştırılmış değildir.

İsviçre'de yapılmış bir araştırma sonucu şu iddialar ileri sürülüyor:

1- İki dilde eğitim insan zekasını dumûra uğratmaktadır.

2- Bu öğretimi alanlardan kâşif, mucit, ilim adamı çıkmamaktadır.

3- Bu tip öğretim görenlerden tacir, siyasetçi, spekülatör, köşedönücü çıkmaktadır.

Anadolu lisesi mezunlarının üniversite sınavındaki başarıları da düşüktür. Ben bu okulların bazı öğrencileri harcadıkları kanaatindeyim. Bir müddet lise müdürlüğü yaptığım için istatistikleri izledim. Genel lisenin ikinci basamak sonu başarısı %33, Anadolu lisesinin %45. Genel lise zaten Anadolu lisesi sınavlarını kazanamayan öğrencileri aldığı halde bu başarıya ulaşıyor. Anadolu lisesi seçip aldıklarının bir kısmını harcıyor.

İki dilli okullar istihdamda da haksızlıklara sebep olmaktadır. Herhangi bir göreve bir kişi istihdam edileceği zaman bir ilan veriliyor. Ya "yabancı dil bilenler tercih edilir." ya da falan veya filan "yabancı dilde öğretim yapan üniversite mezunları tercih edilir" deniyor. Hatta yabancı dil gerektirmeyen bir iş için bile bu şart konuluyor. Bu da bana bir oyun gibi geliyor.

BAŞKA TÜRLÜ YABANCI DİL ÖĞRENİLEBİLİR Mİ?

Bize göre yabancı dil ortaokul düzeyinde mecburî ders olarak okutulmalı. Bunun amacı öğrenciye yabancı dil öğrenme yeteneğini

belirtmek olacaktır. Liselerde ise yabancı dil dersleri seçmeli olmalıdır.

Üniversitelerde bugün de uygulanan yüksek lisans öncesi hazırlık sınıfı uygulaması en uygun usuldür. Ayrıca büyük, güçlü kurumlar kendi lisan merkezlerini kurmalı ve ihtiyaç duyduğu personeli eğitmelidir.

Ayrıca devlet, büyük merkezlerde yaygın eğitim bünyesinde lisan merkezleri kurmalı ve bu okulların mezunlarına sertifika verilmeli. Bu merkezler cüzî de olsa ücret almalıdır. Ücretin motive edici olduğu unutulmamalıdır.

TÜRKİYE'DE BATI DİL VE EDEBİYATLARININ ÖĞRETİMİ VE TÜRK KÜLTÜRÜ VE EDEBİYATI İLE İLİŞKİLERİ

Burçin EROL
Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi
ANKARA

Ülkemizde 1981 yılında 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ile üniversitelerin eşdeğer bölümleri arasında %70'e varan bir ortaklık sağlanması amaçlandığından bugün Batı dilleri ve edebiyatlarının eğitiminde büyük paralellikler gözlenmektedir. Bu ortaklığa rağmen yine de farklılıklar olduğundan bu incelemede örnek olarak Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü çalışma ve programları temel alınmış, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Fransız Dili ve Edebiyatı, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümleri de göz önünde bulundurulmuştur.

Türk üniversitelerindeki Batı Dilleri ve Edebiyatları bölümlerinin amaçları, konu aldıkları edebiyat ve kültürleri yakından incelemek, tanımak ve anlamak ve bu incelemeleri bu edebiyatların yazıldığı dillerde yaparak hem daha iyi ve doğru tanımak hem de bu dilin daha üst seviyede geliştirilmesini sağlamak olarak tanımlanabilir. Bugün artık dünyamız hızla gelişen teknolojik ve medya olanak-

ları ile toplumların, kültürlerin, edebiyatların daha yakın, neredeyse iç içe bulunduğu bir "dünya köyü" halini almıştır. Toplumların birbirlerini daha iyi anlamaları, tanımaları ve birbirlerini barışcı ve nesnel bir şekilde kabul edebilmeleri ve kültürler arası bu iletişim ve alışveriş köprüsünün kurulmasında özellikle Batı dil ve edebiyatlarını çalışanlara önemli görevler düşmektedir.

Ayrıca ülkemizde bu yoğun etkilerin yanısıra, yabancı dil ve edebiyat eğitimi sağlayan kurumlar sayısal olarak bile incelendiğinde Batı dil ve edebiyatlarının ne kadar geniş yer tuttuğu ortaya çıkmaktadır. Halen öğrencisi bulunan, yani eğitim ve öğretimi bilfiil sürdüren bölümlerin dökümü şöyledir:

İngiliz Dili ve Edebiyatı	15
Alman Dili ve Edebiyatı	10
Fransız Dili ve Edebiyatı	7
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı	6
İspanyol Dili ve Edebiyatı	2
İtalyan Dili ve Edebiyatı	2
Yunan Dili ve Edebiyatı	2
Latin Dili ve Edebiyatı	2
Leh Dili ve Edebiyatı	2
Hollanda Dili ve Edebiyatı	1
Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı	1
Bulgar Dili ve Edebiyatı	1

(Meslek ve Tercih Rehberi 87)

Bu filolojilere ilave olarak dil ağırlıklı eğitim veren fakat edebiyat ve kültür derslerini içeren öğretmenlik bölümleri de şöyle sıralanmaktadır:

İngilizce Öğretmenliği	24
Almanca Öğretmenliği	17
Fransızca Öğretmenliği	13

Bu sayılardan da görülebileceği gibi öğrenci potansiyeli oldukça geniş olan bir eğitim kesimi söz konusudur.

Özellikle edebiyat programlarında bu alanın dersleri ağırlıklı olmaktaysa da öğrencilerin kültürler arası ve disiplinler arası ilişkiler kurabilmelerini sağlamak amacı ile yaklaşık olarak her sömestreye bir zorunlu seçmeli ders düşmektedir. Aslında programlar kredi sınırları açısından incelendiğinde öğrencilerin isterlerse birden fazla seçmeli ders almaya müsait olduğu görülür. Öğrenciler bu kredilerini genellikle bir ikinci yabancı dil dersi, eğitim sertifikası dersleri veya sanat tarihi, antropoloji, güzel sanatlar, spor veya diğer dallardan edebiyat dersleri alarak değerlendirmektedirler. Öğrencilere ayrıca Türk Dili ve Edebiyatı dersi bir yıl olmak üzere verilmektedir. Özellikle İngiliz Dili ve Edebiyatı ve Amerikan Kültürü ve Edebiyatı anabilim dallarında karşılıklı olarak diğer birimden en az dört ders alınmaktadır.

Kültürler arası iletişim ve anlayışı pekiştirme açısından İngiliz, Amerikan ve Alman edebiyatları bölümlerinde kültür dersleri okutulmaktadır. Bu derslerde kıyaslamalı çalışma yöntemleri de sıklıkla kullanılmakta, Türk kültürü ve yabancı kültürler ve etkileşimlere yer verilmektedir. Diller arası etkileşim, kültürler arası alışveriş ve Türk dilinin bilinçli bir şekilde korunması konuları en yoğun olarak çeviri derslerinde ele alınmaktadır. Üniversitemizdeki Batı edebiyatlarını konu alan programlar incelendiğinde her bölümde bu çalışmaların yoğun ve uygulamalı biçimde yapıldığı en az dört ders bulunduğu görülmektedir. Bu derslerde bazı teorik çeviri bilgilerinin yanısıra çeşitli konularda çeviriler yapılarak dil, kültür ve toplum ilişkileri de incelenmektedir. Ayrıca bu dersler yoluyla Türk kültür ve edebiyatına da kapsamlı yer verilmektedir.

Batı dil ve edebiyatları programlarında önemle vurgulanan ve her dört programda da yer alan diğer bir ders de eleştiri ve eleştiri kuramı ve uygulamasıdır. Bu derslerde özellikle edebî metinleri incelemede değişik teorileri uygulama ve bu verileri sunma üzerinde durulmaktadır. Öğrencilerin teorileri kavrama ve yorum yapma yetenekleri ve yöntemlerini geliştirmek amaçlanmaktadır.

Bilgiye ulaşım çağında yaşadığımız düşünülürse ve her üniversite mezununun araştırma yapma, bilgiye ulaşma, yaptığı araştırmalarını basılabilir dünya standartlarında sunabilmesi gerekliliğinden yola çıkılarak her beş bölümün programında da Araştırma

Yöntemleri veya Araştırma dersinin yer aldığı görülür. Bu derslerin öğrencilere araştırmacı formasyonunu kazanmalarında büyük fayda sağladığı gözlenmektedir.

Lisans derslerinde daha yoğun kültür, edebiyat ve karşılaştırmalı edebiyat, özellikle de Türk dili; edebiyatı ve kültürü ile karşılaştırma arzulanmaktaysa da artan öğrenci ve ders sayısına karşın sınıf ve öğretim üyesinin sınırlı kalması nedeni ile bu tür disiplinler ve kültürler arası uygulamalar ancak öğrenci sayıları nispeten daha az olan bilim uzmanlığı ve doktora programlarında gerçekleştirilebilmektedir. Batı dilleri ve edebiyatlarını konu alan bölümlerde çok yönlü kültür dersleri ve Karşılaştırmalı Edebiyat dersleri bulunmaktadır. Ayrıca İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1993-94 akademik yılında İngiliz Kültür Araştırmaları Bilim Uzmanlığı programı başlatılmıştır. Bu programın amacı sadece İngiliz kültürünü daha yakından tanımak ve incelemek değil diğer bir kültürü incelerken karşılaştırma, kıyaslama ve bağlantılar kurarak kendi öz kültürümüze de daha iyi anlamak ve kavramaktır.

Batı dilleri ve edebiyatlarının eğitiminde vurgulanan noktalar, bu bölümlerin mezunları veya mensupları tarafından sürdürülmeye çalışılmaktadır. Bu alanlarda çalışanların yoğun olarak çeviri ile ilgilendikleri ve Batı dillerindeki eserleri dilimize kazandırdıklarını görmekteyiz. Edebiyat formasyonları ve birikimleri dolayısıyla daha yetkin ve daha başarılı çevirilerle bu eserlerin Türk okuyucusuna ulaşmasına hizmet etmektedirler. Bunlara sadece birkaç örnek vermek gerekirse Cumhuriyet döneminde Halide Edip Adıvar'la başlayan ve daha sonra Prof. Dr. İrfan Şahinbaş, Prof. Orhan Burlan, Prof. Vahit Turan, Sabahattin Eyupoğlu ile gelişip günümüzde Prof. Dr. Engin Uzmen, Prof. Dr. Bülent Bozkurt, Dr. Hamit Çalışkan'ın Shakespeare ve diğer çevirileri hemen akla gelebilir. Ayrıca bu formasyondaki kişilerin edebi eserlerin yanısıra diğer eleştiri ve kuram konularında yaptıkları çevirilerle çalışmalar ülkemize bilgi akışını hızlandırmaktadır. Burada hemen anılabilecek örnek Prof. Dr. Berna Moran'ın *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* eseridir.

Batı dilleri ve edebiyatları konusunda çalışmalar yapmakta olan kişiler çeşitli Türkçe yayınlarla bu edebiyat, kültür ve dil konu-

larında hem kendi alanlarına çalışmalarla katkıda bulunmakta, hem de Türk okuyucularına bilgi ulaşmasını sağlamaktadırlar. Bu bağlamda üniversitelerin kitap ve süreli yayınları, örneğin İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi kitapları, *Litera*, *Batı Dil ve Araştırma Dergisi*, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *FDE*, *Frankafoni*, *Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Dergisi* ve diğerlerine ilave olarak özel kitabevlerinin çıkardıkları Prof. Dr. Mina Urgan'ın *İngiliz Edebiyat Tarihi* gibi kitaplar ve *Gündoğan Edebiyat*, *Littera*, *Kuram* gibi dergiler aracılığı ile okuyucuya ulaşmaktadırlar.

Bu alanlarda çalışma yapanların Türk kültürü ve edebiyatına yönelik diğer bazı çalışmaları Türkçe'nin gelişmesi ve aşırı yabancı etkilerden korunması ve Türkçe'nin terimler açısından gelişmesini amaçlamaktadır. Bu konuya bir iki örnek vermek gerekirse Prof. Dr. Ahmet Kocaman'ın *Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Prof. Dr. Özdemir Nutku'nun *Tiyatro Terimleri Sözlüğü*, Prof. Dr. Akşit Göktürk'ün *Çeviri Dillerin Dili* düşünülebilir.

Kültür çalışmaları içinde gurup kimliği üç ana kritere dayanarak değerlendirilmektedir. Bunlar birbirine zincirlemesine geçmiş üç halka olarak düşünülebilir. Bunlardan birincisi gurubun kendi kendini nasıl tanımladığıdır; ikincisi gurubun kendisini dışarıya nasıl tanımladığı ve üçüncüsü de gurubun dışarıdan nasıl tanımlandığı. Batı edebiyatları konusunda çalışan Türk araştırıcıların özellikle ikinci ve üçüncü basamaklarda belirtilen konulara olan duyarlılığı ve sorumluluğu bu doğrultuda yapılan çalışmalarda görülebilir. Bu konuların diğer edebiyat ve kültürel belge ve eserlerden yola çıkarak incelenmesi, Türk imajı ve kültürünün nasıl tanındığı ve bu tanımın kaynak ve sebepleri açısından aydınlatıcı ve diğer sosyal, siyasal ve politik çalışmalara yararlı eserler üretilmektedir. Örneklerden bazıları şöyle sıralanabilir: Doç. Dr. Nazan Aksoy'un *Rönesans İngilteresinde Türkler*, Ümit Gürol'un *İtalyan Edebiyatında Türkler*, Dr. Onur Bilge Kula'nın *Alman Kültüründe Türk Imgesi*, Prof. Dr. Nuran Özyer'in "*Federal Almanya Çocuk Edebiyatında Türkiye ve Türkler*", "*Federal Almanya'da ve Türkiye'de Gençlik Edebiyatı Üzerine*", "*Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Türkler*", "*Das Bild des Türkischen Madchens in den Deutschen Kinder und Jugend Literatur*", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya

Fakültesinin yayınladığı çeşitli Batı edebiyatçılarının da katkıda bulunduğu *Batı Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi "Türkiye Hakkında Seyahatnameler"* özel sayısı ve *Gündoğan Yayınlarının Gezi Notları Seçkisi.*

Batı Edebiyatları ve dillerinde uzmanlaşmış veya eğitim görmüş kişilerin önemli bir katkısı da Türk kültürü ve edebiyatının dış dünyaya tanıtımı konusunda olmaktadır. İleri düzeydeki yabancı dil bilgisi ve becerisi ve edebî birikimleri sayesinde edebî eserlerimizi çeviri yoluyla dünya okuyucularına ulaştırmaktadırlar. Bu konuda yapılan çalışmalar ne yazık ki, Türk kültürü ve edebiyatının zenginliği ile tezat oluşturacak derecede azdır. Bu konudaki çalışmalar incelendiğinde çevirilerin bir kısmının yabancılar tarafından bir kısmının da diğer alanlardaki kişiler tarafından yapıldığı görülür. Batı edebiyatı araştırmacılarının bu konuya katkılarını vurgulamak için bir iki örnek düşünüldüğünde zengin destanların ve halk hikâyelerinin çevirileri verilebilir; Dede Korkut Destanının Prof. Dr. Ahmet E. Uysal, Faruk Sümer ve Warren S. Walker'in yaptığı çevirisi *The Book of Dede Korkut*, Prof. Dr. Ahmet E. Uysal'ın *Selections from Living Turkish Folktales.*

Batı Dilleri ve Edebiyatları ile Türk Dili ve Edebiyatı arasında köprüler kurmak ayrıca karşılaştırmalı çalışmalar yolu ile sağlanabilmektedir. Bu tür çalışmalar kültürler arası alışveriş, benzerlikler ve farklılıkların anlaşılabilmesi açısından faydalı olmaktadır. Üniversitelerde artan bu karşılaştırmalı araştırma ve çalışmalara, basılmamış da olsa iki örnek verilebilir: Nevzat Âdil'in "*Beowulf ve Dede Korkut*'ta *Kahramanlık Kavramı*" ve Nilüfer Birol'un "*Robin Hood ve Köroğ-lu'nda Eşkiyalık Niteliği*" tezleri.

Bu konuların dışında Batı dil ve edebiyatlarında ihtisaslaşmış araştırmacı ve eleştirmenler bu kazandıkları formasyonla Türk kültür ve edebiyatına yönelerek bu alanlarda boşluğu hissedilen çalışmalar yapmaktadırlar. Türk romanı üzerine yaptığı çalışmalarla Prof. Dr. Berna Moran bu konudaki en iyi örnektir.

İleriye yönelik olarak düşünüldüğünde bu tür toplantılarda yapılan değerlendirmeler, uygulamalar ve hedefler konusunda bilgi alışverişinin gerçekleştirilmesi faydalı olacaktır. Üniversite eğitim

programlarında Türk Dili ve edebiyatı Bölümleri ile daha yoğun bir ortak çalışma, gurup çalışmaları ve öğrencilerin programlarına diğer edebiyat dallarından derslerin konması faydalı olacaktır. Üniversitelerde artık Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümleri daha geç kalınmadan kurulmalı ve bu konuda yapılan çalışmalar bu çatı altında daha da hızlanarak devam etmelidir.

KAYNAKÇA

Âdil, Nevzat. "*Beowulf* ve *Dede Korkut* Destanında Kahramanlık Kavramı" Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1990. (Basılmamış Bilim Uzmanlığı Tezi).

Aksoy, Nazan. *Rönesans İngilteresi'nde Türkler*. İstanbul: Çağdaş, 1990.

Birol, Nilüfer. "Robin Hood ve Köroğlu'nda Eşkiyalık Niteliği." İstanbul: İstanbul Üniv. 1979. (Basılmamış Tez).

Göktürk, Akşit. *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: Çağdaş, 1986.

Gürol, Ümit. *İtalyan Edebiyatında Türkler*, Ankara: İmge,1987

Kocaman, Ahmet. "Dilbilim Terimleri Sözlüğü." *Dilbilim Araştırmaları* (1990): 155-90

Kula, Onur Bilge. *Alman Kültüründe Türk İmgesi*. Ankara: Gündoğan 1992/93. *Meslek ve Tercih Rehberi*, Ankara, Mat-Fen Dersanesi Yayınları, 1994

Moran, Berna. *Edebiyat Kuramı ve Eleştiri*, İstanbul,1972. *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: İletişim, 1972.

Özyer, Nuran. "Federal Almanya Çocuk Edebiyatında Türkiye ve Türkler" **Hacettepe Üniversitesi Beşeri Bilimler Dergisi** 1983.

"Federal Almanya'da ve Türkiye'de Gençlik Edebiyatı Üzerine", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi** 4. 2 (1987): 247-62.

"Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Türkler". **Littera** (1993): 81-92

"Das Bild des Türkischen Madchens in der Deutschen Kinder und Jugend Literatur", **Dil Dergisi**, 12 (1993).

Urgan, Mina. *İngiliz Edebiyat Tarihi* 4 cilt İstanbul: Altın Kitaplar, 1993.

Uysal, Ahmet Edip, Faruk Sümer ve Warren Walker. (Çeviren ve Hazırlayan) *The Book of Dede Korkut*, Austin, Texas Üniv. Basımevi, 1972 ve 1991.

Uysal, Ahmet Edip. *Selections From Living Turkish Folktales*, Ankara, 1989.

TÜRKİYE'DE TERCÜME FAALİYETLERİ

Ahmet Çetin ERTÜRK
Öğr. Gör., Polis Akademisi
ANKARA

Kalkınabilmek için, her insan topluluğu başka insan topluluklarının niteliklerinden faydalanmak ve böylece edindiği bilgileri ve görgüleri kendi nitelikleriyle birleştirmek zorundadır. Dışa kapalı cemiyetlerin yeterli ilerleme katetmeleri mümkün değildir. Milletlerin kalkınması kültür seviyesi ile doğru orantılıdır. İlk çağlarda bu sentezi sağlayan, ticaret erbabının komşu ülkelere yaptığı seyahatler idi. Böylece, hem ticaret ürünleri insan toplulukları arasında el değiştirerek yeni bir yaşama biçimine kaynak teşkilediyor, hem de bilgi ve görgü akışı gerçekleşiyordu. Yazı icat edilip kitap denilen eşyanın doğmasından sonra ise, bilgiler kalıcı hale geldi ve dilden dile tercüme faaliyeti ortaya çıktı.

Tercümeler, kültür değişiminde ve yeni medeniyetlerin ortaya çıkmasında gerçekten önemli rol oynadılar: Eski Yunan medeniyeti Anadolu, Fenike ve Mısır'dan yapılan tercümelerle, Türk Uygur medeniyeti Hint ve İran'dan yapılan tercümelerle, Avrupa medeniyeti Türk, Arap ve İran'lıların yaşadığı İslam ülkeleri ve eski Yunan'dan yapılan tercümelerle mümkün olmuştur.

Abbasîlere en parlak devrini yaşatan halife Me'mun'un, Bağdat'ta 830 yılında "Beytülhikme" adında bir tercüme okulu kurduğunu biliyoruz. Bu okulda daha çok Tıp, Matematik ve Felsefe kitapları Süryanice ve Yunanca'dan Arapça'ya tercüme ediliyordu.

18. yüzyıldaki Cermen uyanışı, eski kaynaklara Anglosakson ürünlerini katıp millî değerleriyle sentez yapabilmesi ve böylece çağa uygun bir Alman kültürünün doğuşuyla ortaya çıkmıştır.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethi üzerine çeşitli Avrupa ülkelerine, özellikle İtalya'ya kaçan Bizanslı bilim adamlarını yüksek maaş ve hayat güvencesi sağlayarak geri getirtmiş, Fatih medreselerinde onlardan faydalanmıştır. Bu anlayış 16. yy. sonlarına kadar sürdü. 17. ve 18. yüzyıllarda ise Osmanlı medreseleri aklî bilimlere yani fizik, kimya, matematik ve tabiat bilimlerine kapalı çalışmış, fıkıh, hadis, kelam, felsefe ağırlıklı yani naklî bilimler üzerinde öğrenim yapmıştır.

Bilim, tercüme ve sanat bir arada görülen üç önemli faaliyettir. Osmanlı İmparatorluğu, çok kuvvetli devlet teşkilatına, arazi dağıtım düzenine ve halkının sahip olduğu manevî değerlere rağmen, başka milletlerin bilimsel faaliyetlerinden ve teknolojik gelişmelerden yeterince faydalanıp, bunları kendi bünyesinde sentez yapma konusunda ihmalkâr davrandığı için geri kalmış ve olağanüstü zayiatla dağılmıştır. Zira, medreselere kapanmış olan felsefe aristokrasisi, halktan kopuk bir biçimde, kısır çatışmalarla nice yılları harcadı ve halkın bilgilendirilmesi mümkün olmadığı gibi aklî bilimlerin itici gücü olan deney ve gözlemden de habersiz yaşadı.

Orta Asya'dan Anadolu'ya geliş yıllarımıza, o çileli değişim ve yerleşim zamanına dönelim: Anadolu Selçukluları, ana dilimiz Türkçe ile halkı başbaşa bırakıp, resmî dil olarak başka bir milletin dilini, Farsça'yı kabul ettiler. Bunun anlamı, ülke dışındaki ilmî gelişmelerin halkın anladığı, konuştuğu dile aktarılamaması ve halkın kendi haline bırakılması demekti.

Bununla beraber, Anadolu beyliklerinde Türkçe eserler yazıldı, İslam medeniyetinin klasikleri beylikler bünyesinde Türkçe'ye tercüme edildi. Sivas ve Kayseri'de Kadı Burhanettin, Kastamonu'da Can-

daroğulları, Konya'da Karamanoğulları, Bursa ve İznik'te Osmanlı Beyliği, bu tercüme ve telif hareketlerini himaye ettiler.

Mevlana'nın oğlu Sultan Veled, babasının tasavvuf düşüncesini Farsça'dan Türkçe'ye çevirmeye gayret etti. Âşık Paşa, büyük mutasavvıflardan tercüme ettiği fikirleri "Garipnâme" adı altında Türkçe olarak yayınladı. Şiraz'lı Mahmut, Gazali'nin "İhya-i Ulûm" unu özetleyerek Türkçe'ye çevirdi. Candaroğulları nâmına ilk defa açık Türkçe ile Kur'an-ı Kerim tercüme edildi. (Cevahir-ül-Asdaf) adını taşıyan bu tercümenin tek yazma nüshası Ayasofya Kütüphanesi'nde mevcuttur.

İleri milletlerin kültür hayatına bakılınca, bilim, sanat ve tercümenin atbaşı gittiği görülür. Bu üç itici güç, birbirini etkileyip geliştirerek ülkelerin kalkınması için gerekli altyapıyı oluşturur.

Fatih devrinde başlayan kültür hamlesinin 16. yüzyıl sonlarına kadar devam ettiğini belirtmiştik. Bu yüzyılda Kınalızade Ali Efendi, Tûsî ve Devânî'nin Aristocu ahlâk görüşünden ve Gazalî'nin tasavvufçu ahlâk görüşünden tercümeler yaparak Türkçe bir ahlâk kitabı yayımladı.

Kültür hayatımız bakımından, 17. ve 18. yüzyıllarda yaşadığımız kısır dönemden söz etmiştik. Bu yüzyıllarda askerî ve siyasî mücadele içinde olduğumuz Batı ülkelerine kısaca göz atalım:

16. yüzyıldan itibaren Avrupa milletleri siyasî ve kültürel birlikler halinde ortaya çıktılar.

Monarşiler kuvvetlendi ve burjuva sınıfı doğdu. Anadil kavramı, millî sanat, millî edebiyat ve dolayısıyla millî şuur gelişti.

Örnek vermek gerekirse, 16. yüzyıldan önce dünyada Fransızca diye bir dil yoktur. I. François, kızkardeşi Margarette de Navarre'ı kültür işleriyle görevlendirdi. Bu hanım Fransa'nın çeşitli yörelerindeki saz şâirlerini ve düşünürleri Paris'te topladı. Bir taraftan Fransızca'nın grameri, sözdizimi ve kelime derleme faaliyetleri sürdürülürken, diğer taraftan telif ve tercümeler yapıldı. İtalya, Prusya, İspanya, Rusya ve Avusturya'da da benzer faaliyetleri görmek mümkündü. Bir zamanlar ortak mal sayılan Latin edebiyatı yerine, her millet kendi

anadiline tercümeler ve uyarlamalar yapıyordu. Özetle, Avrupa'lı insan toplulukları, millet olarak oluşumları sırasında, klasikleri dillerine tercüme ederek kültür sentezi meydana getirdiler. Avrupa'lı edebiyatçılar, Yunan ve Roma kaynaklarından aldıkları edebiyat türleri olan şiir, tiyatro ve romanı insanî duyguların ve ahlâkın gelişmesi yolunda kullandılar. Zira edebiyattan yoksun ve insanî duyguların halk arasına yayılmadığı topluluklar yabanîlikten kurtulamaz. Önceleri tercüme yoluyla gelen şiir, tiyatro ve roman, derebeylik dönemlerinin nobran insan yığınlarına cemiyet içinde yaşamayı öğretti, onlara ahlâkı aşılamaya çalıştı.

Avrupa'lı mütercimler diğer yandan da Doğu dünyasından aklî bilimleri tercüme ettiler. Büyük Türk hekimi İbni Sina'nın Şifa isimli eseri Batı dillerine defalarca çevrilerek tıp fakültelerinde ders kitabı olarak okutuldu. Önemli bir sosyoloji eseri olan İbni Haldun'un *Mukaddime*'si yanında, astronomi, matematik, cebir ve kimya ile ilgili eserler de Batı dillerine çevrildi.

Osmanlı İmparatorluğu'na tekrar dönelim: Padişahlık yönetimi, hasımlarıyla ilmî mesafenin epeyce açıldığını 19. yüzyılda farketti ve iki yüzyıl süren durgunluğu telafi etmek için yoğun bir tercüme faaliyetine girişti. III. Ahmet devrinde kurulan bir cemiyet Mahmudül Aynî'nin (Akdül Cümman) adındaki 24 ciltlik tarihini tercüme etti. Tâib Efendi, Hüseyin Kâşif'in meşhur *Ahlâk-ı Ahmedî* isimli eserini çevirerek Osmanlı Türkçe'sine kazandırdı. Mehmet Sâip Efendi, İbni Haldun'un *Mukaddime*'sini tercüme etti. İlk defa olarak Kâtip Çelebi Batı dillerinden nakiller yaptı. İtalyanca'dan eczacılık ve tıbba ait eserler tercüme edildi.

Matbaanın getirilmesinden sonra ise, II. Mahmud ve I. Abdülhamid devirlerinde Batı ile kültür temasımız hızlandı.

Tanzimat yıllarında daha çok askerlik ve mühendislik gibi devletin ihtiyacı olan alanlarda tercümeler yapıldı.

19. yüzyılda tercüme alanında dikkati çeken bir gelişme de şudur: Batı tekniğine ve sanatına gösterilen mecburî ilgiye tepki olarak, Doğu kaynaklarına yönelip tercüme yapanlar oldu: Ayıntablı Asım Efendi, Firuzâbâdî'nin meşhur Kaamus'unu (Okyanus) adıyla

Osmanlı Türkçesi'ne çevirdi. Bu eserdeki 60.000 kelimeye halk dilinden ve eski metinlerden derlenmiş 60.000 karşılık koydu. Abdullah Eyyûbî Nakşîbendîlik hakkında eserler, Yusuf Sıdkı Efendi Gazâlî'den *İhya-i Ulûm*'u tercüme etti. Ali Suavî de bu devrin önemli mütercim-lerindendir.

Tanzimat devrinde hâkim zihniyet, "manevî değerler bakımından Şark'a bağlı kalmakla beraber teknik ve hayat vasıtalarını Garp'tan almak" idi. Fakat, Garp ile temas arttıkça bu imkânsız hâle geldi ve Garp kültürü baskın çıktı. Osmanlı aydınları, Şarkçılar ve Garpçılar olmak üzere ikiye bölündüler. Garpçı'lar Avrupa'nın ilmini ve tekniğini olduğu kadar düşüncesini de getirmeye çalıştılar ve III. Ahmet, III. Selim, II. Mahmut ve I. Abdülmecit'in desteğiyle baskın çıktılar.

Meşrutiyet devrinde Batı kültürüyle temaslar daha da hız kazandı. Batı edebiyatından yapılan çeviriler yanında, felsefe ve psikoloji konusunda da çeviriler görüldü.

Abdullah Molla'nın reisliğinde Tıbbiye kuruldu. Bu okulda dersler Fransızca olarak veriliyordu. Bazı tıp kitapları da Osmanlı Türkçe'sine çevrildi.

Meşrutiyetten sonra tercüme işleri iki koldan yürütüldü:

1- Maarif Vekâleti, "telif ve tercüme heyeti" kurarak ilmî ve felsefî tercümeler yaptırdı. Bu heyetin çalışmaları Cumhuriyet'ten sonra da resmen devam ettirildi. Batı klasikleri kısaltılarak formalar halinde yayımlandı. Amaç, bilgiyi kitlelere yaymak idi. Bu amaca ulaşıldığı söylenemez.

2- Yayınevlerince yapılan mevziî tercüme faaliyetleri çerçevesinde Hüseyin Cahit "Oğlumun Kütüphanesi" adı altında, sosyoloji, psikoloji, felsefe ve tarih alanlarında pek çok kitabı Batı dillerinden Türkçe'ye çevirtti. Okumaya ilginin artması için uğraştı.

Özetle söylemek gerekirse, tercüme alanında Tanzimat ve Meşrutiyet yıllarında yapılan çalışmalar, altı asırlık Osmanlı Tarihi içinde en fazla ve en canlı olanıdır. Bununla beraber, yapılan tercümeler tesadüfî ve dağınık oldu. Günlük ihtiyaçlardan hareket

edildi. Tercüme işinin ciddi bir iş olduğu anlaşılamadı. Cümleler "mot a mot" aktarıldı, kavramların Türkçe karşılıklarını arama zahmetine girmeden, Fransızca ve İngilizce dillerinin kültür hayatımızı istilâ etmesine göz yumuldu. Yapılan tercümeleri Türkçe üslûba sokma gayreti pek az görüldü.

Bu tutum, okuyucunun dünya klasiklerinin tadını almasını önlemiş, hatta okumaya karşı soğukluk meydana getirmiştir.

Halbuki, Batı'nın bilim, sanat ve felsefe klasikleri şuurlu ve planlı bir biçimde, Türkçe'ye aktarılarak, dünyanın ileri ülkelerini meydana getiren insan unsuru ve zihniyet tanınmalıydı. Batı insanına, yüzyıllarca süren miskinlik, bencillik ve yabanilikten sonra, Rönesans ile aşılanan vazife şuuru, sanat ve okuma zevki, öğrenme merakı ve sorumluluk duygusu Türk insanına da aktarılmalıydı.

Günümüz Türkiyesindeki çevirilerde de aynı arazların devam ettiğini üzüntü ile görmekteyiz.

Bu günkü tercüme faaliyetlerini üç ana grupta toplayabiliriz:

1- Kitaplar
2- Film Çevirileri
3- Noterler ve konferanslarda yapılan yazılı ve sözlü çeviriler.

1- Kitaplar: hem Kültür Bakanlığı'nca hem de özel yayınevlerince yürütülmektedir.

1993 yılında Türkiye'de 5116 eser basılmış olup bunun 712 adedi tercüme eserlerdir.

Tercümanlara, 1987 yılında hazırlanan Telif ve İşlenme Ücretleri Hakkında Yönetmelik uyarınca ücret ödenmektedir.

Özel yayınevlerince ödenen tercüme ücreti ise genel olarak satış fiyatının %6'sı gibi düşük bir rakamdır.

2- Film Çevirileri: TRT nezdinde yaptığım araştırma sırasında, yetkililer yılda 3500 civarında filmi gerek Batı dillerinden Türkçe'ye, gerekse Türkçe'den Batı dillerine tercüme ettirdiklerini bildirdiler: Konulu filmler, çizgi filmler, tefrika filmler ve belgeseller...

Tercümanlara 200 kelimelik itibari sayfa için Türkçe'den yabancı dillere 162.000. TL., yabancı dillerden Türkçeye 80.000. TL. ödeniyor.

Türkiye'de yapılıp yabancı dillere çevrilen filmler yabancı televizyonlara da satılmaktadır.

3- **Noterler:** kendilerine başvuran yurttaşların evraklarını yeminli tercümanlarına çevirtip yarı resmî hizmet görmektedirler. Aldıkları ücretin yarısını tercüme edene ödemektedirler. Bu ücret 200 kelimelik itibari sayfa için 50.000. TL. civarındadır.

Konferans tercümanlığı için günlük ücret 600.000. TL civarında olup pazarlığa tâbidir.

Bu amaçla İstanbul'da kurulmuş tercümanlar derneği vardır. Bu derneğin üyeleri aynı hizmet için günlük 2.000.000TL. civarında çalışmaktadırlar. Son yıllarda İstanbul'da Yıldız ve Boğaziçi Üniversiteleri ile Ankara'da Hacettepe Üniversitesi'nde tercümanlık-mütercimlik bölümleri açılmıştır.

Yukarıda, kaliteli tercüme yapılmadığı için, dünya klasiklerinin Türk okuyucusu üzerinde beklenen etkiyi yapmadığını ve okuma zevkini yerleştirmeye yetmediğini belirtmiştik.

İyi bir tercüme, her iki dile de tam vâkıf olmayı gerektirdiği gibi, iki kültürü de iyi tanımayı gerektirir. Tercüman, eserin konusuna iyi nüfuz edebilmelidir: Yazar, o deyimi kullanarak, o espriyi yaparak hangi amacı gütmüş? Yazarın ülkesinde yaşayan halkın gelenekleri içinde, tasvir ettiği davranışın önemi nedir? Tercüme eserin okuyucusunun dilinde, o deyimin karşılığında hangi deyim, o atasözünün karşılığında hangi atasözü kullanılıyor? Kısacası, özü ve zihniyeti kavramış olmak tercümanın ilk görevidir.

Gerek Türkiye'de, gerekse Batı ülkelerinde, yapılmış olan çeviriler tatmin etmediği için yenilerinin yaptırıldığı sık sık görülmektedir.

Sizlere, televizyon seyrederken kulağıma takılan bir çeviri cümleyi aynen söyleyeyim: Ekranda büyük bir Pakistan camisi ve ca-

miden çıkan insanlar var. Kulağınıza şu açıklama geliyor: "Müslümanlar duadan çıkıyorlar".

Bu cümlede önemli bir kelime seçme hatası yapılmış. Batı dillerinde dua ve ibadet aynı kelime ile ifade edildiği için ve çevirici kendi kültürünü tanımadığı için, ibadet yerine dua kelimesini kullanmış.

Müslümanlar camiye ibadet için giderler ve ibadetten çıkarlar. Dua ibadet sonundaki sadece bir bölümdür.

Bir örnek de Corneille'ün meşhur Le Cide isimli eserinden:

"Rodrigue as-tu du Coeur?" diye bir cümle var. Oğlunun, kendisi için dünüründen kılıcıyla intikam almasını isteyen bir babanın haykırışı. Fransızca'da Coeur hem kalp hem cesaret anlamına gelir. Meslektaşımız "Rodrique cesaretin var mı? şeklindeki bu cümleyi "Rodrigue kalbin var mı?" diye çevirmiş. Yabancı dile hâkimiyetin yetersizliği.

Tercüme ciddi iştir. 19. yüzyılda İstanbul'da mütercimler arasındaki tartışmaları ihtiva eden kitap bile yayınlanmış.

İyi bir çeviriyi engelleyen ve çevirenin dışındaki bir sebep de dilimizdeki kelime sayısının, dolayısıyla nüansları ifade gücünün pek azalmış oluşu. Aslında, Türkçe'nin ana iskeleti çok güçlü, isim hallerindeki çeşitlilik, fiil zamanları ve kipler Batı dillerine nazaran çok zengindir. Mesela Fransızca'da présent hem şimdiki zamanı hem geniş zamanı ifade eder. Sözün gelişinden anlamak zorundasınız. Halbuki, (gidiyorum ve giderim), (görüşüyoruz ve görüşürüz) arasında önemli anlam farkı vardır.

Bizler böyle güçlü bir yapıya sahip olan dilimizin kıymetini bilememişiz. Farsça'yı ve Arapça'yı edebiyat dili ve resmî dil yapıp, Türkçe'yi köy ve kasabaların konuşma dili haline getirmişiz. Son yıllarda da, yerleşik kelimeleri tasfiye ederek, nüansları iyice azaltmışız.

Bir dil edebiyatçılar tarafından kullanıla kullanıla işlenir, nüanslar bollaşır; resmî dil olursa üslûp ve seviye kazanır.

Saygılarımla....

TÜRKİYE'DE AMERİKAN KÜLTÜRÜNÜN ROMANLARA YANSIMASI

Nüket ESEN
Yrd. Doç. Dr., Boğaziçi Üniversitesi
İSTANBUL

Amerika Birleşik Devletleri'nin, daha doğrusu Amerikan kültürünün, Türkiye üzerindeki etkileri araştırılırken Türk romanına da bakılabilir. Romanlarda okuduklarımız eğer biraz yazıldıkları toplumun görüşlerini aksettiriyorsa, Türk romanında da Amerika ve Amerikalılar hakkında söylenenler Türkler'in Amerikalılar'ı nasıl gördüklerini ve onlardan nasıl etkilendiklerini gösteriyordur. Romanlarımızda Amerika'nın etkisi daha çok Amerikan okulları aracılığı ile anlatılır. Birçok romanımızda bu okullarda okuyan gençler, daha çok da kızlar, bu okullarda aldıkları bizim kültürümüze yabancı bir eğitim sonucu yaşadıkları topluma ters düşen, mutsuz ve ahlaksız insanlar olurlar.

Müfide Ferid'in 1924'te yazdığı *Pervaneler* romanı özellikle bu konuyu işler. Bu romanda üç genç kız vardır. Bunlardan Leman Amerikan Kız Koleji'ne gider. Amerika ve Hiristiyanlık hayranı olarak yetişir. Bu okulun öğrettiği anlayışa uygun olarak Leman evlilik ve

aile aleyhtarı olur. Evlenmek istemez. Çalışıp hayatını kazanarak erkekler gibi hür yaşamak arzusundadır.

Kadının ailedeki yerini, eş ve anne olmasını reddeden bu anlayışa örnek olarak Kolej'deki jimnastik muavini Bahire gösterilir. Bahire aynı okuldan mezundur. Babası onu evlendirmeye kalkınca itraz eder. Kendisinin ne erkek, ne de kadın olduğunu, ev kadını olup çocuk yetiştiremeyeceğini söyler. Babası onu evden kovunca da Kolej'e yerleşir. Giyimi ve davranışları erkek gibidir. Evlenmemeye ve jimnastik sahasında erkeklerle mücadele etmeye kararlıdır.

Leman'ın sınıf arkadaşı olan Nesime de aynı çizgide yetişmiş bir kızdır. Çalışıp hayatını kazanmak ve hür yaşamak istemektedir. En çok arzuladığı şey Amerika'ya gitmektir. Bunu başka türlü gerçekleştirebileceğini göremediği için İsa Cemiyeti'ne yazılır. Hıristiyan olur ve Hristiyanlık için çalışmayı taahhüt eder. Ancak bu şekilde o cemiyet tarafından Amerika'ya yollanır. Daha yola çıkarken pişman olur. Amerika'da yalnız başına kalacağını fark eder. Ama artık geri dönmek için çok geçtir. Ümitleri yok olmuş bir halde Amerika'ya gider.

Nesime ile birlikte Amerika'ya gitme hayalleri kuran Leman ise önceleri erkek kolejinden Ermeni bir delikanlı ile flört eder. Sonra kim olduğu belirsiz Amerikalı bir subay ile tanışır. Fakir bir çiftçinin oğlu olan Jack, Leman'a yalan söyler. Çok zengin bir ailesi olduğunu anlatır. Leman adamın yakışıklılığına ve en önemlisi Amerikalı olmasına kapılıp tüm söylediklerine inanır. Amerika'ya gitme hayali gerçekleşmektedir. Bir gün evden kaçarak Jack ile evlenir ve onunla Amerika'ya gider. Bir süre sonra ailesine bir mektup yazarak onu istemeyen fakir bir ailenin içine düştüğünü, çok mutsuz olduğunu anlatır. Anne ve babası bu duruma çok üzülüp kızlarını affederler. Geri gelmesi için Leman'a mektup yazarlar ama Leman'dan bir daha hiç haber alamazlar. Amerika Leman'ı yutmuştur.

Reşat Nuri Güntekin'in 1938'de yazdığı *Eski Hastalık* adlı romanda da yine Amerikan Kız Koleji'nde okuyan bir kız vardır. Züleyha da bu okulda öğrencilere öğretilen hayat görüşü sonucu mutsuz olur. Aşık olmayı modern insana yakıştırmayan bu görüş âşık

olmayı eski bir hastalık addeder. Herkesin kendi hayatını yaşaması gerektiğini, hiçbir tür sevginin insana hayatta ayak bağı olmamasını öğreten bir görüştür bu. Sevgi, bağlılık, fedakârlık Züleyha için çağdışı kavramlardır. Evlilik ise sadece cinsel ilişkiyi düzenleyen bir şeydir, sevgi ve aşkla hiç ilişkisi yoktur.

Babasının isteği ve yalnız kalma korkusu ile Yusuf adlı Silifkeli bir genç ile evlenir. Evlenme kararını hislerini yoklamadan, gayet bilinçli bir biçimde verir. Yalnız bazı şartları vardır. Evlilikte hürriyet olmalı diyerek ayrı yatak odaları ister. Evliliklerinin ilk gecesinde de kendi deyimiyle "âciz eski zaman kızı" durumunda kalmamak için Yusuf'un odasına kendi gider. Modern olmak uğruna devamlı bu tür alışılmamış davranışlarda bulunur. Kadın, erkek ilişkisinde cinsellik ve arkadaşlığın önemli olduğunu, aşkın modasının geçtiğini kocasına da söyler.

Züleyha'nın bu garip evlilik anlayışı yüzünden bir süre sonra Yusuf ile anlaşamayacaklarına karar vererek ayrılırlar. Eski muhitine dönen Züleyha'nın adı bir skandala karışır.

Bir gece bir erkek arkadaşı ile geçirdikleri trafik kazası gazetelerde çıkar. Bunun üzerine hâlâ boşanmamış olduklarından Yusuf karısını dedikodulardan korumak için onu yanına alır. Sonunda Yusuf ve Züleyha nihayet birbirlerine âşık olduklarını anlarlar. Ama Yusuf yaşanan bu skandaldan sonra artık onunla evli kalamayacağını söyler ve ayrılırlar. Amerikan Koleji'nin verdiği terbiye ve ona bağlı olarak modern olma arzusu Züleyha'nın evliliğini yıkmıştır.

Amerikan Kız Koleji'nin Türk kızları üzerindeki olumsuz etkisi kısa işlenmek ile birlikte iki romanımızda daha vardır. Bunlar *Panorama* ve *Büyük Aile* romanlarıdır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1953'te yazdığı *Panorama*'da birçok aile vardır. Bu ailelerden biri mazbut bir memur olan Osman Nuri Bey'in ailesidir. Osman Nuri Beyin kızı Semra Amerikan Kız Koleji mezunudur. Semra, son derece şımarık süsünden ve gezmesinden başka birşey düşünmeyen, zengin koca arayan bir kızdır. Kendine doğru dürüst bir hayat kuramaz. Birçok adamla gezdikten sonra zengin bir adamın metresi olarak yaşamaya başlar. Annesinin üzüntüden ölmesine sebep olur.

Samet Ağaoğlu'nun 1957'de yazdığı *Büyük Aile*'de de aynı konuya değinilir. Bu romanda Niksarlı zengin ve kalabalık bir ailenin İstanbul'a göç etmesi ve büyük şehirdeki hayat şartlarına uymaya çalışırken dağılması anlatılır. Kasaba şartlarına alışmış olan aile İstanbul'un bozukluklarını değer sanıp, asıl sahip oldukları değerlerden uzaklaşırlar. Çocuklarını da şehirli zengin aileler gibi yetiştirmek isterler. Çocuklar Rum mürebbiyelerle son derece şımarık büyürler. Modaya uygun olarak Amerikan okullarına yollanırlar. Çoğu buradaki eğitimlerini de yarıda bırakır. Sadece İngilizce öğrenmiş olmaları aileleri tarafından yeterli görülür. Bu çocuklar mutsuz, işe yaramaz insanlar olurlar.

Hep romanlardan söz ettik. Bir de, bir hikâyeye değinmek istiyorum. Haldun Taner'in 1950'de yayınlanan hikâyesi "Made in USA". Hikâye mektup biçiminde yazılmıştır. Bir genç kız başından geçenleri arkadaşı olan bir başka kıza yazmaktadır. İki kız arkadaşın bir Amerikan okulundan oldukları, mektupta sık sık İngilizce cümleler ve terimler kullanılmasından bellidir.

Mektubu yazan kız, kendisini Amerikan Yardım Heyetinden Lieutenant Fred O'Connor olarak tanıtan bir genç ile tanışır. Fred babasının çok zengin, Teksas'ta maden kuyuları olan bir adam olduğunu, kendisinin de altı aydır Gölcük'te bir radar kursu idare ettiğini, on gün sonra da New York'a döneceğini anlatır. Kıza evlenme teklif eder ve onu önce kaldığı pansiyona, daha sonraki günlerde de bir arkadaşının olduğunu söylediği eve götürür. Mektupta, pansiyona ilk gittileri günü anlatırken kız şöyle der: "Şayet bu bir filmde geçse, burada sahne birden değişir. Yok romansa eğer, muharrir bu pasajı nokta nokta ile geçiştirir. Ben de şimdi öyle yapıyorum. Yalnız nokta yerine yıldız koyacağım, hem de tam 48 tane, Amerikan bayrağındaki kadar". Ve Haldun Taner hikâyenin burasında 48 tane yıldız koyar.

Kızın babası, kızının bir Amerikalı ile evlenmesine razı olmayınca kızla Fred gizlice Amerika'ya kaçıp orada evlenmeye karar verirler. Hava alanında buluşacaklardır. Kız evden kaçıp hava alanına gider. Fred'i bulamaz. Araştırmaları sonucu dördüncü şubede gerçeği öğrenir. Bu, Amerikan üniforması giyip, bir süre Teksas'ta kaldığı için Teksas aksanıyla İngilizce konuşan genç, İzmir'li bir Türk genci-

dir. Aynı oyunu evvelce iki kıza daha oynamıştır. Ahlaksız bir adamdır ama genç kızlarımızın bir zaafından, Amerikalılar'a olan hayranlıklarından yararlanmaktadır.

Hep Amerikan okullarının Türk ahlâkı ve aile düzeni üzerindeki zararlarından söz ettik. Halbuki, ben de Amerikan Kız Koleji mezunuyum. Onun için, tabii ki, Halide Edip Adıvar'dan ve Amerikan okullarının olumlu etkilerinden söz etmeden geçemeyeceğim. Tarihimizde ve edebiyatımızda Amerikan okullarından yetişen değerli insanlara en iyi örneklerinden biri herhalde Halide Edip'tir. Burada anlatacağım Halide Edip'te görülen Amerikan tesirlerini Prof. Dr. İnci Enginün'ün "Halide Edip'in Eserlerinde Amerikalılar" başlıklı makalesinden aldım.

İnci Enginün, makalesinin başında Halide Edip'in Amerikan Koleji'nde okumuş olmasıyla ilgili şöyle der: "Gerçekten de Halide Edip'in hayatına bu eğitim hem geniş bir hoşgörü getirmiş, hem de Hristiyanların ve yabancıların Türkler'e ve Müslümanlara karşı besledikleri önyargı ve düşmanlığı tanıtmıştır. Okul Halide Edip'e, ilerde yabancı kültürlerle temasında daima onları, kendimizinkilerle karşılaştıran mukayeseci bir zihniyet kazandırmıştır." (s. 182) "Halide Edip Amerika'nın temsil ettiğine inandığı insan hakları, eşitlik, medeniyet, eğitim ve kadın konularında ömrü boyunca savunduğu fikirler edinmiştir." (s. 202)

Aynı zamanda Halide Edip'in aldığı eğitimden dolayı çok sayıda Amerikalı dostu olması, onun Amerikalılar'a Türkiye'yi anlatması ve tanıtması bakımından da faydalı olmuştur. Amerikalı yazar Mildred Adams şöyle yazar: "Halide Hanım hiçbirşey yapmasa bile, bu ülkede kendisiyle konuşan Amerikalılar'ın kafasındaki bulanıklığı giderecektir. Türkiye'yi efsane sahasından kaldırıp gerçeğe yerleştirme yeteneği vardır. Çocukluğumuzun kâbusu korkunç Türk'ten onda iz yoktur." Çünkü Amerikan kültürünü tanıyan Halide Edip onlara Türkiye'yi, onların anlayabileceği bir dilde anlatabilmektedir.

Halide Edip, Türkiye'de yaygınlaşan Amerikan modalarının ve görgüsüz Amerikalılar'ın hayatlarının taklidinin zararlarını ve gülünçlüğünü görmektedir. 1955'te yayınlanan kitabı *Türkiye'de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri*'nde bu konuları işler. Halide Edip bir süre Amerika'da yaşadığı için o toplumun yapısını tanır. Üst düzey, zen-

gin ve görgülü ailelerin orada da mazbut bir hayat yaşadıklarını, bizdeki Amerikan taklidi olduğu sanılan aşırılıkların Amerika'da da ancak servet gösterileri ile çalım satan yeni, türedi bir zengin sınıfta görül-düğünü belirtir. "Halide Edip bu iki tipin örneklerini *Yolpalas Cinayeti*, *Sonsuz Panayır*'da yerli örnekleriyle, *Hayat Parçaları* ve *Kerim Usta'nın Oğlu*'nda Amerikalı örnekleriyle canlandırmıştır." (s. 191)

Halide Edip, birçok romanında Amerikalılar'a yer vermiş veya Türk toplumu üzerindeki Amerikan etkilerini işlemiştir. *Sinekli Bakkal*'da Mrs. Hopkins adlı Amerikalı misyoner bir kadın vardır. *Mevud Hükümdar*'de geleceğin sağlıklı genç kızı olacağı düşünülen Atıfe Amerikan Koleji'ne gider. *Sevda Sokağı Komedyası*'nda da hemşire Safinaz ve Leylâ, *Çaresaz*'da Mediha Amerikan mektebine giderler.

Tatarcık'ta Lale'nin arkadaşı psikolog Helen Berkley çok cana yakın, sıcak bir Amerikalıdır. Bu romanda İngilizce'nin mutlaka Amerikan okullarında edinilmesi gerekmediği Lale'de gösterilir. Kandilli Kız Lisesi'ni bitirmiş olan Lale, bir süre Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'ne devam ederek İngilizce öğretmeni olur. *Zeyno'nun Oğlu*'nda ise bizde taklit edilen Amerikan adet ve davranışları Robert Kolej'de öğrencilerin ders sırasında bile ayaklarını masanın üstüne koydukları anlatılarak tenkit edilir.

Döner Ayna'da, Amerikan kültürünün her tabakaya sinema ve popüler macera romanları vasıtasıyla girdiği gösterilir. Aynı konuda, *Kızıl Hançerler* hikâyesinde, Amerikan dedektif hikâyelerinin Türk toplumu üzerindeki olumsuz tesirleri gösterilir. *Hayat Parçaları*'nda Şişli sosyetesi başta olmak üzere Amerikan tesirinin yaygınlığı anlatılır. Birçok kadın bir Amerikalıyla evlenmek istemektedir. Çünkü bu çevrelerde Amerikalı para demektir. *Akile Hanım Sokağı*'nda Amerikan tarzı yaşayışın İstanbul'daki zengin aileler arasında nasıl yaygınlaştığı anlatılır. "Nermin Amerikalıların kendi ülkelerinde mazbut, hatta mutaassıp olduklarını, Amerika modası diye yapılan çılgınlıkların orada geçerli olmadığını ısrarla anlatmaya çalışırken, bir bakıma Halide Edip'in sözcülüğünü yapar." (s. 199)

Görülüyor ki, Halide Edip'e göre, diğer yazarlarımızın düşüncelerinin tam tersine, Amerikan okullarında okumak değil, bilmeden,

tanımadan Amerikan adetlerini taklit etmeye çalışmak yanlıştır. Amerikan okullarında okuyanlar en azından bu taklitlerin yapaylığının bilincindedirler, çünkü Amerikan kültürünü bilirler. Halide Edip'in romanlarında bu durum açıktır. İnci Enginün'ün dediği gibi "Eserlerindeki ideal kahramanların bir kısmı Amerikan Koleji'nde veya Amerika'da öğrenim görmüştür. Bu kahramanların kökleri kendi ülkelerinin kültüründe olduğu için, mükemmel bir senteze ulaşmışlardır." (s. 193)

Kısacası, sözü geçen tüm eserlere baktığımızda Türkiye'de Amerikan kültürü etkisinin romanlarımızda özellikle Amerikan okullarından kaynaklandığı görüşü vardır. Ayrıca, sinema, macera romanları ve halk arasında yaygınlaşan modalar da bu konuda etkili görülür. Romancılarımız bu etkileri genelde olumsuz ve zararlı bulurlar. Yalnız kendisi Amerikan Koleji mezunu olan Halide Edip Adıvar Amerikan okullarının faydalarına inanır. Zaten kendisi de buna en iyi örnektir.

Yabancı kültürlerin etkilerinin zararlı görüldüğü romanlarda olumsuzluğun, yabancı bir kültüre göre yaşamaya çalışmaktan kaynaklandığı görülür. Oysa, kendi kültürünü tanıdıktan sonra, ayrıca bir de yabancı kültürlere aşina olmanın faydaları sergilenir. Değişik medeniyet ve kültürlerin birbirlerinden öğrenecek çok şeyleri vardır. Burada, hocam İnci Enginün'ün, hocası Mehmet Kaplan'dan duyduğunu söylediği bir sözü aktarmak istiyorum: "Eder şeş ciheti devran, yine merkezde mukim". Bir pergel gibi, bir ayağımız kendi kültürümüzde sabitken, diğer ayağımız ile yabancı kültürlerde dolaşıp onları tanımanın ufkumuzu genişleteceğine inanıyorum.

KAYNAKÇA

Adıvar, Halide Edip. *Türkiye'de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri*. İstanbul: Doğan Yayınları, 1955.

Enginün, İnci. *Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1978.

Enginün, İnci. "Halide Edip'in Eserlerinde Amerikalılar". *Mukayeseli Edebiyat*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1992.

Enginün, İnci. "Romanımızda Yabancı Okullar Meselesi". **Türk Edebiyatı**, 61, 1978.

Esen, Nüket. *Türk Romanında Aile Kurumu*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1991.

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNİN KÜLTÜR DEĞİŞMESİNE ETKİLERİ

İbrahim İLKHAN
Doç. Dr., Ankara Üniversitesi
ANKARA

Yabancı dil öğretimi, sosyal rollerin sınıf içerisinde simetrik veya asimetrik olarak oynanmasıdır. Tabii ki böyle bir ortamda öğretilen yabancı dil, sadece gramer ve kelimelerin anlamlarından ibaret değildir. Dil ile birlikte yabancı dilin kültürü de verilmektedir. Dolayısıyla yabancı dil öğrenmiş bir kimse, o dilin kültürüne de bir bakıma vakıf olmuş demektir. Bizde çok güzel anlamını bulmuş olan şu ifade "bir lisan bir insan, iki lisan iki insan", bunu doğrulamaktadır. Ancak burada sözünü ettiğimiz olgu, daha doğrusu yabancı dilin kültürü, bireylerde ve toplumumuzda nasıl bir etki yaratmıştır? Bu sorunun yanıtını, bir çok düğüm içerisinden çözebildiğim tez ve antitezlerle, yabancı dil öğretiminin amaçlarını irdeleyerek, ve yetmiş beş öğrenci üzerinde uyguladığım anket sorularına aldığım cevaplarla bulmaya çalışacağım.

YABANCI DİL ÖĞRETİMİ ve AMAÇLARI

Ülkemizde yabancı dil öğretiminin tarihçesi eski olup, iki bölümde ele alınması gerekir. Birincisi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde medreselerde okutulan yabancı diller, Arapça ve Farsça. İkincisi ise, Tanzimat dönemi ve sonrası öğretilen yabancı diller olarak değerlendirebiliriz.

1839 yılında Sultan Abdülmecit tarafından çıkarılan bir Fermanla, "Gülhane Hattı Hümayunu" ile batı dillerinde programlı yabancı dil öğretimi başlatılmış oldu. (Bkz. Önen 1955, s. 47)

1868 yılında Askerî Tıbbiye ve Galatasaray Liseleri'nde Fransızca'nın yabancı dil olarak öğretildiği görülmektedir. (Bkz. Demirel 1990, s. 8)

"Devlet-i Aliye-i Osmaniye Maarifi Umumiye Nezareti" Manisa Mekteb-i İdad-i Mülkiyesi tarafından 20 Haziran 1326 da verilen "Şehadetnâme'ler, Meşrutiyet döneminde yabancı dil öğretiminin, özellikle Fransızca'nın, Arapça ve Farsça ile birlikte öğretildiği hususunda belge niteliği taşımaktadır. (Bkz. Akyüz 1984, s. 298; Ek 1)

1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat kanunu ile medreseler kapatılmış ve bugünkü okulların temeli atılmıştır. Arapça ve Farsça okullardan kaldırılmış, bunun yerine Almanca, Fransızca ve İngilizce yabancı dil dersi olarak programa alınmıştır. (Demirel 1979, s. 10)

Yabancı dil öğretiminin genel hedefleri değerlendirildiğinde görülecektir ki, öğrenilen dil aracılığı ile, ulusların ticaret, siyaset, askerlik, turizm, din, eğitim alanlarında birbirleri ile ilişkilerin kurulmasına ve iletişimin sağlanmasına yardımcı olunması beklenilmektedir. Ülkemizin AGİK üyesi olması, üniversitelerde yabancı dile ve teknoloji transferine duyulan ihtiyaç ve bunun gibi etkenler, yabancı dil öğretilmesini zorunlu kılan ve bu sıralanan hedeflere hizmet etmesi beklenen amaçlar olarak belirlenmektedir.

KÜLTÜR DEĞİŞİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Yabancı dil öğretiminin genel hedeflerine değindikten sonra, bu öğretimin kültür değişmesinde etkilerin neler olabileceğini değerlen-

dirmek istiyorum. Yaygın olan kanılardan en önemlisi, kişinin yabancı bir dil öğrenimi ile dünyayı algılama yeteneği, bakış açısı ve ufkunun genişleyeceğidir. Sapir ve Whorf'un "dil-içi-dünya görüşü (linguistic relativity)" görüşü, insanın anadil yapısı ve anlatım yolu ile düşünme ve algılaması sınırlıdır. (Bkz. Demircan, 1990, s. 18) Bu görüş teoride doğru olmakla birlikte, uygulamada farklılıklar göstermektedir. Yabancı dil öğrenen veya öğrenmekte olan birey bu dil ve kültür ile sıkı bir ilişki içerisine girer. Daha doğrusu kişi tek yönlü bir algılayıcı durumunda bulunur. Algılama sürecinden sonra, bireyin bu yeni kültürü, kendi kültür değerleri ile karşılaştırarak özümlemesi gerekmektedir. Özümleme eyleminden sonra, bireyin tekrar kendi kültürel değerleri içerisine dönerek, kendi kültür değerlerine yabancı kalmaması gerekir. Bu gelişim ve etkileşim sürecinin bir kan dolaşımı şeklinde olması gerekir inancındayım. Burada bahsini ettiğim sürecin eksiksiz tamamlanamaması halinde, bireyler etki kültürünün egemenliği altına gireceklerdir. Bu da bireyin mensubu olduğu kültürden ya tamamen kopmasına ve etki kültüre uyum sağlamasına, veya kendi kültürel değerlerini korumak için çaba harcamasına neden olacaktır. Bu konu ile ilgili yetmiş beş üniversite öğrencisi üzerinde yapılan anket çalışmasında, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun etki-kültürünün tesiri altında kaldığı belirlenmiştir. Yöneltilen sorulardan çıkartılan değerlendirme sonuçlarına göre, öğrencilerin büyük çoğunluğu 'yemek ve müzik' konusunda baskı-kültürel değerleri benimsedikleri, ancak 'yaşlılara karşı saygı' konusunda ise, büyük çoğunluğun kendi kültürel değerlerini muhafaza ettikleri görülmüştür:

	Müzik	Yüzdesi	Yemek	Yüzdesi
Batı	37	49.34	43	57.34
Türk	19	25.33	32	42.66
Hiçbirisi	19	25.33	--	--
Toplam	75	100	75	100

Tablodaki anket sonuçlarına bakıldığında, öğrencilerin %49.34 müzik, %57.34 'hazır yemek' kültürleri ile baskı-kültürünün etkisine girmişlerdir.

Eğitim ve öğretimde, yabancı dil öğretimi ile, öğrencinin anadilini daha iyi kavraması, kullanması beklenir. Bu görüşü Goethe'nin bir sözü ile pekiştirerek, uygulamada ortaya çıkan sorunlara değineceğim. Goethe "Yabancı dil sayesinde ilk defa anadilim hakkında bir bilgiye sahip oldum" der. Goethe'nin dile getirdiği bu görüşü değerlendirirsek, kişi kendi dili ile yabancı dili ister istemez karşılaştıracaktır. Bu karşılaştırma sayesinde kendi dilinin gerek gramerini, gerekse bir "anlam"ın hangi kelimelerle ifade edilmesi gerektiğini daha bilinçli bir şekilde öğrenecektir. Karşılaştırmanın yalnızca ders içerisinde ele alınan sınırlı sayıda cümlelerle yapılması yeterli olmaz. Öğrencinin ana dilde ve yabancı dilde kısa hikâye, öykü, roman gibi eserleri okuması gerekir. Okuma alışkanlığı ile ilgili yapılan anket çalışmasında, öğrencilerin bugüne kadar okuduğu kitap sayısını belirlemek için verilen seçeneklere "bugüne kadar beşten fazla kitap okudum" diye cevap verenler 64, "beş kitaptan az okudum" diyenlerin sayısı sadece 7 öğrenciydi. Anket sonunda bu sorunun cevabının doğruluğunu kontrol edebilmek için, öğrencilerin okudukları kitaplar arasından, beş eserin adını ve yazarlarını yazmaları istendi. Tam olarak yazabilen 18 öğrenci, üç ve daha az eser adı yazan 23 öğrenci tesbit edildi; geri kalan öğrenciler ise bu sorunun cevabını boş bırakmışlardır. Elde edilen bu veriler, bize öğrencilerin anadilde, ve yabancı dilde okumadıklarını göstermektedir. Sonuç olarak bu olgu bize, öğrencilerin gerek kendi kültürleri, gerekse yabancı kültür içerisinde sosyal problemlerin varlığına işaret etmektedir.

Sosyal problemlerin bulunduğu, okuma alışkanlığının olmadığı bir ortamda, öğrencilerdeki edebiyat bilgisi seviyesini, yabancı dilin etkisi ile paralellik kurarak nasıl açıklayabiliriz? Bu konuya eşardlı tarihî gelişim içerisinde kısaca değinmek istiyorum. Bilindiği gibi, Türk edebiyatı, Tanzimattan önce Fars ve Arap edebiyatları dışındaki edebiyatlara kapalı idi. Farsça ve Arapça kelimelere ve cümle yapılarına bağımlı olan bu Edebiyat, halk edebiyatından tamamen kopmuştu. (Bkz. Paker 1987, s. 34) Edebiyat eserlerini anlayabilmek için dilimize giren Arapça ve Farsça kelimelerin bilinmesi gerekmektedir. Uygulanan ankette, Bakî'den ve Ahmet Haşim'den seçilen dizeler, anlamı verilmesi istenilen kelimelerin altı çizili olarak öğrencilere verildi:

"Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sada imiş" (Bâkî)
"Bir lamba hüznüyle kısıldı altın ufuklarda akşamın güneşi
(...)
ki gider kimsesiz, tehi, ebedî" (Ahmed Hâşim)

Yukarıda altı çizili olarak verilen kelimelerin yanısıra, öğrencilere beş kelime daha verildi ve öğrencilerden kelimelerin karşılarına eş anlamlı kelimeyi veya ne ifade ettiğini yazmaları istendi. Alınan sonuçlar şöyle:

Kelime	Bâki	edebî	viran	vuslat	istiklâl	zuhur	müteessir
Doğru	23	32	25	4	54	7	13
Yanlış veya boş	52	43	50	71	21	69	62
Doğruluk %	30.66	42.66	33.33	5.33	72	9.33	17.33

Buradaki verilere bakıldığında, öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu sözcükleri bilmedikleri, dolayısıyla edebiyatımızı pek özümleyemedikleri söylenebilir.

Tanzimat döneminde başlayan çeviri hareketi ile birlikte, Fransız kültürünün ve Fransızca kelimelerin dilimize girmeye başladığını görüyoruz. Bu dönemde edebiyata yöneltilen eleştiri ise,

"Millî kültür açısından olumsuz niteleyebileceğimiz bir sonuç, edebiyatımızda Batı'ya yönelmekle geleneksel millî kaynaklardan uzaklaşma, hatta kopma şeklinde ortaya çıkmıştır. Mesela destanlar, efsaneler, masallar gibi sözlü millî edebiyatın türlü verilerini motifler ya da kalıplar biçiminde yararlanılabilecek yerli kaynaklar olarak değerlendirmek yoluna gidilmemiş, yazarlarımız bunların yerine Avrupa kültürünün ortak kültür mirası olan antik Roma-Yunan mitolojisine, hatta hiristiyan kaynaklarına aşinalık sağladıklarından onları birer motif kaynağı olarak kullanma yoluna sapmışlardır. Anlatım tekniğinden Avrupa edebiyatlarından alınan yenilikler, edebiyatımızı çağdaş edebiyatlarla yarışabilecek düzeye getirdiğinden, olumlu sonuçlar olarak nitelendirilmelidir, ama konuya, öze, dünya görüşüne ait alanlarda kendimize, kültürümüze yabancılaşma bir yerde orjinalliğe zarar veren faktörlerdir." (Aytaç 1990, s. 119)

Tanzimattan günümüze kadar ve halen yabancı dil öğretimi aracılığı ile, gerek çeviri yoluyla, gerekse derslerde ve basın yoluyla kültür alış-verişi sürmektedir. Olumlu yönlerinin yanısıra beklenilenin tersine Türkçe'nin gelişimi engellenmiştir. Bu nedenle, özellikle bilim dilinde ve günlük basın dilinde çok fazla yabancı kelime kullanılır olmuştur. Öyle ki, bu sözcüklerin çoğu okuyucular tarafından bilinmemektedir: Televizyonlarda son zamanlarda politikacılarımızdan sık sık duyduğumuz, "konsensüs sağlamalıyız", spor spikerlerimizin kullandığı, "takımımız faynıl for'a (final-four) kaldı", veya yazılı basında okuduğumuz "Stand-by yap, parayı al" (Milliyet 13.4.1994, s. 7)... gibi ifadeler örnek olarak alınabilir. Buna ek olarak üniversitelerimizin dergilerinden de örnekler vermek istiyorum:

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi: *"Gestasyonal hipertansiyonda metenal plazma ploraktin değer-leri meternal serum ploraktin konsertrasyonunun gebelikte hipertansiyon gelişiminde rolü varsa ve bu rol vaskülller reaktivite ile ilişkili ise, gestasyonal hipertansiyonal olgularında meternal plazma prolaktin düzeylerinin normal tensif gebelerinki düşük olması beklenebilir".*

Yıldız Üniversitesi Dergisi: "Yayınma tavlamasının hız çeliğindeki dokusal duruma etkisi" adlı makalenin ilk cümlesi: *"Lebeboritik çelik-lerin primer dokularında alışım elemanlarının dağılımı önemli düzensizlikler gösterir. Yüksek alışımlı karbonlu hız çeliklerinde uygulanacak bir homojenleştirme tavının eş dağılımı bir doku oluşumuna etki araştırılmıştır."*

Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Dergisi: Homadinar yöresi ofuyolitli melanjları ve genç otoktan birimler jeoloji bölümü ile ilgili makaleden: *"Homadinar Yöresi ofıiloyitli melanjları değişik stratigrofig düzeyleri temsil eden kaya birimleri ile çeşitli litofasyesiyelleri içeren birimlerden oluşmuştur."* (I. Türk Dili Kurultayı 1990, s. 67)

SONSÖZ

Yukarıda ortaya konan bilgilerden ve verilerden çıkan sonuca göre, yabancı dil öğretiminden beklentimiz olan kültürel katkı, anadi-

lin gelişimi ve bilinçli bir şekilde kullanılması gibi özellikleri kazandığımız söylenemez. Çünkü, iyi bir edebiyat öğretiminden yoksun toplumumuzun, Türkçesi'nin de zayıf olması doğaldır. Bu durumda ister yabancı dil öğretiminin etkileri olsun, ister özenti olsun, yabancı dilden kelimeler ithal edilmesi kaçınılmaz olur. Bilinçsizce dilimize aktarılan kelimeler'de Türkçe'nin gelişmemesine ve bilim dilinin ortaya çıkmamasına neden olur.

Vurgulamak istediğim nokta, yabancı dilin amaç durumundan çıkartılarak, araç durumuna getirilmesidir. Atatürk'ün Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşunda da, yabancı dil öğretimini ve filolojileri teşvik ederken, Türk kültürüne ve diline hizmet amacını benimsenmiştir. Bugün, bazı öğretim kurumları dışında da, yabancı dil öğretimi belli bir amaca yönelik yapılmaktadır; toplumumuz ise kendisine, kendi kültürüne yabancı kalma tehlikesi ile baş başadır. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde kültürel değerlerin sağlıklı bir şekilde kazanılması ve özümlenmesi gereklidir. Sağlıklı bir kültürel değişim ve iletişim ise, kültürel kan dolaşımının tamamlanması ile mümkün olabilir. Bunun aksi ise, kültür yozlaşmasına sebep olacaktır. Böyle bir sonucu gören Yahya Kemâl, şiirinde bunu şöyle dile getirir:

Derler: insanda derin bir yaradır köksüzlük;
Budur âlemde hudutsuz ve hazin öksüzlük.
Sızlatır bazı saatler dayanılmaz bir acı,
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı.

(Akyüz 1986, s. 744)

KAYNAKÇA

Akyüz, Yahya: *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara 1989.

Aytaç, Gürsel: "Milli Kültür ve Çeviri Yayınlar", *Edebiyat Yazıları I*, Gündoğan Yayınları Ankara 1990, s. 116-124.

Demircan, Ömer: *Yabancı Dil öğretim Yöntemleri*, İstanbul 1990.

Demirel, Özcan: *Yabancı Dil Öğretimi: İlkeler, Yöntemler, Teknikler*, Ankara 1990.

Beyatlı, Yahya Kemal: "Koca Mustafa Paşa", Kenan Akyüz (Yay): *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1986.

Önen, Yaşar: *Deutsches im Türkischen. Studien zu Fragen der Sprachberührung*, Ankara 1955.

Paker, Saliha: "Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatından Çeviriler: Çoğul-Dizge Kuramı Açısından Bir Değerlendirme", **Metis Çeviri**, İstanbul 1987, s. 31-43.

I. Türk Dili Kurultayı, Kültür Bakanlığı/1255, Ankara 1990.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMDE YABANCI FİLOLOJİLERİN YERİ

Battal İNANDI
Prof . Dr., Ankara Üniversitesi
ANKARA

Yabancı kültür ve edebiyatların öğretiminden söz ederken, yabancı dil öğretimini görmezlikten gelmek mümkün değil. Çünkü edebiyatın malzemesi olan dil, aynı zamanda kültür taşıyıcısıdır. Bu nedenle konuşmama, ülkemizde yabancı dil öğretiminin tarihçesine kısaca temas ederek başlamak istiyorum.

Bilindiği üzere, Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'a gelinceye kadar bilim ve öğretim dili büyük ölçüde Arapça'dır. Ancak aynı dönemde Enderun'da Arapça'nın yanında Fransızca da öğretiliyordu[1].

Tanzimat'la başlayan batılılaşma hareketi, önce askerî okullarda, daha sonra Sultanî'lerde Batı'yı örnek alan bir eğitim modelinin uygulanmasını beraberinde getirdi. Yabancı dil, bu modelin en

önemli bileşenini teşkil ediyordu. Bu da ağırlıklı olarak Fransızca idi. Bugün bir Fransız üniversitesine dönüştürülmek istenen Galatasaray Lisesi (Galatasaray Sultanîsi) 'nde 1914 yılına gelinceye kadar öğretim dili Fransızca olmuştur. Bu tarihten sonra adı geçen öğretim kurumunda Almanca öğretilmiştir.

Batı dillerinden Almanca, İngilizce ve Fransızca'nın okullarımızda yaygın olarak okutulması, 19. yy. başından itibarendir. Bu tarihe kadar Batı ile ilişkilerimizde Batı kökenli tercümanlardan yararlanılmış ve bu durum bir gelenek halinde 1820'deki Yunan ayaklanmasına kadar sürmüştür. Bu olaydan sonra devlet, tercüman seçiminde daha titiz davranma gereğini duymuş ve bundan böyle müslüman ve Türk asıllı tercümanlardan yararlanılması yoluna gidilmiştir[2]. Bu amaçla İstanbul'da Tercüme Odası kurulmuş. Bu kurum daha sonra, 1864 yılında, yerini "Lisan Mektebi"ne bırakmıştır[3]. Yabancı dil öğretmeninin de yetiştirildiği bu okulda, 1892'de Sultan Abdülhamid'in emriyle Fransızca, Rumence ve Bulgarca'nın yanında İngilizce, Almanca ve Rusça da öğretilmeye başlamış.

Şeyhülislâm ve Evkaf Nazırı Hayri Efendi, 1914 yılında yapılan medrese reformuyla Batı dillerini medrese programlarına almıştır ve böylece Osmanlı Devleti'nin hemen bütün öğretim kurumlarında yabancı diller okutulma imkânına kavuşmuşlardır.

Kısaca, Tanzimat'la başlayan batılılaşma hareketinin seyrine göre, ülkemizde belli dönemlerde Batı dillerinden biri ön planda tutulmuştur. Meselâ, Tanzimat döneminde Fransızca, Meşrutiyet döneminde Almanca ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da İngilizce en çok ilgi gören Batı dili olmuştur.

Yükseköğretim kurumlarımızda Batı dillerinin yanında Batı edebiyatlarının öğretilmesi, başka bir deyişle filolojilerin açılması, daha çok cumhuriyet dönemine ait bir olgudur. Türkiye'de ilk olarak 1933 yılında yapılan üniversite reformundan sonra İstanbul'da Romanoloji Enstitüsü kurulmuş. Bu, daha sonra diğer filolojileri de bünyesine alarak "Garp Filolojileri" adını almış[4].

Cumhuriyet döneminin bu ilk üniversite reformundan iki yıl sonra, 1935'te, Ankara'da özel bir kanunla yeni bir fakülte kurulur:

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. Bölümleri arasında yabancı filolojiler de yer alır. İstanbul ve Ankara Üniversiteleri'ndeki yapılanma, diğer üniversitelerimiz için de örnek teşkil etmiştir. Bugün itibariyle 8 üniversitemizde yabancı filolojiler fiilen mevcuttur. Bunlar:

1. İstanbul Üniversitesi (Edebiyat Fakültesi),
2. Ankara Üniversitesi (DTCF),
3. Erzurum Atatürk Üniversitesi (Fen-Edebiyat Fakültesi),
4. Hacettepe Üniversitesi (Edebiyat Fakültesi),
5. Ege Üniversitesi (Edebiyat Fakültesi),
6. Marmara Üniversitesi (Fen-Edebiyat Fakültesi),
7. Selçuk Üniversitesi (Fen-Edebiyat Fakültesi),
8. 100. Yıl Üniversitesi (Fen-Edebiyat Fakültesi),

Bu saydıklarımıza ilâveten Mersin Üniversitesi'nde yeni açılan Alman Dili ve Kültürü Anabilim Dalı'nı da burada anmak istiyorum.

YÖK'ün getirdiği düzenlemeye göre, üniversitelerimizdeki yabancı filolojiler, iki bölüm teşkil ediyorlar: Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü ve Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü. Tamamıyla coğrafî bir kritere göre yapılmış olan bu düzenlemenin ileride daha gerçekçi ve bilimsel bir yaklaşımla yeniden gözden geçirileceğini ümit ediyorum.

Yukarıda saydığımız 8 üniversitemizin tamamında Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü olduğu halde, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü sadece bunların yarısında vardır: İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi. Bu bölümlerdeki akademik teşkilatlanma ile ilgili olarak, mensubu bulunduğum Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nden bir örnek vermek istiyorum. Bu fakültemizde filolojilerin bölümlere dağılımı şöyledir:

Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü:

1. Arap Dili ve Edebiyatı,
2. Fars Dili ve Edebiyatı,

3. Hindoloji,
4. Japon Dili ve Edebiyatı,
5. Sinoloji,
6. Urdu Dili ve Edebiyatı

Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü:

1. Alman Dili ve Edebiyatı,
2. Amerikan Kültürü ve Edebiyatı,
3. Bulgar Dili ve Edebiyatı,
4. Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı,
5. Fransız Dili ve Edebiyatı,
6. Hollanda Dili ve Edebiyatı,
7. İngiliz Dili ve Edebiyatı,
8. İspanyol Dili ve Edebiyatı,
9. İtalyan Dili ve Edebiyatı,
10. Leh Dili ve Edebiyatı,
11. Macar Dili ve Edebiyatı,
12. Rumen Dili ve Edebiyatı,
13. Rus Dili ve Edebiyatı

Bu genel açıklamalardan sonra, şimdi de yabancı filolojilerin faaliyetlerine ve kültürlerarası iletişimdeki konumlarına temas etmek istiyorum. Ancak önce bir noktaya açıklık getirmek istiyorum. Şöyle ki; YÖK, üniversitelerde benzer dallarda benzer öğretimi öngörmektedir, ama bunun yanında ders programlarında %30'luk bir değişikliğe de izin vermektedir. Böyle olunca, filolojilerin ders programları arasında %100 bir benzerlik yerine, %70 oranında bir benzerlikten söz etmek daha doğru olacaktır.

Filolojilerde öğretim faaliyeti, dil ve edebiyat branşlarını kapsıyor. İlgili dil ve edebiyatın tarihi, dil bilimi, eski ve yeni edebiyat dersleri akademik ölçüler içinde okutuluyor. Bundan başka, birinci yıldan itibaren anadilden yabancı dile ve yabancı dilden anadile

çeviri dersleri de yapılıyor. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 1993-1994 öğretim yılından itibaren, çeviri derslerine yardımcı olmak üzere, uygulamaya yönelik Almanca-Türkçe karşılaştırmalı gramer derslerini de başlatmış bulunuyoruz.

Yabancı filolojilerin, özellikle Batı filolojilerinin uygulamalarında son yıllarda yeni bir gelişmeye tanık oluyoruz. Gürsel Aytaç hocamızın öncülüğünü yaptığı bu gelişme, Türk germanistiğine yeni bir anlayış getirmiştir. Bu anlayışın dayandığı iki önemli noktadan biri, filolojik araştırmaların karşılaştırmalı yöntemle yapılması, diğeri ise yabancı filoloji öğrencisi ya da araştırıcısının faaliyetini kendi ana dilinde yapmasıdır[5]. Ülkemizin diğer yabancı filolojileri tarafından benimsenerek hayata geçirilmesini temenni ettiğimiz bu eğilimin temelinde, "öğrencinin Türk kültürüyle bağını güçlendirmek" ve netice itibariyle "kendi edebiyatının, dilinin problemlerine branşlararası bir açıdan bakmak"[6] amacı yatmaktadır.

Yabancı filoloji uzmanının bilgi ve birikimini ana dilinde aktarması bir zaaf olarak görülmemelidir. Bunun aksini iddia etmek, bilimsel gerçeklere ters düşer. Çünkü biliyoruz ki, düşünme mekanizmaları ana dil üzerinde kurulmuştur[7] ve amaç, bilgi aktarmak olduğuna göre, bunun da en iyi yolu kuşkusuz kendi ana dilini kullanmaktır. İnsanlar bazen düşündüklerini kendi ana dillerinde anlatmakta güçlük çekerken bir de buna yabancı dil engelini getirmenin anlamsızlığına dikkatinizi çekmek isterim. Bu bağlamda, yabancı dilde ısrarın kaçınılmaz sonucu bilgi kaybıdır: Bu noktayı dikkate aldığımızda bir anlamda bilgi üretim merkezleri olan üniversitelerimizden bazılarının yabancı filoloji ve yabancı dil öğretimi bölümlerinde master ve doktora tezlerinin ilgili yabancı dilde yazılması mecburiyetine bir anlam vermemiz mümkün değil. Aynı şekilde hangi branştan olursa olsun bir akademisyenin, eğer Türk kültür ve bilim hayatını yurt dışına tanıtmak amacı taşımıyorsa, yabancı dilde yayın faaliyetinde bulunmasını anlamsız, dolayısıyla yararsız buluyorum. Bundan daha üzücü olanı da, ilkokuldan başlayarak üniversiteye kadar öğrenimin her düzeyinde yabancı dilde öğretime göz yuman, hatta teşvik eden devletin tutumudur. Alman filozofu Heidegger'in şu güzel ve anlamlı sözüne kulak vermek lazım: "Dil, insanın evidir".

Buna göre bir milletin dili de o milletin evidir. Milletin evini başına yıkmaya elbette kimsenin hakkı yoktur:

Yabancı filolojilerin başlıca görevi, kültürlerarası iletişimi sağlamaktır. Böyle bir iletişimin "gerçekleştiği en somut alanlardan biri"[6] olan çeviri faaliyeti, tek taraflı aktarım konumundan kurtarılarak, Türkçe'den de yabancı dillere çeviriyi kapsamalıdır. Bu yapılmadığı taktirde, yani tek taraflı aktarımda bulunulması halinde, çeviri yoluyla karşılaşan kültürlerden biri "etken" (aktif), diğeri "edilgen" (pasif) konumuna gelir ve bu durum, zaman içinde kültürel kimlik bunalımına götürür. Bunu önlemek için, yukarıda işaret edildiği gibi, yalnız ana dile değil ana dilden de çeviri yapmak lâzım gelir.

Çeviri deyince akla ilk gelen edebî çeviridir. Bu tür çevirilerin kültürümüze katkıları inkâr edilemez. Edebiyatımızda roman türünün, Tanzimat döneminde başta *Sefiller* (1862), *Monte Kristo* (1871) ve *Pol ve Virjini* (1873) gibi romanlar olmak üzere yapılan ilk roman çevirileriyle ortaya çıkıp geliştiğini unutmamak gerekir[9]. Bu olumlu gelişmenin yanında, kültür hayatında baş gösteren gelişigüzel batılılaşmanın sonucunda millî kaynaklardan uzaklaşma yönünde beliren olumsuz bir eğilim de ortaya çıkmıştır. Bu durum, Şemseddin Sâmi, Ahmet Mithat ve Recaîzâde Ekrem gibi ilk romancılarımızı "millî sentez" ve batılılaşmanın yolu ve şekli üzerinde kafa yormaya itmiştir. Devletin o dönemde çeviri faaliyetlerini yönlendirmede titiz davrandığı pek söylenemez.

Cumhuriyetin ilânından sonra çeviri faaliyetlerinin devlet tarafından kontrol altına alındığını görüyoruz. Çeviri işlerini planlama ve yönlendirme görevi, 1924 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak oluşturulan Telif ve Tercüme Heyeti'ne, daha sonra 1926'da Talim ve Terbiye Dairesi'ne verilir. Bu görev, 1940'ların başında Tercüme Bürosu'na devredilir. Bu büronun denetiminde o dönemde Batı dillerinden çevrilen 604 eserin 210'u Fransız edebiyatından, 90'ı Alman edebiyatından, 65'i İngiliz edebiyatından, 78'i Rus edebiyatından ve 16'sı İskandinav edebiyatlarındandır; Doğu dillerinden ise yalnızca 34 eser çevrilmiştir[11].

Günümüzde ise çeviri faaliyetleri bir başıboşluk içinde ve daha çok ekonomik motiflerle yapılmaktadır. Devletin bu faaliyetleri yönlendirme konusunda ciddî, planlı, akılcı, sentezci ve çeviri faaliyetlerinin alanını belirleyici bir politika izlediğini söylememiz mümkün değildir.

Sözlerimi, yabancı filolojilerin bilim ve kültür hayatımıza yapabilecekleri katkılar konusunda bir iki hususa daha temas ederek bitirmek istiyorum. Üniversitelerimizdeki yabancı filolojileri her şeyden önce Türk dilini, edebiyatını, kültürünü ve tarihini araştırmak amacında olan kurumlarımızın dünyaya açılan pencereleri olarak düşünmek lâzım. Onları bu anlamda verimli kılmak durumundayız. Nasıl ki bir Alman Türkolog akademik çalışmalarını Alman dilinde yürütüyor, Türk dili ve edebiyatıyla ilgili bilgi ve birikimini toplumuna kendi ana dilinde aktarıyorsa, aynı şekilde bir Türk germanist de Alman dili ve edebiyatı alanında edindiği bilgileri kendi tarafına kendi ana dilinde aktarmalıdır.

Aslında yabancı filolojileri, yabancı dil ve edebiyatların yabancı dilde öğretildikleri yer olarak gören zihniyet, tespit edebildiğim kadarıyla, yalnız bizde vardır. Bu zihniyeti terk etmeliyiz. Öğrencilerimize yabancı dil öğretmedeki ölçümüz, o dilin edebiyatını ve yazılı kültürünü anlamaktan öteye geçmemelidir. Bu ölçüde yabancı dil bilgisi elbette kaçınılmaz bir alt yapıdır. Ancak bu alt yapı sağlandıktan sonra filoloji öğrencisinin ya da araştırıcısının yapacağı şey, kendi diline, edebiyatına ve kültürüne dönerek, bilgi ve birikimini buraya akıtmaktır. Türk dili ve edebiyatı ile yabancı dil ve edebiyatlar arasında yapılacak karşılaştırmalı çalışmalarla bilgi akışının yönünü yabancı dil ve kültürlere doğru değiştirmek mümkündür. Kültürler arasında böyle bir iletişimi sağlamanın en iyi yolu, filolojilerde karşılaştırmalı derslere yönelmekten geçiyor. İşaret etmek istediğim bir başka husus da, yabancı filolojiler arasında koordinasyondur. Yabancı filolojilerin millî kültüre katkı sağlayacak ortak konularda işbirliği yapmalarını son derece yararlı buluyorum. Böyle bir işbirliğine Türkolojilerimizin de katılması gerekir kanaatindeyim.

NOTLAR

1 Özcan Demirel, *Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara 1990, s. 7.

2 Yaşar Önen, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Almanca Öğretimi ve Germanistik", *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Anma Kitabı*, DTCF Yayın No: 239, Ankara 1974, s. 256.

3 Önen, *a.g.e.*, s. 256.

4 Önen, *a.g.e.*, s .260.

5 Gürsel Aytaç, "Yabancı Filoloji Öğretiminin Bilim ve Uygulama Alanındaki İşlevi". **Dil Dergisi 13** (1993), 77-80 sayfaları arası.

6 Aytaç, **a.g.e.**, s.79.

7 Miraç Demirbaş, "'Yabancı Dilde Eğitimin' Yol Açtığı 'Kültür ve Kişilik Faciası' Üzerine". **Türk Yurdu,** 77 (1994), s. 56.

8 Aytaç, *Edebiyat Yazıları I*, Ankara 1990, s.112.

9 Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, I, s. 47.

10 Bu rakamlar, Gürsel Aytaç'ın tespit ettiği rakamlardır, bk. *a.g.e.*, s. 136.

KLÂSİKLER TARTIŞMASININ KÜLTÜREL BOYUTLARI

Ramazan KAPLAN
Doç. Dr., Ankara Üniversitesi
ANKARA

Farklı sosyal ve kültürel yapıları olan toplumların birbirlerini tanımalarının pek çok yolu vardır ve kültürler arası ilişkiyi sağlayan çeviri de bunlardan biridir. İlmî, teknik ve kültürel alanlardaki katkılarından dolayı, çeviri konusu, aşağı yukarı her medenî ülkede, üzerinde durulan bir faaliyet türü olmuştur.

Biz tebliğimizde, onun daha çok bir kültür problemi olarak algılanışıyla edebiyat hayatımız arasındaki ilişkiler üzerinde duracağız. Çünkü, klâsikler tartışmasında bu ilişkiler, özellikle dikkatimizi çeken konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel olarak kabul gören bir görüşe göre, çeviriden beklenen en asgarî fayda, "asıl eserin yazıldığı dile ait bilgisizliği yenmektir".

Hilmi Ziya gibi, konuyu daha geniş çerçevede, bir kültür ögesi olarak ele alanlara göre ise çeviri, "uyanış devirlerine yaratıcılık kudretini veren" atılımcı bir çabadır ve her medeniyetteki büyük değişmeler "büyük birer tercüme devri ile" başlamışlardır.

Türkiye'de Tanzimat'tan sonra çeviriye duyulan ilgiyi ve bunun için girişilen çabaları da bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Çünkü, bu dönemden sonra çeviri konusuyla ilgili yayınları dikkate aldığımızda, çevirinin, "geri kalmışlığımızı ortadan kaldırmak", gelişmiş milletlerle "aramızdaki mesafeyi en kısa bir zamanda kapa (tmak)", "Türk cemiyetinin Avrupalılaşması", "Renaissance'ı getirecek humanizma ruhunun" canlandırılması için bir çare ve nihayet "sosyal ve kültürel bir zaruret" olarak kabul edildiği olgusuyla karşılaşırız.

Konuya edebiyat açısından yaklaştığımızda, Goethe'de "Dünya Edebiyatı" ve "cozmopolitism"le ilgili bir problem olarak ortaya çıkan edebî çeviri, her ülkede değişen derece ve niteliklerde, hep bu "Dünya Edebiyatı"na katılmanın bir aracı olarak görülmüştür. Dahası, kültürü ileri milletlerin düşünce, edebiyat ve sanat eserlerinin çevrilmesiyle, dilimiz ve kültürümüz gelişecek, okuyucular seçkin eserlerle yüz yüze getirilerek yazarların daha kaliteli eserler yazmaları sağlanacak, böylece modern bir edebiyatın kurulması gerçekleştirilmiş, kısaca çeviri ile zihniyet, kültür ve medeniyet değişmesi arasındaki köprü kurulmuş olacaktır.

Ancak burada, her türlü değişimde ortaya çıkabilecek bir sakıncadan da söz etmek gerekecektir. Çünkü, sonuçta söz konusu olan, kültürlerin karşılaşmasıdır ve hiç olmazsa sentez noktasında kalmayan her kültürel değişim, kendi kimliğini koruyamama tehlikesi ile karşı karşıyadır. Oysa bu, Mümtaz Turhan'ın belirttiği gibi, bir toplumun "mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden, hususî bir hayat tarzı" sağlayan kültürün, bir anlamda ölümü demektir. Sebebi ise açıktır: "Değişmelerin, bir grup veya cemiyetin sahip olduğu kültürün maddî kısımlarında meydana geleceğini, yalnız teknik sahanın bundan müteessir olacağını zannetmek bir hatâ olur. Umumiyetle bu nevi değişmeler, bir kültürün hemen bütün sahalarına yayıldığından bahis mevzuu cemiyet veya grubun bilgisini, örf ve âdetlerini, itiyatlarını, atitüdlerini, zihniyetini, dünya görüşünü kavramakta, bütün bunlara şâmil olmaktadır".

Tebliğimizin konusunu oluşturan, klâsiklerin çevirisiyle ilgili tartışma da, yukarıdan beri en genel çizgileriyle ortaya koymaya

çalıştığımız meseleler ve düşünceler çevresinde yoğunluk kazanan bir tartışma olmuştur.

Ahmet Mithat'a göre "üç dörtyüz seneden beri her şeyi deneye deneye ilerlemenin hemen hemen en ileri noktasına varmış olan Avrupa bizim için bir örnektir. Edebî klâsikler ise Avrupa'nın kendileriyle hakikaten iftihar ettiği eserler olup bizce de örnek alınmaya değer eserlerdir. Bunlardan haberdar olmamak bizim için büyük bir eksikliktir."

Ahmet Mithat, klâsikler tartışmasından yıllarca önce, **Sid'in Hulasası** dolayısıyla ortaya koyduğu bu görüşlerine "İkram-ı Aklâm" adlı yazısında da dile getirdi ve böylece "1897 Eylül"ünden itibaren aşağı yukarı üç ay kadar sürecek olan bir tartışmanın da kapılarını aralamış oldu.

Ahmet Mithat'ın bu yazısındaki görüşlerin özeti şudur:

1- Klâsikler, aradan geçen bunca zamana rağmen, hâlâ değerlidir.

2- Bizim henüz klâsik bir dönemimiz olmamıştır.

3- Bunun için, sözgelişi şimdilik **Faust**'lar, **Le Cid**'ler, **Andromaque**'lar ve **Romeo and Juliet**'ler değerinde eserler meydana getirmemiz mümkün değildir.

4- Öyleyse, hiç olmazsa bunların çevirileri yapılmalıdır.

5- Bunların benzerlerinin yazılamaması bir yana, çevirilerinden de habersiz olmanın hiç bir gerekçesi olamaz.

Ahmet Mithat'ın bu yazısına ilk karşılık Ahmet Cevdet'ten geldi. Daha sonra onu Cenap Şehabettin, Necip Asım (Yazıksız), İsmai Avni, Hüseyin Daniş (Pedram), Ahmet Rasim, Hüseyin Sabri ve Kemalpaşazâde Sait Bey'in yazıları takip etti. Zaman zaman asıl konudan ayrılmalar görülmekle beraber, klâsikler tartışması; klâsiklerin değeri, edebî ve kültürel açıdan klâsiklerin çevirilerine duyulan ihtiyaç, bizde klâsik dönem bulunup bulunmadığı, klâsikleri çeviride karşılaşılabilecek güçlükler ve çözüm yolları noktalarında yoğunlaştı.

Aralarında, aşağı yukarı yirmi yıl önce vuku bulan ve Sait Bey'in Ahmet Mithat'tan baston ve tokat yemesiyle sonuçlanan bir

kavga dolayısıyla; Ahmet Mithat'ın klâsiklerin çevirisi konusundaki hemen hemen bütün görüşlerini en sert tepki, Halit Ziya'nın ifadesiyle "*Vakit* ve *Tarik* baş muharrirliğiyle münakaşa işinde pek şöhret bulmuş olan ve etrafını kaleminin, fikrinin keskinliğiyle yıldırmış olan" Sait Bey'den geldi. Sait Bey, Ahmet Mithat'ın "tartışmada söğüşme, ondan başka sermayesi olmayanların harcıdır" sözünü haklı çıkarırcasına, kendi yazısına gelinceye kadar, edebî çerçevede ve ağırbaşlı bir biçimde devam eden tartışmanın niteliğini değiştirmekle kalmayıp, bir bakıma sonunu da getirmiş oldu.

Ahmet Mithat'ın klâsikler konusundaki girişimini;

Hüseyin Dâniş ile böyle desek pek lâyık
Şüd be-lâfz-ı klâsik, Midhat Efendi 'âşık

diyerek, "klâsik sözüne düşkünlükten (doğan) Classicomanie denilebilecek bir hastalık" biçiminde değerlendirir. Dolayısıyla, çeviriyi ciddi bir iş olarak görenler üzerinde, Ahmet Mithat'ın çağrısının hiç bir etkisi olmayacaktır.

Ahmet Mithat'ın, kendisine edebî ölçülerin dışında bir üslupla saldıran Sait Bey'in 40 sayfalık yazısına, Tercüman-ı Hakikat gazetesinin sütunlarını bir hafta boyunca meşgul eden ve daha sonra kitap haline getirildiğinde 206 sayfa tutan bir hacimle karşılık verdiğini söylersem, tartışmanın kazandığı boyutu da öyle sanıyorum ki belirtmiş olurum.

Sait Bey'in dışında, klâsiklerin çevirisi problemini kültürel açıdan değerlendirerek, onların taklit edilmesine de, çevrilmesine de, daha ciddi gerekçelerle karşı çıkanlardan Cenap Şehabettin ise,

1- Klâsikler iklim, kavim, gelenekler ve zaman bakımından bizim yabancımız olan eserlerdir.

2- Her zamanın edebiyatı, kendi döneminin tercümanıdır. Dolayısıyla düşünce, üslup ve zevk, zamanın etkilerinden kurtulamaz. Buna bağlı olarak güzellik anlayışı da değişir.

3- Aynı düşünce ve zevki paylaşmak için, farklı zaman ve çevrelerde olmamak gerekir. Kaldı ki; aynı iklim ve çevrelerde yaşayan insanlar arasında bile tam bir düşünce ve zevk ortaklığından söz edilemez.

4- Bütün bu sebeplerden dolayı da, klâsikleri ne çevirmenin ne de taklit etmenin gerekçeleri yoktur, tezini ileri sürer.

Takdir edersiniz ki, zamanımızın sınırları içerisinde, konunun ayrıntılarına inmek mümkün değildir. Konuşmamın başından itibaren, başlangıcı, gelişmesi, üzerinde durulun konuları, edebî ve kültür hayatımızla ilgisi ile sonuçlanışı hakkında en genel çizgileriyle sizlere tanıtmaya çalıştığım klâsiklerin çevirisiyle ilgili bu tartışmadan ortaya çıkan sonuçları, dikkatlerinize sunarak, konuşmamı bitirmek istiyorum.

1- Klâsiklerin çevirisi, tartışmaya katılanların hepsi tarafından ifade edilmemiş bile olsa, kültür ve edebiyatımıza katkısı olacak, Avrupa ile aramızdaki gelişmişlik farkını azaltacak bir konu olarak görülmüştür. Buna bağlı olarak ortaya konulan düşüncelerde, klâsiklerin çevirisine duyulan ihtyaç ortak bir kabul görmekle birlikte, zaman zaman kültürel açıdan doğabilecek sakıncalara da dikkat çekilmiştir. İnsanlar gibi toplumların da şahsiyetinden söz edilebilir. Buna sahip olma ve korumanın yolu ise, toplumun kendi kültüründen geçer. İşte bu açıdan, klâsiklerin çevirisi gibi, yeni bir kültürel değişim ve yönelişi amaçlamış bir harekette de, klâsiklerin çevirisinin faydaları kadar, sakıncalarına da işaret edilmesi tartışmanın olumlu yönlerinden biridir.

2- Bu sakıncaların ise, çeviriye göre, klâsik eserleri taklit etmede daha çok söz konusu olduğu, hemen hemen ortaklaşa ifade edilen bir durumdur. Gerçekten, taklit ve çeviride işin teknik yönü bir yana, özellikle taklitte, kültür faktörü önemli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Elbette ki taklit, yeni bir şey öğrenmenin ve buna göre birşey meydana getirmenin yollarından biridir. Ancak, sadece taklit noktasında kalan, kendi değerlerinden ona bir şey katamayan her çaba, yalnız edebiyatta değil, her alanda zararlıdır. Farklı kültürlere sahip milletlerin edebiyatları arasındaki taklit ise, daha da sakıncalar artmaktadır. Eğer taklit edilenle, taklit edenler arasındaki denge iyi kurulmazsa; bu konudaki çabalar, edebî ve kültürel açıdan başka milletlerin uydusu olma noktasında ileri gidememekte, yeni değerlerin ortaya çıkmasını engellediği için de edebiyatı fakirleştirmektedir. Bu

noktalar da dikkate alındığında, klâsikleri taklit, onları klâsik yapan niteliklerin alınması amacıyla olmalıdır.

3- Klâsiklerin çevirisi, bizim kendi klâsiklerimizi meydana getirmenin de bir yolu olarak kabul edilmiştir. Ancak bu konuda, tartışmaya katılanlardan bazılarının birtakım çelişkilerden kurtuldukları da söylenemez. Örnek olarak, Ahmet Mithat'ın görüşünde olan bazı yazarlar, bir yandan bizim klâsik bir dönemimizin bulunmadığını söylerken, bir yandan da bazı klâsik eser ve yazarlarımızın varlığından söz etmişlerdir. Eğer bir edebiyatın, klâsik değerde yani örnek alınacak nitelikte eser ve yazarlarının varlığı kabul ediliyorsa, klâsik bir dönemi de yaşanmış, varolmuş demektir. Kaldı ki, başka milletlerin edebiyatları karşısında, kendini temsil edecek birçok eser ve yazara sahip olan Türk edebiyatını bu açıdan zayıf bulmak, ona karşı bir haksızlıktır. Böyle olunca, klâsiklerden, kendi edebiyatımızın yararlanması ne kadar normal ise, edebiyatımızın klâsik değerlerden yoksun olduğunu söylemek de o kadar yanlıştır.

4- Çevrilecek klâsiklerin, zaman zaman bütün milletlere ait olacağı söylenmişse de, genellikle eski Yunan ve Latin klâsikleri ön planda tutulmuştur. Cumhuriyet dönemindeki ilk resmî çeviri faaliyetlerinde hakim olan görüşün de, bu anlayışın bir yansıması olduğu söylenebilir. Belki burada daha geniş çerçevede üzerinde durulması gereken konu, Batı medeniyetini kuran ögeler olmalıdır. Batı medeniyeti söz konusu olduğunda, hep eski Yunan ve Latin medeniyeti ile bağlantı kurulmaktadır. Oysa, bir medeniyetin bütün milletlere kaynak gösterilebilmesi için, hepsinin ortak değerlerini karşılayabilecek bir muhtevasının olması gerekir ve bu durum belki, aynı kültür dairesinde yer alan Batı toplumları için mümkündür. Ancak, büsbütün farklı bir konumda olan Doğu toplumları için aynı iyimserlik içinde olmak güçtür.

5- Hangi millete ait olursa olsun, klâsiklerin, edebiyat eserleri arasında kendilerine hayranlık duyulan ve bundan dolayı örnek alınmaya değer eser oldukları, genellikle kabul edilen ortak noktalardan biridir. Yine klâsiklerin, toplumların din, düşünce ve medeniyetçe en ileri düzeyde bulundukları dönemde meydana getirilebildik-

leri de, üzerinde birleşilen başka bir olgudur. Ancak, bunların dünya edebiyatındaki örnekleri sözkonusu olduğunda farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

6- Klâsikler tartışması, tartışılan konulardaki anlaşma noktaları ve oranları ne olursa olsun özellikle edebiyat felsefesi içinde ele alınabilecek eser-yazar ilişkileri, edebî eserde güzellik problemi gibi konulardaki görüşlerle, gerçekten doyurucu ve renkli bir tartışmadır. Klâsiklerin çevirisinde dile getirilen güçlükler ve bu konuda yapılması gerekenler ise, bugün de, genel çeviri problemlerinde geçerli olan görüşlerdir.

YABANCI KÜLTÜR VE EDEBİYATLAR TÜRK KÜLTÜRÜNE GERÇEKTEN YABANCI MIDIR?

Emel KEFELİ
Dr., Marmara Üniversitesi
İSTANBUL

Kitle iletişim araçları sayesinde gittikçe daralan dünyamızda bir hatta birkaç yabancı dil öğrenmenin gerekliliği artık herkes tarafından anlaşılmıştır. Ancak bir yabancı dili öğrenmek sadece o dilde 150-200 kelime bilip cümleler kurmak demek değildir. Bir dili öğrenmek aynı zamanda yepyeni bir dünyaya kapılarını açmak ve yepyeni bir kültür ile karşılaşmak demektir. Kültür, Wissler'in tanımına göre "bir halkın yaşama tarzıdır"[1]. Dili öğrenen o dili konuşan halkın kültürünü de öğrenir. Ancak kendi eğer öz kültürün temel eserlerini tanımazsa dar bir dünyanın savunucusu olması da kaçınılmazdır. Bu dar görüş zamanla gencin kendi kültüründen kopmasına ve gruplaşmalara yol açar.

Önemli olan kendi kültüründen kopmadan yabancı dilini bir araç olarak kullanabilen ve değişik bir kültürün kendisine kazandırdığı perspektif ile kendi mazisine bakabilen gençler yetiştir-

mektir. Ancak Türkiye'deki eğitim sistemi toplumda gruplaşmalara ve bazı kopukluklara sebep olmaktadır. Bu kopukluk nasıl engellenebilir?

1- Genç eğer kültürlü bir aileden geliyorsa ve harsını biliyorsa yabancı bir kültürle karşılaşınca kendi terkibini kurabilir. Bu noktada kültürün aksettiği ve yaşadığı önemli bir saha olan edebiyatta Ziya Gökalp'in Kızıl Elma adlı eserinde Ay Hanım'ın şahsında ortaya koyduğu terkipten söz etmek yerinde olacaktır.

Eserde Ay Hanım "Paris'te tahsil eden, Türklüğü seven, yurda yâr, İslamın ruhunu öğrenmek isteyen, Garb'a yeltenmeyi yeterli görmeyip Şark'ı da tanımak isteyen"[2] bir genç hanım olarak tanıtılır.

2- Ama eğer genç kendi öz kültürünü tanımayan bir aileden geliyorsa harsını bilmez ve her türlü tesire açık kalır. Başka bir kültürün içinde yutulur. Kendi toplumuna yabancılaşır. Yabancı kültür ve edebiyatları öğrenen ve zengin bir potansiyele sahip olan bu gençlerin kendi aralarında grupaşmalarına engel olmak ve hepsinden önemlisi kendi kültürlerinden kopmamalarını sağlamak için neler yapabiliriz?

Bugün işimiz çok daha zor. Kitle iletişim araçlarının her kesimden halkı menfî yönde etkileyen yabancılaştırma bombardımanı ile karşı karşıyayız. En büyük eksiğimiz ise kendi kültürümüzün temel eserlerini gençlerimize ve dünyaya tanıtamamaktır.

Eserlerimizi dünyaya tanıtamama hususunda geçen ay ülkemizi ziyaret eden İngiliz edebiyatçı Malcom Bradbury'nin "bir ayağı Asya'da bir ayağı Avrupa'da olan Türk yazarlarını okumanın heyecan verici olacağı ama o yazarı bulamadığı, tercüme edilmişini bulamadığı"[3] şeklindeki sözleri ilgi çekicidir. Malcome eserlerimizi iyi bir çeviri ile dünyaya tanıtamadığımızı vurgular. Sanıyorum ki burada da asıl görev yabancı dil ve edebiyatların eğitimini yapan filolojilere ve buradaki gençlere düşmektedir. Kendi dünyalarına kapanmak yerine edebiyatımızın çeşitli eserlerini değişik dillere tercüme ederek sesimizi dünyaya duyurmak Türk kültürü için önemli bir hizmet olacaktır? Bir diğer önemli eksik ise kendimizi tanıdıktan sonra evrensel kültürün temel eserlerine açılamamaktır. Oysa evrensel kültürün temel eserlerini destanları, Şehnâme'yi, kutsal kitapları, Dede Kor-

kut'u okuyan bir kişi İliada'yı Odisea'yı okuduğunda ortak insan nitelikleri ile karşılaşacak Batı'nın eserlerini yadırgamayacak veya kendi eserlerini küçümsemeyecektir. Kendi mazisindeki eserleri tanıdıkça onlardaki zenginliği keşfettikçe kendisini diğer milletler karşısında küçümsemekten de kurtulacaktır.

Güzellik, sevgi, nefret, merhamet, intikam gibi temel duyguların her insanda ortak olduğunu görmek kültürler arası yakınlaşmayı sağlar.

Yabancı dille eğitim yapan okullarda yabancı kültürün hakikî kıymetlerini tanıtmaya ve öğretmeye de hassasiyet göstermelidir. Aksi taktirde topluma büyük zararı dokunacak olan, ne Batı'yı ne Doğu'yu ne de kendini layıkıyla tanıyan genç bir nesil yetiştirilecektir[4].

Ayrıca bu okullarda öğrendiği dilin edebiyatı ile de tanışan gencin karşısına Türk edebiyatı en güzel en canlı örnekleriyle çıkarılırsa, Divan edebiyatı canlı ve çarpıcı beyitler seçilerek tanıtılırsa, bazen metinler yabancı edebiyatlar ile karşılaştırılarak incelenirse o taptaze beyinlerde yepyeni fikirlerin yeşerdiği de görülecektir.

Edebiyatımıza karşılaştırma fikri ile bakıldığında bazı edebiyatçılarımızda ve eserlerinde Doğu-Batı kültürlerinin ince sentezi dikkatimizi çeker.

Ansiklopedist olarak nitelenen Ahmet Mithat Efendi *Fürs-i Kadim'de Bir Facia Yahut Siyavuş* isimli piyesinde Şehnâme ile Racine'in *Phedre* adlı trajedisini birleştirerek kendi toplumuna hiç de yabancı kalmayan bir eser ortaya koymamış mıdır? Corneille'in *Le Cid* isimli trajedisini özetlemekle yetinen, konusunu Türkçe'ye aktarmayı yeterli bulan Ahmet Midhat'ın bu tutumu klasiği anlamadığını gösterir. Ancak Doğu-Batı sentezi peşinde olan yazar İslâmî kaynaklarda Yusuf ile Züleyha'dan tanıdığımız bir tiplemeyi, Şehnâme'deki Sûdâbe'yi Phedre ile birleştirir. Okuduklarını model olarak kullanan kendi kültürü ile birleştiren yazar böylece yeni bir senteze de ulaşır. Onun bu tavrı kendilerine Yunan-Latin kültürünü örnek alan klasikleri de hatırlatmaktadır.

Daima bir terkibin peşinde koşan dikkatini Avrupa'dan alan ancak meselelerinin ve heyecanının daima kendi kültüründe olan Yahya Kemal yabancı kültürde karşılaştığı eserlerin idesi üzerinde düşünmeyi bilmiştir. Onun için tesir kopya değil, şahsî bir nizam, bir çeşit dersle karşılaşmadır[5]. *Kendi Gök Kubbemiz*'de topladığı şiirleri Verlaine'in *Les Fetes Galantes*'ı ile birleşen kendi öz kültürünün birer tezahürü değil midir?

Ancak bu eserler bize hiç de yabancı görünmezler. Geleneksel dünya görüşümüzün ve değerler sistemimizin izlerini taşırken Batı'nın bizim için yeni olan fikirleri ile de beslenmiştir. Bu noktada ilave edilmesi gereken bir diğer husus da sözünü ettiğimiz bu yazarların hepsinin kendi kültürlerini gayet iyi tanımaları ve yabancı kültürlere kendi meseleleri açısından bakmalarıdır.

Mesele Türk dünyası çerçevesinde ele alındığında Doğu Türkleri'nin kültürlerinde Rusç'anın önemli bir payı olduğu görülmektedir. Bugün dünya çapında bir yazar olan Cengiz Aytmatov Gökalp'in özlediği hars ile medeniyetin kaynaşması sonucu ortaya çıkmamış mıdır ? Manas Destanı ve Rus romanı ile beslenen yazar bugün gelecek nesilleri besleyecek bir güce ulaşmıştır. Onun bu gücünün temelinde kendi harsına bağlılığı ve kendi kültürü ile Rus kültürü arasında kurabildiği sağlam sentez yatmaktadır. Atalarımız da yabancı kültürlerden hiç kopmamış hatta o dillerde divan yazacak kadar da o dillere hâkim olmuşlardır.

Gençlere önerebileceğimiz bu senteze giden yol tabii ki üniversitelerimizdeki ilim adamları tarafından açılmalıdır. Öncelikle filolojiler ile -burada doğu ve batı dilleri üzerinde çalışan tüm filolojileri kastediyoruz- Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri arasında yapılacak ortak çalışmalar bu noktada büyük önem taşımaktadırlar. Filolojilerde genel olarak Türk edebiyatı okutmak, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde ise halen birçok fakültede okutulmakta olan Batı edebiyatı dersleri ile değişik kültürlere açılmak üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir hususdur. Bu dersler Divan, Halk ve Batı edebiyatlarının tesiri ile oluşan Yeni Türk edebiyatı için bazılarının savunduğu gibi lüzumsuz değildir. Tam tersine gençlerde mukayese ederek düşünme alışkanlığını geliştirmek bakımından son derece önemlidirler.

Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün katkısı ile bir anabilim dalı olarak "Mukayeseli Edebiyat" anabilim dalının kurulması da önemli bir başlangıç olacaktır. Böylece yabancıların Türkler hakkındaki görüşlerini değerlendirecek, tercüme edebiyatı ve tesir meselesi üzerinde çalışarak Türk kültürüne katkıda bulunacak değerli araştırıcılar da yetiştirilebilecektir. Sosyal sahalardaki önemli bir boşluk da böylece doldurulabilir. Bizde ilk kez İ.Ü. Fransız ve Roman Dilleri ve Edebiyatları bölümünde sayın Prof. Dr. Cevdet Perin tarafından başlatılan mukayeseli edebiyat çalışmaları halen bazı fakültelerde sürdürülmektedir. Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde de bu tip çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmaların Türk edebiyatı merkez alınarak yapılması gerekmektedir. Fransız edebiyatı veya herhangi bir yabancı edebiyatın gözüyle Türk edebiyatına bakılamaz. Çünkü Türk edebiyatı alıcı durumundadır. Araştırmacıların önce kendi dil ve edebiyatlarına hâkim olmaları gerekmektedir. Yoksa son derece kaypak bir saha olan mukayeseli edebiyat sahasında sık sık yanılmak ve yanlış tesbitlerle yanlış hükümler vermek mümkündür.

Ancak bu sahalara yönelecek olan filoloji öğrencilerinin kendilerini bekleyen bazı zorlukları da önceden bilmeleri gerekmektedir. Türk edebiyatının Batı'ya açılması Tanzimat devri ile başlar. Bu da üzerinde çalışılacak metinlerin, büyük ölçüde eski harflerle yazılmış olduğunu göstermektedir. Eski harfleri öğrenmek bu sahada çalışmak isteyenlerin aşması gereken önemli bir engeldir. Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden bu sahaya yönelecek olanların ise tabii ki Batı kültürünü tanımaları ve filolojilerin çalışma sahalarına az çok hakim olmaları gerekmektedir. Böylece yabancı kültür ve edebiyatları öğrenen gençlerimizin kendi kültürlerine hizmet edecek araştırmalar yapmaları ve kendi kültürlerinden kopmamaları da sağlanacaktır.

Burada büyük fikir adamımız Ziya Gökalp'in babası Mehmet Tevfik Efendi'ye oğlunu Avrupa'da okutursa oğlunun "gâvur" olacağının söylenmesi üzerine söylediği şu sözler dikkat çekicidir.

"Avrupa'da yalnız Avrupa ilimleri öğrenilebilir. Böyle bir öğrenim görenler millî bilgilerimizden habersiz kalırlar; medreseye gidenler de iyi hocalar bulurlarsa, dinimize ve milletimize ait irfana

az çok vakıf olarak yetişebilirler. Fakat bunlar da Avrupa ilimlerinden mahrum kalırlar. Bence memleketimiz için en faydalı ilim adamları bizim için lazım olan bilimleri bilenlerdir. Bu hakikatler ise ne Avrupa ilimlerinde, ne millî bilgilerimizde tam olarak mevcuttur. Gençlerimiz bir taraftan Fransızca'yı bir taraftan Arapça ve Farsça'yı iyi öğrenmeli, bu sayede hem batı ilimlerine hem doğu bilgilerine mükemmelen vâkıf olmalı sonra da bunları karşılaştırma ve uzlaştırmayla milletimizin muhtaç olduğu büyük gerçekleri meydana çıkarmalıdır. İşte ömrüm vefa ederse ben, Ziya'yı böyle yetiştirmeye çalışacağım."[6]

Bu görüşler ışığında yetişen ve "batı ve doğu bilim adamlarının eserlerini okumak ve karşılaştırmak" sözlerini bir vasiyet olarak alan Ziya Gökalp aydın Türk gençleri için mükemmel bir örnektir.

Gökalp'in

Medeniyet bir konser ki birçok çalgı, saz, rübab
Birleşmekle bir ahengi ancak temsil edecek
Bir kitabın bir bahsi eksik olsa okunmaz
Bir âleti yoksa ahenk gönüllere dokunmaz.

şeklindeki mısraları ise gençlerimizi geniş bir perspektifle tüm dünya ülkelerinin kültürlerini tanımaya davet etmektedir.

"Batı ile boy ölçüşebilecek bir medeniyetten bir insan ve hayat üstünlüğünden"[7] geldiğini farkeden gençlerimiz yabancı kültür ve edebiyatların karşısında kendilerini daha güçlü hissedecek ve layık oldukları yeri alacaklardır.

DİPNOTLAR

1 Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri*, M. Ü. İlahiyat Fak. Yay. İstanbul, s. 35.
2 Ziya Gökalp, *Kızıl Elma*, (Haz. Hikmet Tanyu), Kültür Bakanlığı Yay., 1976, s. 9.
3 **Gösteri**, Nisan 1994, s. 161.
4 Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri*, s. 240.
5 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*, Dergah Yay., İstanbul 1982.
6 Mehmet Emin Erişirgil, *Bir Fikir Adamının Romanı Ziya Gökalp*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984, s. 29.
7 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yaşadığım Gibi*, (Haz. Prof. Dr. Birol Emil), Dergâh Yay. s. 34.

MUKAYESELİ EDEBİYAT VE MUKAYESELİ KÜLTÜRÜN ÖNEMİ

Zeynep KERMAN
Prof. Dr., Mimar Sinan Üniversitesi
İSTANBUL

XVIII. yüzyılın sonunda Batı'da Romantik ekolle ortaya çıkan "edebiyat cumhuriyeti" kavramı, büyük akisler uyandırmış; edebî ufku genişletmiş; dördüncü büyük fikir kozmopolitizmini yaratmış; bunların neticesinde hiç değilse beş büyük Avrupa edebiyatının bir bütün gibi telakki edilmesi görüşü, Mukayeseli Edebiyat çalışmalarının başlama ve süratle gelişmesinde büyük rol oynamıştır.

Önce Fransa'da başlayan, oradan Avrupa'nın diğer milletlerine ve Amerika'ya geçen Mukayeseli Edebiyat çalışmaları, bugün farklı metodların uygulandığı müstakil bir disiplin halindedir ve dünyaca tanınmış kürsülere sahiptir.

Mukayeseli Edebiyat çalışmalarının başlamasında çok çeşitli sebepler vardır. Bunları ana hatlarıyle birkaç maddede toplayabiliriz:

1- Ticarî ve kültürel amaçlarla yabancı ülkelere gidenlerin mektup, hatıra, makale ve seyahatnâmeleri zaman içinde o ülkelerin edebiyat ve sanatına da bir ilgi uyandırmıştır. Başlangıçta tesadüfî dik-

katler halinde başlayan bu faaliyet bir süre sonra karşılıklı kültür alışverişine dönüşmüştür.

2- Hayatın her yönünü kucaklamayı hedef alan edebiyat ve edebiyatçıların bu kültür alış-verişinden etkilenmemeleri mümkün değildir. Bu sebeple millî edebiyat tarihi yazarları ve inceleyicileri, ister istemez, bu kültür alış-verişine temas etmek zorunda kalmıştır.

3- Başlangıçta bütün dünyada millî edebiyata yardımcı, -tabiri caizse bir alt-dal gibi- kabul edilen mukayeseli edebiyat, zaman içinde, millî edebiyattan farklı, hatta onun üstünde kendine has metod ve yollar geliştirmek zorunda kalmıştır.

4- Üçüncü maddede temas ettiğimiz nokta son derece önemlidir ve birkaç noktadan izaha muhtaçtır:

a) Millî edebiyat tarihçisi, zirve eser ve yazarlarla ilgilenir. Oysa bunlar çoğu zaman, adı fazla duyulmayan, orta seviyede yazar ve eserlerden ilham almış olabilirler. Millî edebiyat tarihinin ister istemez ihmal ettiği bu orta yazarlar ve eserler, mukayeseli edebiyat araştırmalarında çok önem kazanır. Buna edebiyatımızdan çok tipik bir örnek vermek mümkündür.

Hemen bütün edebiyat tarihlerimizde, Tanzimat'ın ikinci neslinden sonra Servet-i Fünun döneminin başladığı görüşü hâkimdir. Oysa, Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın ara-nesil adını verdiği, 1876-1895 yılları arasında çoğu kısa ömürlü dergilerde eser yayınlayan bir grup yazar, özellikle tercüme faaliyetleriyle Servet-i Fünuncuların geliştireceği tem ve konularla nazım şekillerini yaygınlaştırırlar. Kaplan Bey'in 1943 yılında verdiği, ancak ilk baskısı 1946 yılında basılan doçentlik tezinde ortaya attığı bu görüş, daha sonra yaptırdığı mezuniyet ve özellikle doktora tezleriyle açık ve seçik bir şekilde ortaya konulur[1].

b) Türk sosyal hayatı gibi edebiyatı da başlangıcından itibaren ilişkide bulunduğu medeniyet ve kültürlerin tesiri altında kalmıştır. Göktürk Kitabeleri'nden itibaren bu ilişkilerin olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde durulduğunu

görüyoruz. Bu alış-verişi bir zaaf olarak yorumlamamak lâzımdır. Unutmayalım ki hiç bir kültür ve hatta dil saf değildir. Hatta saflığı bir mânâda vahşîlik olarak yorumlamak da mümkündür. Varlıklarıyla şovence gurur duyan İngilizlerin, lügatlerinde kelimelerin kökenlerini belirtmemeleri son derece dikkat çekicidir.

Millî edebiyat tarihiyle ilgilenen bir araştırıcının kültürüne tesir eden bütün kültürlerin dil ve edebiyatlarını bilmesine imkân yoktur. Bu bakımdan mukayeseli edebiyat araştırmaları ona, özellikle tesir konusunda objektif, net, vesikaya dayalı hükümleri hazırlamak gibi çok önemli bir görevi de yerine getirir.

c) Mukayeseli edebiyatçı, bibliyografyasını kurarken, ele aldığı dönemin bütün süreli yayınlarını taramak zorunda olduğundan, millî edebiyat tarihçisinin verebileceği peşin hükümleri de bertaraf edebilir.

5 - Böylesine geniş bir sahası olan mukayeseli edebiyatın artık ülkemizde de müstakil bir dal halinde faaliyet göstermesinin zamanı gelmiş ve hatta geçmiştir.

Ülkemizde hemen her sahada hâlâ tesirli olan iki zıt ve yanlış görüş yüzünden, Mukayeseli Edebiyat çalışmaları da birkaç örneğin dışında maalesef yaygınlık kazanamamıştır[2].

Vaktiyle Avrupa'da, özellikle Rusya'da mukayeseli edebiyat kozmopolitliği teşvik ettiği yanlış görüşüyle tabu addedilmişti. Ancak kültürün ne olduğunu bilen aydınlar sayesinde bu yanlış görüş kısa sürede aşılmıştır. Oysa bizde hatta üniversite mensupları arasında dahi bu yanlış görüşü ısrarla savunan meslektaşlarımız büyük bir çoğunluk oluşturmaktadırlar.

Diğer taraftan ülkemizde yabancı dil ve edebiyatların eğitimini veren filolojiler, birkaç istisna dışında Türk dili ve edebiyatını bilmedikleri, öğrenmek yerine yok saymayı daha kolay buldukları için mukayeseli edebiyata ya girişmemekte ya da sadece Cumhuriyet sonrasıyla yetinmektedirler.

Tabiî burada alfabe ve dil değişikliğinin de büyük rolü vardır.

Türkiye'de mukayeseli edebiyat sahasında çalışabilmek için, en az bir yabancı dilin yanısıra, eski yazı ve Türk edebiyatı bilgisine ihtiyaç vardır. Eski yazı sadece eski harfleri öğrenmekle mümkün değildir. Eski kültürümüzün kelime hazinesinin fakirleşmesinin de sahip olmak gerekir. Tabiî bu zor ve meşakkatli bir iştir. Ancak, bütün dünyada bu sahada çalışmak isteyenler az çok benzer zorluklarla karşı karşıyadırlar. Bizde eski yazı ve eski vokabüler meselesi varsa Batı'da da Yunanca ve Latince öğrenme zarureti vardır. Unutmayalım ki, akademik seviyede yapılacak her çalışmanın çetin bir hazırlık dönemi vardır ve bu yola soyunanlar kolayı değil, zoru aşmayı peşinen kabul edenlerdir.

Bir ilmî çalışmanın ilk ve temel şartı, kaynaklara hakimiyettir. Dolaylı kaynaklardan faydalanma bir araştırıcı için yanıltıcıdır. Bu bakımdan, zor diye eski yazı ve kültürü kötüleme yerine, onu öğrenmeye çalışmak, her şeyden önce ilmî ve ciddi bir tavrı sergiler.

Ben yetişmedim ama, vaktiyle İstanbul Üniversitesi'nde yabancı filolojilerle Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü arasında sıkı bir işbirliği varmış. Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü'nden tez yapan öğrenciler yabancı filolojilerden, onlar da Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü'nden sertifika alırlarmış. Nitekim *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* (1983) adlı değerli incelemenin yazarı Prof. Dr. Berna Moran'ın bu atmosferde yetişmiş olmasını özellikle belirtmek isterim. Onun öğrencilerinden Yıldız Güllülü'nün maalesef basılmamış doktora tezinin adı ise *18. Yüzyıl İngiliz Tiyatrosunda Türkler*'dir.

Türkiye'de çok gecikmiş olan mukayeseli edebiyat çalışmalarının ancak buna benzer bir işbirliğiyle ve özellikle Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri'ne bağlı müstakil bir bilim dalı haline getirilmesi ile sağlam bir zemine oturtulabileceği kanaatindeyim. Türkiye'de kurulan yabancı filolojilerin esas gayesini, o dil, edebiyat ve kültürlere hizmet olmadığını da artık anlaşılma ve idrak zamanı gelmiştir.

NOTLAR

1 Mehmet Bilgivar, "1304, (1888) Yılında Münteşir Edebî Mecmualarda Batı'dan Yapılmış Tercümeler", Türkiyat Araştırma Merkezi T. 798, İstanbul 1967, VII+173 s.; Birol Emil, "Servet-i Fünuncular ve Dekadanlık Meselesi", Türkiyat Araştırma Merkezi T. 524, İstanbul 1958-59, 550 s.; Ahmet Kukul, "1300-1301 Yıllarında Münteşir Edebî Mecmualar", Türkiyat Araştırma Merkezi T. 670, İstanbul 1964-65, III+292 s.; Orhan Okay, *Beşir Fuad*, İstanbul, Nisan 1969, Hareket Yay. 18 (Doktora Tezi).; Afif Sultanoğlu, "1300 H. Yılında Münteşir Edebi Mecmualarda Batı'dan Yapılan Tercümeler", TÜrkiyat Araştırma Enstitüsü, T. 739, İstanbul 1966, XIV+211 s.; Nükhet Koray, "Türk Edebiyatında Tablo Altına Şiir Yazma Modası", Türkiyat Araştırma Enstitüsü, T. 924, İstanbul 1968-1969, 212 s.; Jale Bingöl, "Selanikli Fazlı Necip'in Hayatı, Romanları ve Mektupları", Türkiyat Araştırma Enstitüsü T. 453, İst. 1959, 169 s.; Necat Birinci, "Menemenlizâde Mehmet Tâhir-Hayatı ve Eserleri", İstanbul 1981 (Doktora Tezi).

2 Fevziye Abdullah Tansel, Şerif Hulusi, Türker Acaroğlu, Mustafa Nihat Özön, Midhat Cemal Kuntay, Niyazi Akı, Gündüz Akıncı, Cevdet Perin, İsmail Habib Sevük, Ahmet Hamdi Tanpınar, Hilmi Ziya Ülken, Suut Kemal Yetkin, Halit Fahri Ozansoy v.b. araştırıcılar eksik olmakla beraber Tanzimat'tan sonra yapılan tercümelerden bahseden makale ve kitaplar yayınlamışlardır. Bunlar genellikle listeler halindedir. Akademik düzeyde yapılan belli başla çalışmalar ise:

Prof. Dr. İnci Enginün, *Tanzimat Devrinde Shakespeare Tercümeleri ve Tesirleri*, İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay., 1978 (Doktora Tezi); Zeynep Kerman, *1862-1910 Yılları Arasında Victor Hugo'dan Türkçe'ye Yapılan Tercümeler Üzerinde Bir Araştırma*, İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. 1978 (Doktora Tezi); Nedret Pınar, *1900-1983 Yılları Arasında Türkçe'de Goethe ve Faust Tercümeleri Üzerinde Bir İnceleme*, İstanbul 1984, 367 s. (Doktora Tezi); Şehnaz Aliş, *Türk Edebiyatında Pierre Benoit ve Atlantide Romanının Çevirilerinin Mukayesesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi); Emel Kefeli, *1854-1993 Yılları Arasında Lamartine'den Türkçeye Yapılan Tercümeler Üzerinde Bir Araştırma*. 1993. (Basılmamış Doktora Tezi); İnci Enginün, *Mukayeseli Edebiyat*, İstanbul Ekim 1992, Dergâh Yayınları, 295 s. (Bu eser, Mayıs 1983'te yayınladığı *Yeni Türk Edebi-yat Araştırmaları* adlı inceemenin ikinci bölümünün yeni araştırma-larla genişletilmiş baskısıdır. İlk incelemede 9 makale yer alırken, bu eserde dünyada ve Türkiye'de mukayeseli edebiyatın tarihî gelişimini etraflıca ele alan tahlili bir önsözden sonra 21 makaleyi ihtiva etmektedir. Bunlara müştereken yayınladığımız bibliyografik makaleler dahil değildir.

İnci Enginün'le ortak olarak yayınladığımız ve geniş bir taramaya dayanan bibliyografik makaleler ise şunlardır:

"Türkçede Emile Zola Tercümeleri ve Emile Zola Hakkmdaki Yazılar Bibliyografyası (1885-1973)", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi** (1980), C. XXII, s. 243-265; "Türkçede Alphonse Daudet" **Dünya Edebiyatından Seçmeler,** nr. 2 Nisan 1977, s. 63-71; "Türk Edebiyatında Goncourt Kardeşler", **Türk Edebiyatı,** nr. 4, 2 Nisan 1977, s. 28-29; "Türkçede Maupassant", **Türkiyat Mecmuası,** c. XIX, 1980, s. 255-276.

Zeynep Kerman, "Türkiye'de Victor Hugo-1862-1980 Yılları Arasında Türk Edebiyatında Victor Hugo", *Ölümünün 100. Yılında Victor Hugo*, Ankara 1985, s. 277-312.

AMERİKAN POPÜLER KÜLTÜRÜNÜN AKADEMİK OLARAK ÖĞRETİMİ: BİR UYGULAMA

Ayşe Lâhur KIRTUNÇ
Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi
İZMİR

I. Giriş: "Kültür Kavramının Uğradığı Değişiklik ve Yeni Tanımlar

II. "Amerikan Popüler Kültürü" Ders Kapsamında İncelenen Alt Başlıklar

A. Genel Başlıklar

1. Çok Kültürlülük
2. Çoğulculuk
3. Perspektif ve Oran Sorunları
4. Maddî Kültürün İncelenmesinin Önemi
5. "Yüksek Kültür" ve "Popüler Kültür" İkilemi
6. Kitleler ve Kitle Kültürü

B. Özel Alanlar

1. Erkek Rol Modelleri ve Kurtarıcılar
2. Dille İlgili Konular

3. Reklamcılık Sektörü ve İmgeleri
4. Çocuk Filmleri, Çizgi Filmler, Bilgisayar Oyunları
5. Dizi Filmler
6. Kadının Popüler Kültürdeki Yeri

III. Sonuç: Öğrencilerin Kazanımları: Türk Gençleri Bu Ders Sonucu Ne Tür Düşünce ve Davranış Değişiklikleri Geliştirdi?

I. GİRİŞ: "KÜLTÜR" KAVRAMININ UĞRADIĞI DEĞİŞİKLİK ve YENİ TANIMLAR

Bu çalışma Amerikan popüler kültürünü inceleme amacını güden bir yüksek lisans dersinin uygulamasını temel almaktadır. 1993-94 ders yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları programında verilen ders, içerik olarak Amerikan popüler kültürü kuramsal ve uygulamalı olarak incelenerek sürdürülmüştür. Örnek olarak da filmler, çok satan kitaplar, kadın dergileri, televizyon dizileri, Türk dergi ve gazetelerinde reklamı yapılan Amerikan ürünleri ve imgeleri ve çocuklara yönelik çizgi filmler kullanılmıştır. Bunlardan kitle iletişimi yoluyla Türk kültürünü de etkileyen çizgi filmler, diziler, konulu filmler ve reklamcılık sektörünün kullandığı dil ve imgeler Türk izleyicisi için özellikle önemlidir. Amerikan popüler kültürünün Türkiye dışından gelen kültür etkileri arasında nicelik ve nitelik olarak en güçlüsü olduğu göz önüne alındığında konunun yalnızca eğitimcileri değil, toplumun çok daha geniş bir kesimini ilgilendirdiği ortaya çıkacaktır.

Bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde "kültür" kavramının uğradığı değişiklik ve yeni tanımlar özetlenecektir. İkinci bölümde "Amerikan Popüler Kültürü" dersi kapsamında incelenen alt başlıklar genel ve özel olmak üzere gruplanacaktır. Sonuç bölümünde dersi alan yüksek lisans öğrencileri ile ders bittikten dört ay sonra yapılan söyleşinin sonuçları açıklanacaktır. Bu bölümde Türk gençlerinin bu ders sonucu ne tür düşünce ve davranış değişiklikleri geliştirdiği açıklanacaktır. Batı dünyasında özellikle de Fransa, Almanya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde son on yılda "kültür" kavramı köklü değişikliklere uğradı. Bu

değişikliklerin bir nedeni yapısalcılık sonrası tartışılmaya başlanan dilbilim, edebiyat eleştirisi ve mimarîden tutun da, politikaya ve toplumsal bilimlere kadar yaşamın nerdeyse her yönüne sızmayı başarabilen, önceleri zor tarif edilip sonraları tariften bile vazgeçilen, hakkında yüzlerce makale ve kitap yazıldıktan sonra bile ancak "bir huzursuzluk hali, yaşama bütünsel değil, parçalanmış bir bakış şekli" olarak özetlenebilen düşünce akımlarıdır. İsim koymak gerekirse, post modernizm, yapısalcılık-sonrası (post-structuralism) ve yapı-çözümcülük (deconstructionism) bu tür güçlü akımlar arasında sayılabilir. Bunlar elbette hepsi aynı kefeye konulabilecek kavramlar değildir. Bu akımlara kesin tarih ve tanımlar sunmak ise bu çalışmanın kapsam ve amacını aşan bir çabadır. Bu çalışma bağlamında yalnızca bir arka plan olarak sunulmak istenen son on yılın düşünce akımları, "iktidar", "politika" ve "dil" kavramlarının birbiriyle olan organik bağlarını tartıştığı için "kültür" kavramına yenilik getirmiştir. Bu bağlamda "kültür" kavramını kimin tanımladığı, bu tanıma göre kimin "baskın" ve kimin "marjinal" olarak isimlendirildiği, tanımı yapanların politik gücü nereden aldıkları ve nasıl kullandıkları, - tüm bu tartışmalar Batı kültürünün son on yıldır sürekli irdelediği ve aydınlatmaya çalıştığı konulardır.

Bu yeni duyarlıklar sonucu Batı'da ve özellikle ABD'de kültür incelemeleri ve araştırmalarında değişiklikler olmuştur. Tüm kültürü yansıtmayı amaçlayan "SENTEZ" türü çalışmaların yetersiz olduğu düşünülmüş ve "bütün" den çok, bütünü oluşturan "parça" ların incelenmesi geçerlilik kazanmıştır. Bunlar iki ana başlık altında incelenebilir. Birincisi etnik gruplar, zenciler, kadınlar, kültür içinde cep oluşturan Amerikan yerlileri, katolikler, eşcinseller, yaşlılar, İspanyolca konuşanlar gibi insan gruplarının çeşitli açılardan incelenmesidir. İkincisi ise okuma alışkanlıkları, fotoğraflar, kentlerde yaşayanların belirgin ve ortak tavırları, kutlama yöntemleri, kitle iletişim araçları ve tüketim toplumu arasındaki etkileşimler, maddî kültür ve popüler kültür gibi tavır ve davranış özelliklerinin ve eğilimlerin incelenmesidir.

Bu yeni bakış açısıyla birlikte artık ABD gibi, Fransa, İngiltere gibi karmaşık yapısı olan kültürler için bütünsel genellemeler yap-

manın anlamsız veya geçersiz olduğu kabul edilmiştir. Kültürel eleştiri yapan sosyologlar, dilbilimciler, tarihçiler, antropologlar, mimarlar, müzikologlar, edebiyat ve tiyatro eleştirmenleri tüm kültürü aynı şemsiye altına alacak genellemeler değil, gitgide daralan, özelleşen, spesifikleşen konularda önermeler yapabilmektedirler.

II. AMERİKAN POPÜLER KÜLTÜRÜ DERSİ KAPSAMINDA İNCELENEN ALT BAŞLIKLAR

A. Genel Başlıklar

1. Çokkültürlülük (Multiculturalism): Irk, dil, cinsiyet, toplumsal sınıf, yaş, etnik köken gibi her toplumda yer alan alt kültürlerin varlığını tartışmak, her alt kültürün dünyaya kendi içinde tutarlı olan bir bakış açısı olduğunu anlamak, çokkültürlülüğün ilgi alanıdır. Amerikan kültürünün bir kaleydeskop gibi çok renkli, sarstıkça değişen birçok küçük parçadan oluştuğunu incelemek son on yıldır yeğlenen bir yaklaşım olmuştur.

2. Çoğulculuk (Pluralism): Amerikan uzlaşma (consensus) politikasının şimdiye kadar bir ölçüde zorlayarak ve dışlayarak oluşturduğu yapay yüzeyin geçerliliğini yitirdiğini, resmin bölünüp parçalandığını, alt kültürlerin dışlanmaktan bıkıp kendi resimlerini oluşturduklarını ve tanınmak ve kabul edilmek, çoğulcu bir toplum içinde yer almak üzere baskı grupları oluşturduklarının örneklenmeleri "çoğulculuk" adı altında kümelenen yaklaşımdır. Din, ırk, dil, bölge ve cinsiyet farklılıklarının bireyin kültürünü etkilediğini ve dünyaya bakış açısında ve kültüre katılımda saptayıcı olduğu gerçeğinin tartışılması da çoğulculuk gereği kabul gören olgulardır.

3. Perspektif ve Oran Sorunları: Amerikan kültürünün ne kadarı, ne miktarda insan tarafından paylaşılıyor? Hangi gruplar marjinal kaldıklarını düşünüyorlar? Marjinal olduklarını düşünenler resmî söylemden farklı olduklarını nasıl ortaya koyuyorlar? Bu sorular da perspektif ve oran sorunlarını özetlemektedir.

4. Maddî Kültürün İncelenmesinin Önemi: "Kültürel Elit" (Seçkinciler) denen yüksek kültürü tanıyan azınlığın seçimlerinin

yanısıra, sıradan insanların gündelik yaşamlarında yüzyüze geldikleri, ürettikleri ve tükettikleri kültür öğelerinin incelenmesi: Bu malzemenin hem kişisel, hem de kollektif anlamı vardır. Mektuplar, günlükler, yerel basının ürettikleri, etnografik malzeme maddî kültüre örnek olarak verilebilir. İnsanların nasıl bir yaşam sürdüklerini aslına en uygun şekilde belgeleyen her gerçek malzeme kültürel açıdan değer taşımaktadır. Bu nedenle ülkenin ünlü yazar ve sanatçılarının kabul görmüş "yüksek kültür" ürünlerinin yanısıra, otobüs biletinden ayakkabıya, çocuk bezinden fıkralara, ninnilerden aile fotoğraflarına kadar her türlü ürün, o yöre insanının kültürüyle ilgili bilgi toplamak ve yorum yapmak amacıyla kullanılmaktadır.

5. "Yüksek Kültür" ile "Popüler Kültür" Arasındaki Ayrım: Bu başlık altında "temsil edilme krizi" (crisis of representation) denen (Lipsitz, 629) sorunlar kümelenmektedir. "Yüksek Kültür" denen değerler topluluğunu kim tanımlamaktadır? Tanımlayanlar, yücelttikleri yüksek kültür değerlerini saptayanlar olduğuna göre, ve koydukları kıstaslara uymayan kültür öğelerinin de "alçak kültür" (low culture) veya "popüler kültür" gibi alaydan küçümsemeye ve hakarete varan bir tepkiler yelpazesi içinde TEMSİL edilmesini önlediklerine göre tanım koyucuların kimler olduğu ve tanımın ideolojik yönü önem kazanmaktadır. Amerikan kültüründen bir örnek vermek gerekirse, William Faulkner bir yazar olarak "yüksek kültürün değerler bütününü temsil ediyorken 19. yüzyılda patlama yapan ve milyonlarca okur kitlesine ulaşan Kate Chopin, Charlotte Perkins Gilman, Sarah Orne Jewett ve Mary Wilkins Freeman gibi kadın yazarlar yakın zamana kadar antolojilere alınmamış, eserleri yok sayılmış, haklarında hiç bir inceleme yapılmamış yani Amerikan kültürünü TEMSİL etmediği düşünülerek kültür tarihinden silinmiştir. Yani üst gelir gruplarının gittiği, gidebildiği üniversitelerde kümelenmiş, seçmeci (elitist) toplumun ekonomik ve siyasal gücüne hükmeden tavır Faulkner'a "BİZDEN" demiş, Chopin, Gilman, Jewett ve Freeman gibi yazarlara "DİĞERLERİ" veya "ONLAR" veya "BİZDEN OLMAYANLAR" olarak dışlayıp hem yararları, hem eserlerini, hem de bu eserleri okuyan kitleyi dışlamıştır. "Büyük Ustalar"ın yazdıkları kuşaktan kuşağa kültür değerleri olarak aktarılırken, dışlanan ürünler unutulup gömülmüştür.

Bu bilinçle birlikte "yüksek kültür" ve "popüler kültür" ayrımının doğal olmayan bir çatallaşma olduğu kabul edilmektedir. Kültürün bir bütün olduğu, her kesimden insanın günlük yaşamının bir parçası olduğu, yalnızca sanatçılarla eleştirmenlerin veya üniversitenin ilgilendiği bir dışlama değil, her insanın hem üretimine, hem tüketimine katkıda bulunduğu, zengin bir değerler bütünü olduğu düşünülmektedir.

Bu tanıma göre ticarî metaın tasarımından otobüs şoförlerinin üniformasına kadar her türlü ürün, futbol maçlarından bölgesel yemeklere kadar, yani günlük yaşamın akla gelebilecek her yönü "kültür"ün yönleri olarak incelemeye değer bulunmaktadır.

6. Kitleler ve Kitle Kültürü: Yıllar önce "yüksek kültür" alanına girmediği için inceleme konusu olmayan bir "rock-and-roll" parçası veya bir "heavy metal" müzik grubu incelenmeye değer bulunmaktadır çünkü bu müzikler milyonlarca insanı etkilemekte, harekete geçirmekte ve yönlendirmektedir. Ayrıca ticarî bir meta olarak bu parçaların üretimi ve tüketimi yüzlerce kişiyi ekonomik yönden de ilgilendirmektedir. Kitlelerin nasıl davrandığı, tüketim ve kültür eleştirisi alanlarının kesişme noktası olmaktadır.

Pek çok kültür ürününün de diğer ticarî meta gibi paketlenerek satışa sunulduğu, çok sayıda insan tarafından tüketildiği gözönüne alındığında, politik yönlendirme, ekonomik sömürü gibi konuların da bir kez daha iktidar-kültür yakınlığına işaret etmesi kaçınılmazdır. Kültür endüstrisi hepimizin yaşamını etkilemektedir. Teknolojik gelişmelerin akıl almaz hızla tüketiciye kültür pazarlamak için ticarileştirdiği çağımızda başta televizyon olmak üzere kaset ve kompakt disk endüstrisi, video filmleri, sinema, bilgisayar oyunları , gazeteler, radyolar, dergiler ve kitaplar hiç de küçümsenmeyecek etkileşim alanları yaratıp milyonlarca insanın yaşamını doğrudan etkilemektedir.

B. AMERİKAN POPÜLER KÜLTÜRÜ BAĞLAMINDA İNCELENEN ÖZEL ALANLAR

1. Kültürün ne denli geniş bir yelpaze olduğu gözönüne alınarak inceleme konuları daraltılmıştır. Bunlardan birincisi Ameri-

kan kaynaklı film ve dizilerden yansıyan imgeler, söylenceler, rol modelleri ve mesajlardır. Rambo, Top Gun, Kirli Harry, Kaptan Kirk, Conan, Terminatör, Robocop, Batman ve diğer "kahramanlar" çoğu kez emparyalizm ideolojisinin "kurtarıcı" öyküleri olarak pazarlanması gibi durmaktadır.

Bu "kurtarıcılar", sistem ne denli bozuk olursa olsun birinin çıkıp her kötülüğü yeneceği, her haksızlığa karşı duracağı, mazlumu kurtarıp zalimi cezalandıracağı, her teknolojik belayı savuşturacağı yolunda mesajlar sunmaktadır. Bu kolaycı mesajların gerçek yaşamla ilişkisinin olup olmadığı tartışılmaya muhtaçtır. Kişisel ve toplumsal sorunlarımızın çözümünü böyle "olağanüstü kahramanlara" mı emanet edeceğimiz, yoksa gerçekçi yöntemler mi geliştireceğimiz sorgulanmalıdır. Kişisel ve toplumsal sorumluluklarımıza kendimiz mi sahip çıkmalıyız, yoksa tembel ve edilgen bir şekilde kurtarıcılar mı beklemeliyiz? Rambo, Süperman, Kirli Harry ve diğerleri, eleştiren kişiyi bu tür sorgulamalara götürmektedir.

2. İkinci olarak da özellikle Türk insanının günlük yaşamda yüzyüze geldiği ve Amerikan popüler kültüründen çok etkilenen öğeler incelenmiştir. Bunların başında dille ilgili konular gelmektedir. Amerikan kültüründen bir ürünü alırken , ürünün adını da almamız sonucu "televizyon", "hamburger", "hot dog", "medya", "kola", "blue jean", "deodorant", "aftershave" gibi pek çok sözcük dilimize yerleşmiştir.

Bunların dışında film ve dizi çevirileriyle dilimize yerleşmeye başlayan farklı bir anlatım tarzı ve deyimlerin varlığından söz edilebilir. "Üzgünüm", "Kendini nasıl hissediyorsun?", "Panik yapma", "Bilirsiniz", "Kendine iyi bak", "Sen öldün", "Kahretsin", "Şansını zorlama" gibi önceleri herkesi irkilten ifadeler, artık sıradanlaşmıştır. Başlıbaşına geniş bir inceleme konusu olabilecek dil etkileri böyle özetlenebilir.

3. Kültürümüzde yoğun olarak gözlemlediğimiz bir başka Amerikan etkisi de reklamcılık sektörünün kullandığı imgelerdir. Öyle ki, dergilerimizdeki ve televizyonlarımızdaki pek çok reklam sayfasının ve filminin dil içeriği ve imgeler olarak Amerikan kitle iletişim araçlarındakilerden hiç bir farkı yoktur. Hatta bazı dergi ve

gazetelerde yayınlanan giysi ve kozmetik ürün reklamları Amerikan sokaklarında, Amerikan dükkân ve binalarının önünde sarı saçlı ve mavi gözlü mankenlerin kullanıldığı tanıtımlardır. Ürün yerli üretim olmasına karşın pazarlamada kullanılan imgeler tümüyle Amerikan yaşam tarzını yansıtmaktadır. Reklamcılık sektörünün bu tür reklamlarda en çok kullanıldığı "narsizm" ve "bireycilik" çağrısıdır.

Kitle içinde isimsiz bir damlacık olmaktan kurtulup göze çarpan bir "birey", herkesten farklı bir kimse olmayı va'deden ve aslında tüketimin körüklenmesi amacıyla türetilmiş "kişisel" tüketim malzemelerinin Amerikan imgeleriyle pazarlanması -Marlboro sigarası, Levis kot pantolonları, Baskin and Robins dondurmaları- yalnızca Türkiye'nin değil pek çok ülkenin yüz yüze geldiği bir olgudur. Binlercesi üretilen ve satılan ürünün bir kişiyi nasıl "özel" yapacağı sorusu pek sorulmamaktadır. Kaç tane değişik modeli olursa olsun, her ne kadar "size özel", "yalnız sizin için" sözleriyle pazarlanırsa pazarlansın aynı arabadan, kot pantolondan veya deri monttan binlerce satıldığı gözden kaçmaktadır. En çok da moda sektöründe izlenen bu mal fetişizmi tüketime sunulan malın işlerliğinin ve üretim değerinin çok daha ötesinde bir önem yüklenmesi, toplumsal bir güç ve değer kazanıp simgeleşmesidir. Belli ürünler kitle iletişim araçları aracılığıyla yüceltilip, araç değil amaç oldukları izlenimi yaratılmaktadır. Tüketici, toplumda bir yer edinmesinin bu imrenilen ürünlere sahip olmasıyla gerçekleşeceğine inan(dırıl)maktadır. Bireysel ve toplumsal başarının yolu belli ürünlere sahip olmaktan geçmektedir. "Amerikan Rüyası"nın küreselleşmesi diyebileceğimiz bu olgu ile tüm sanayileşmiş toplumlar karşı karşıyadır. Mutluluğun reçetesi bellidir: Gelir düzeyin ne olursa olsun, Tom Cruise'un gözlüklerini takıp, James Dean'in deri montundan giyersin, elinde kola, altına da "A-Takımı"ndaki jeeplerden bir tane çektin mi, dünya senin. Tabii yanına da pembe dizilerden bir kaç sarışın şart. Bu erkekler için bir rüya; benzerlerini kadınlar için de formüle etmek olası. Basit bir formül bu: Mutlu olmak istiyorsan satın al, tüket, daha çok satın al! Tüketimin körüklenmesine dayanan bu mesaj akla değil, duygulara seslenmektedir.

Başarılı insan imgelerinin yanında ve etrafında pahalı tüketim ürünleri yer almaktadır. İdealize edilmiş, kusursuz, estetik değeri

yüksek bu ürün ve çevreleri izleyenler önce bunlara ulaşmak için dayanılmaz bir istek duymakta, sonra da ulaşamayınca karamsarlığa düşmektedir. Aynı sürece daha radikal tepkiler de oluşabilir: Kendi kabuğuna çekilme ve şiddetli öfke gibi... Yabancılaşma da bu tepkilerden biridir; güzel evler, kostümler, zevkli mobilyaları kendi gerçek çevresinde göremeyen kişiler kendi yaşamını beğenmemeye başlamakta, değersiz bir insan olduğuna inanıp ümitsizliğe düşmektedir. Film setinin kusursuz dekorunu elde etmek için ne bahasına olursa olsun paraya ulaşması gerektiğine inanmaktadır. Ulaşamadığı zaman ise başarısızlık ve yetersizlik hissedip özsaygısını yitirmektedir.

4. Dördüncü ilgi alanımız çocuk filmleri, çizgi filmler ve bilgisayar oyunları olmuştur. Bunların içinde kuşkusuz eğitici ve öğretici olanlar da vardır. Özellikle çevre bilinci geliştirmeye yönelik mesajlar çok olumlu öğelerdir. Ancak çocukların tükettiği bu ürünlerde çözümün genelde şiddetle aranması dikkat çekicidir. Ayrıca çizgi filmler dünyasında yüksek bir yerden düşmek, hızla duvara çarpmak, elinde bomba patlaması, kafaya şiddetle vurulması ölümle sonuçlanmaz. Kahraman biraz toza bulanır; üstü başı biraz kirlenir. Gerçek yaşamda ölüm veya ciddi yaralanmayla sonuçlanacak şiddet olayını çizgi roman kahramanı üstünü silkeleyerek savuşturur. Bu, şiddetin sonuçları ile ilgili gerçekçi bir mesaj değildir. Yılın çocuk ve aile filmi olarak sunulan *Evde Tek Başına* (I ve II) filmleri de benzer sahnelerle doludur. Pek çok araştırma fazla şiddet izlemenin kişiyi duyarsızlaştırdığını, tepkisizleştirdiğini öne sürmektedir. Rol modeli olarak seçilebilecek kahramanların sonuca ulaşmak için şiddeti seçmesi düşündürücüdür. Bununla birlikte verilen bir başka mesaj da ne bahasına olursa olsun güç elde etmenin gerekliliğidir. Çocuk filmlerinde sorunlar hep çözümlenmekte, problemler çabucak aşılmaktadır. Bu tavır kolay ve kısa sürede çözümlenmeyen sorunlar karşısında çocukları sabırsız ve bıkkın olmaya itebilir.

Özellikle çizgi filmlerde kişiler "çok iyiler" ve "çok kötüler" gibi kaba hatlarla çizilmiş ve basite indirgenmişlerdir. Bunlar yaşamın si-yahla beyaz arasını oluşturan sayısız tonda griyi, yani ara renklerini gözardı eden karikatürlerdir. Çocuk zekasını küçümseyen bu kaba karikatürler bir süre sonra uyarıcılığını yitirir.

5. Beşinci ilgi alanımız olan Amerikan dizi filmleri, yaşanan maddi çevre, insanlar arası ilişkiler ve davranışlar açısından Türk toplumunun koşullarıyla paralellik göstermeyen bir imgeler dünyası oluşturmaktadır. Aslında bu imgelerin gerçekle olan ilişkisi zayıftır. İzleyenler kendilerine şu soruları sormakta mıdır? "Bu özenilesi evler, pahalı arabalar, makyajı bozulmayan kadınlar, ve bu insan ilişkileri Amerikan toplumunun yüzde kaçını temsil etmektedir?" "Amerikan erkeklerinin saçı dökülmez mi?", "Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tüm mutfaklar 50 m², evler yüzme havuzlu, ve babaanne ve dedeler bu denli esprili ve şirin midir?", "Kadınlar ütü yapmaz mı?", "Nicky'nin çocukları hiç ortalığı dağıtmaz mı?", "İnsanlar arasındaki tüm sorun ve anlaşmazlıklar reklamlar dahil 28 dakikada böylesine kolay çözümleniyor mu, ABD'de?"

6. Amerikan popüler kültürüne ayrıntılı baktığımız son konu ise kadının nasıl yansıtıldığı, kültürün içinde kadının konumudur. Örnek olarak gazete ve dergiler, filmler, televizyon dizileri ve moda dünyasından çeşitli malzemeler kullanılmıştır.

1980'lerden başlayarak Amerikan popüler dergi ve gazetelerinin kadına olumsuz yaklaştığı gözlemlenmiştir. Erkekleri yansıtan akımlar, örneğin "Beyaz Gömlek Yine Moda", "Balıkçılık", "İyi Yönetici Olmanın On Yolu" gibi dergi makaleleri iken, kadınları yansıtan yazılar "Çalışan Kadın İyi Anne Olamaz", "Kırkından Sonra Çocuk Doğurmanın Sakıncaları" veya "Meslek Sahibi Kızlar Evde Kalıyor" türü yazılardır. Bunlar AIDS'ten ekonomik durgunluğa kadar toplumun her türlü sıkıntısını kadınlara fatura eden, yanlı ve öznel bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Aynı yaklaşım 1970'lerde kazanılmış kadın haklarının kadını mutsuz ettiği, onu yalnızlığa ittiği ve hatta ruh hastası yaptığı mesajını da vermektedir. Böylece toplumda yeni bir dalga hissedilmiş, başarılı işkadınının işinde yükselmek için evlilikten ve "ana olmanın dayanılmaz cazibesinden" yoksun kaldığı mesajı pompalanmıştır. Kadınlara "biyolojik saatiniz tik-tik-tik çalışıyor; anne olmak için çok geç kalabilirsiniz; fırsat kaçmak üzere" söylemi ile baskı yapılmıştır. "Evinizde oturun, bebek büyütün ve ekmek pişirin" temaları pek çok dergide görülmüştür. Bekâr kadınların sapıkların saldırısına uğradığı, AIDS'e yakalandığı,

bunalım ve pişmanlık krizleri geçirdiği makaleler 80'ler ortasında patlama yapmıştır. Ancak bekâr erkekleri nasıl tehlikelerin beklediği konusunda yayın yapılmamıştır.

Film endüstrisi de *Öldüren Cazibe (Fatal Attraction)* filmi başta olmak üzere özgür iradesiyle yalnız yaşayan kadınları öldürülesi cadılar olarak göstermiş, ya da bağımsız kadının cezalandırıldığı "iyi anne"nin ödüllenrdirildiği filmler üretmiştir. Kadınlara verilen mesaj özgürlüğün onları mutsuz ettiği, evlenip çocuk doğurmadıkları sürece kusurlu ve hatta sakat sayılacakları idi. *Broadcast News, Working Girl, Baby Boom* gibi filmler iş dünyasında yükselebilmek uğruna çocuk sahibi olmaktan vazgeçmenin kadınlar için büyük bir kayıp olduğu mesajını yinelemektedir. *Üç Adam ve Bir Bebek* filminde ise pişmanlık içinde geri dönen anne bebeğini geri alır. *Field of Dreams, İndiana Jones and the Last Crusade, Dad* ve *Star Trek V* adlı filmlerde anneler ölür veya yok olur. *Robo Cop, Lethal Weapon, Total Recall* gibi filmlerde de anneler ya sessiz, silik kişilerdir, ya da tümüyle ortadan yok olmuşlardır (Faludi, 138).

Televizyonda da durum pek farklı değildir. Gücünü yitirdiğini gören televizyon endüstrisi alelacele *Rosanne* ve *Murphy Brown* gibi güçlü, lafını sakınmayan, özgür iki kadını anlatan dizileri seyirciye sunarak genel yayın politikalarından çark etmiştir. Her iki dizi de uzun tartışmalara neden olmuş, açık sözlü Rosanne Barr Amerika Birleşik Devletleri'nin en sevilmeyen kadını ilan edilmiş, "Rosanne'den Nefret Edenler Klüpleri" kurulmuştur.

Ülkemizde de gösterilmiş olan *Thirtysomething* dizisinin çok popüler olmasının nedeni, iyi bir anne ve ev kadını olmak, çocuk doğurmak, evinin kadını olmak temalarının kullanılmış olmasına bağlanmaktadır. Reklamcılar bu dizinin imgelerini kullanmış, hatta zamanın Başkanı George Bush bile bir konuşmasında diziye gönderme yapmıştır.

Milyonlarca insana hükmeden moda sektöründe ise son yıllarda kriz yaşanmaktadır. Spor giysilerin rahatlığına ve hareket serbestliği sağlamasına ahşan kadınlar dar, sımsıkı, hem bütçeyi, hem belkemiğini zorlayan giysileri boykot etmişlerdir. Pazar payı küçülen

giyim sektörü hemen feryada başlamış, "spor giyimin kadını çekici ve kadınsı yapmadığı, bol eşofmanların pasaklı durduğu" yolunda yıldırıcı ve yönlendirici yayın yapmışlardır. Oysa pazar araştırmaları şunu kanıtlamıştır: Bir kadın ne denli bağımsız, işinde başarılı ve kendine güvenli ise, giysi satın almaya o denli az önem vermektedir.

John T. Molloy'un dört yıl süren araştırmasının sonuçlarına göre iş yaşamında, özellikle idareci konumunda iddialı olan kadınların tayyörü yeğlediği, tayyörlü kadının sözüne güvenildiği ve otoritesinin sarsılmadığı kanıtlanmıştır. Buna kıyasla cinsellik çağrıştıran giysilerin iş yaşamında statü kaybına yol açtığı saptanmıştır (Faludi, 175). Böylece tayyör satışları 1980-1987 yılları arasında 6 milyon artmış, elbise satışları 29 milyon azalmıştır. Ancak tayyörün modası geçmediği, israfı önlediği ve çalışan kadını sürekli yeni giysiler almaktan alıkoyduğu için moda sektörünce lanetlenen John Molloy kara listeye alınmıştır. Tayyör giyen kadının erkeksi olduğu, tayyörün üniforma gibi durduğu söylemiyle kadınlar kitle iletişim araçlarıyla baskı altına alınmış ve pek çok tayyör üreten şirket kapanmıştır. Kadını daha çok tüketmeye, ve sık sık "modası geçti" bahanesiyle yeni giysiler almaya iten bu dalga ile modacılar güçlerini hissettirmişlerdir. Her şeye karşın kadınlar rahat edecekleri giysileri almayı yeğlemektedirler, mankenlerin üzerinde güzel duranları değil.

III. SONUÇ

Öğrencilerin Kazanımları: Türk Gençleri Bu Ders Sonucu Ne Tür Düşünce ve Davranış Değişiklikleri Geliştirdi?

"Amerikan Popüler Kültürü" dersini alan öğrencilerle ders bitiminden dört ay sonra yapılan söyleşide öğrenciler genelde kültür konusuna, özelde de Amerikan ve Türk popüler kültürü konularına eskisine kıyasla daha eleştirel bakabildiklerini söylemişlerdir. Kültüre nasıl bakılacağını öğrendiklerini söyleyen öğrenciler, aynı beceriyi kendi öz kültürlerine bakarken de kullanabildiklerini belirtmişlerdir.

Modaya, bariz tüketim baskılarına ve tuzaklarına ve kitle iletişim araçlarıyla pazarlanmaya çalışılan imgelere karşı bilinçlen-

diklerini vurgulamışlar, yabancı kültürden gelen etkilere ve kendi kültürünün sunduklarına daha duyarlı hale geldiklerini söylemişlerdir. Bu bağlamda kültür-piyasa ilişkilerini daha net gördüklerini belirtmişlerdir.

Popüler kültüre ve özellikle televizyona bakış açılarında büyük değişiklikler olduğunu belirtmişlerdir: Eskiden televizyondan sıkılan, pek çok programı aptalca buldukları için izlemeyen öğrenciler, artık ailelerine ve kendi öğrencilerine yönelik "bilinçlendirme' yapabilmek için televizyonu izlemek zorunda hissettiklerini söylemişlerdir. Gerek resmî söylemi, gerek onun karşısındaki söylemleri yakalayabilmenin en kestirme yolunun televizyon olduğunu, milyonlarca kişiyi derinden etkileyen bu aracın "aptalca" diye damgalanıp göz ardı edilmesinin saflık olduğunu kavramışlardır. Örneğin "Pembe Dizi"leri izlememeyi bir gurur kaynağı yapan, bu dizilerin hedef kitlesi olmamaktan onur duyan bir öğrenci, diziyi izleyip, gerçek hedef kitle insanlarıyla yüzyüze diziyi tartışıp, çoğu kadın olan bu insanları dizinin yapmayı hedefledikleri konusunda uyardığını anlatmıştır. Öyle anlaşılıyor ki bu ders kapsamında edinilen bilgiler öğrencilerin yakın çevresine de aktarılmaya başlanmıştır. Bu öğrenci öğrendiklerini aktarma konusunda "sorumluluk" duyduğunu belirtmiştir. Bir başka öğrenci -ki kendisi İngilizce okutmanıdır- şöyle bir olay anlatmıştır: Sınıfta kullandığı ders kitabında okuma parçası olarak İngiltere'deki ünlü "Marks and Spencers" mağazası anlatılmaktadır. Öğrencilerden biri "Hocam, ben niçin Mark and Spencers'ı öğrenmek zorunda olayım? Neden Yeni Karamürsel anlatılmıyor? Niçin Kral Arthur öyküleri okuyoruz?" diye yakındığında okutman-öğrenci "Sen niçin geçen hafta Guns and Roses konserine gittin?" yanıtıyla sınıfını kültür hegomonyası konusunda düşünmeye zorlamıştır. Bu öğrenci artık kendi öğrencilerini daha iyi anladığını, onları daha az yargıladığını, pek çok suçlama nedeninin kişisel seçimler sonucu değil, güçlü kültürel etkilerle oluştuğunu görebildiğini söylemiştir.

Öğrencilerin edindiği bir başka birikim de kendisine benzemeyene hoşgörü ile bakabilmektir. Örneğin eskiden Arabesk müzik olgusunu aşağılayan, bu tür müziği seven ve dinleyen kesime tepeden bakan öğrenciler, artık bu tür olguların ardındaki mekanizmaları

görebildiklerini, kültür hareketlerinin dinamiğine eleştirel olarak bakabildiklerini ve bu nedenle de kendilerinde tepkisel yargılamanın azaldığını belirtmişlerdir.

Ayrıca öğrenciler kadının cinsel meta olarak kullanıldığı, özellikle yarı çıplak kadınların sunuculuk-hosteslik yaptığı televizyon programlarını yadırgadıklarını söylemişlerdir.

Popüler kültürü oluşturan paradigmaları incelediğimiz dersin sonucu olarak öğrenciler Amerikan ve Batı hayranlığının önemli ölçüde törpülendiğini, kendi kültürlerine daha yakından eğilmenin zorunluluğunu ve sorumluluğunu hissettiklerini açıkça belirtmişlerdir.

KAYNAKÇA

BENNET, Tony, Colin Mercer, Janet Woollacot, ed.. (1986) ***Popular Culture and Social Relations*** Milton Keynes: Open University Press.

DORFMAN, Ariel (1983) ***The Empire's Old Clothes*** New York: Pantheon Books.

FALUDİ, Susan (1991) ***Backlash: The Undeclared War Against American Women*** New York: Crown publishers, Inc.

GUREVITCH, M., T. Bennett, J. Curran ve J. Woollacott, ed. (1992) ***Culture, Society and the Media*** London: Routledge.

LIPSITZ, George (1990) "Listening to Learn and Learning to Listen: Popular Culture, Cultural Theory, and American Studies" ***American Quarterly***. Vol. 42, No: 4 (Dec. 1990), 615-636.

TAPLIN, Ian M.. (1988) "Why We Need Heroes to be Heroic". ***Journal of Popular Culture.*** Vol. 22: 2 (Fall 1988), 133-142.

YABANCI KÜLTÜR VE EDEBİYATLARIN TÜRKİYE'DE ÖĞRETİMİ VE TÜRK KÜLTÜRÜ

"Türkiye'de akademik olarak yabancı kültür ve edebiyatların öğretimi (örneğin Amerikan kültürü ve edebiyatı) ve bu öğretimin kültürel sonuçları)"

A. Didem USLU
Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi
İZMİR

Tanıtıldığı kültüre katkı sağlaması açısından, yabancı kültür ve edebiyatların öğretimi iki açıdan ele alınabilir: Birincisi, salt öğretilen kültür açısından, yani ikili bir ilişki içerisinde, ikincisi, daha geniş bir perspektiften, yani evrensel kültüre etkisi açısından.

YABANCI KÜLTÜRLERİN ÖĞRETİMİ

Bilindiği gibi, yabancı kültür ve edebiyatların üniversitede öğretimi kapsamında bölümlerde o kültüre ilişkin çeşitli dersler okutulmaktadır. Örneğin öğrencilere ülkenin tarihi, düşünce yapısı, kültürel birikimi, ekonomik gelişmesi, dünya üzerindeki yeri ve önemi ve edebiyatı öğretilmektedir. Bunun yanı, sıra kompozisyon ve çeviri dersleriyle kültürün uygulamalı incelenmesi yapılmaktadır. Yabancı kültürlerin ve edebiyatların öğretimi, dünyada çok çeşitli

ülkede kültürlerarası etkileşimin bir parçasını oluşturur. Ülkemizde de bu öğretimin amacı, farklı kültürleri tanımayı, ülkelerarası dostlukları pekiştirerek dünya barışına katkıda bulunmayı ve uluslararası ilişkilere farklı açılardan bakmayı sağlamaktır. Örneğin Amerikan Kültürü ve Edebiyatı bölümünde disiplinlerarası ve uluslararası çalışmalar yapılmaktadır. Bu bölümde gerçekleştirilen öğretim, tarihimizde, özellikle son yüzyılda ilişki içine girilen uzak bir komşu ülkeyi yakından tanımanın yanı sıra, kendimizi de onlara tanıtmak olanakları sağlamaktadır. Başka deyişle, iki kültür arasında karşılıklı bir alışveriş geliştirilir.

Amerikan Kültürü ve Edebiyatı bölümünde amaç Amerika hayranı gençler yetiştirmek değildir. Öte yandan beklentiler Amerika'ya öğrenci göndermek yönünde de değildir. Bu öğretimin hedefi, Amerikan kültürü ile nefret veya aşk ilişkisi yaratmak yerine, Türk-Amerikan ilişkilerini somut gerçekler ve veriler üzerine oturtmaktır. Bu ülkeyle yakın tarihimizde, Kore ve Körfez Savaşları gibi, çok çeşitli doğrudan ilişkimiz olmuştur. Zaman zaman böylesine ve hatta kimi zaman da kader birliği ilişkisi içine girdiğimiz bir ülkeyi her yönüyle öğrenmek, uzak bir komşu ve dost bir ülkeyle çeşitli değerleri paylaşmak ve anlayışlı birliktelikle dünya barışına katkı sağlamak istenmektedir. İki ülke arasında dış ilişkilerde, ticaret anlaşmalarında ve sosyal konularda sık sık çeşitli boyutlarda gelişen yakınlıklar kurulmaktadır. Öte yandan bu bire bir ilişkide, Türk-Amerikan ilişkilerinin tek yanlı görülmemesi ve ülkemizin de onlara tanıtılması istenmektedir.

KÜLTÜR ÜZERİNE

Kültür, insan türüne özgü olan bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddî nesnelerin tümüdür ve kültür, toplumsal yaşamın dil, düşünce, gelenek, işaretler sistemleri, kurumlar, yasalar, aletler, teknikler, sanat yapıları gibi her türlü maddî ve tinsel ürününü kapsamına alır. 20. yüzyıl'da kültürün iki farklı yöneliş içine girdiğini görmekteyiz. Birincisi kültür emperyalizmi, ikincisi evrensel kültürdür. Şöyle ki:

a) Dünya tarihinde yayılmacı ve doğrudan ekonomik sömürgecilik, etkisini 17., 18. ve 19. yüzyıllarda açıkca göstermiştir. Geçtiğimiz yüzyıllarda ve bu yüzyılın ilk yarısına dek ekonomik ve teknolojik açıdan gelişmiş ve dolayısıyla güçlenmiş ülkeler kendinden daha düşük ilerleme düzeyi gösteren ülkeleri çeşitli alanlarda ele geçirip kendilerine bağımlı kılmışlardır. Ancak 21. yüzyıla gelindiğinde, bu tür sömürgeciliğin gittikçe azaldığını ve hatta pek kalmadığını gözlemliyoruz. Ancak bunun yerine daha etkili güç olan kültür emperyalizminin geçtiği düşünülmektedir. Kültür emperyalizmi genelde güçlüden güçsüze doğru bir akış göstermiştir. Örneğin, Hindistan yıllarca yaşamın her alanında İngiliz egemenliğinin etkilerini taşımıştır. Ancak kültürel emperyalizm konusunda son kırk-elli yıl içinde ilginç bir örneğe rastlanmaktadır. Japonya, yabancı kültürleri ve ürünlerini yakından izleyen, hatta kopya eden, ancak hiç etkisi altında kalmayıp kendi geleneklerini koruyarak farklı kültürlerin olumlu bulduğu yanlarını ayıklayıp kendisine yararlı olanları kullanmayı başarmış bir ülkedir. Hatta teknolojik ve ekonomik atılımlarıyla ABD ve Avrupa'yı korkutur hale gelmiştir[1]. Bu nedenle kültürel etkileşim dengede tutulabilir veya çarkları tersine işletilebilir.

b) Kültür emperyalizim yanı sıra, gelişen başka bir olgu da evrensel kültürdür. Dünyada iletişim ve haberleşmenin neden olduğu bilgi aktarımı sayesinde kültür tek tek ulusların malı olmaktan çıkmaktadır. Kültür emperyalizminin daha az kalkınmış ülke açısından olumsuz sonuçlarının olduğunu düşünecek olursak, öte yandan evrensel kültüre de her kültürün olumlu katkısından söz edebiliriz. Bu taban tabana zıt sayılacak gelişmede çeşitli kültürler içiçe girmekte, sınırlar aşılmakta; insan, zekası ve yaratıcılığı ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda Pearl Buck çok ilginç bir örnek olarak karşımıza çıkar. Pearl Buck, Amerikalı olmasına karşın, yaşamının son yıllarında yazdığı Amerikan yaşamına ilişkin birkaç öykünün dışında, bütün ömrü boyunca hep Çin'deki yaşamı yansıtan roman ve öyküleriyle ünlenmiş ve 1938'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü almış bir yazardı. Örneğin, "Yaşlı Şeytan" isimli öyküsünde Çin'in Japonya tarafından istilası sırasında düşmanla yüzyüze gelen yaşlı Çinli kadın Bayan Wang dünyasını bize aralar. Bayan Wang, düşmanlık duygularından yoksun olduğu için önceleri savaşın bilincine varamaz ve getireceği

yıkıntının boyutlarını tartamaz ama daha sonra köyüne baskın yapmak üzere gelmekte olan Japon askerlerini görünce, kapakları açıp kendini de feda ederek onların üzerine nehirin sularını salıverir[2]. Ernest Hemingway'in de kendi ülkesi dışında, başka kültürlerin ortamında ve onların kültür ve yaşamları hakkında romanları vardır. Hatta Hemingway için İspanya ve boğa güreşlerini dünyaya tanıtan yazar diyebiliriz.

Evrensel kültür söz konusu olduğunda, farklı kültürleri öğretmek ve öğrenmek bizi belli bir kültür düzeyine çıkaracağı gibi, aynı zamanda ortak kültüre katılmamızı ve dünya kültürünü zenginleştirmemizi sağlayacaktır. Esasen çeşitli kültürler arasındaki benzerliklere uygarlık tarihi boyunca sık sık rastlanmaktadır. Bu benzerlikler, teknoloji ve iletişim çağı öncesinde de oluşmuştur. Örneğin, Dede Korkut masallarında Deli Dumrul kendisini ölümün eline teslim etmek istemeyince Azrail'le mücadeleye girer ve yerine gidecek birini arar[3]. Aynı şekilde İngiliz moralite oyunlarında Everyman de dünyadan ayrılmak istemez ve yakınlarından medet umar . Bir çok edebiyatın temelinde iyilik ve kötülük, melek ve şeytan gibi konular bulunmaktadır[4]. Aynı şekilde çeşitli kültürlerin folklorik ürünlerinde doğrudan ayrılmayan halk kahramanları da birbirlerine çok benzer. Bir başka örnek de yemek kültüründen verilebilir. Birbirlerinden uzak oldukları halde aynı enlem çizgisinde yaşayan ve yaşadıkları topraklarda en çok yetişen ürünü ulusal yemekleri yapan başka başka kültürlere rastlanmaktadır.

20. yüzyılda ise insanın doğası, sorunları ve gereksinimleri yine hep aynı kalmıştır. Böylece çeşitli ortak konular paylaşılmış, yaşamın anlamını ortaya koyma çabasına girilmiş, yaşamın olumsuzluklarının karşısına olumlu yanları ve güzellikler konmuştur. Maddî değerlerin insanlığı ezeceği korkusu, yabancılaşmanın acısı veya var oluşun hiçliği hemen hemen her kültürde sevgi ve özveri, aile bağları, kadınların konumu, çevre gibi çeşitli ortak konularla dengelenmeye çalışılmıştır.

Evrensel kültürün bütün kültürlerden her türlü etkinliğe kucak açan tavrı, kıyaslamalı kültür ve edebiyat çalışmalarına ön ayak olmuştur. Bu kapsamda dünyanın çeşitli ülkelerini kıyaslamalı sanat

ve kültür (tiyatro, roman, popüler kültür) araştırmalar yapılmaktadır. Örneğin, Rönesans İspanyası ve İngiltere ile Fransa; Yeats ve Goethe; Dante ve Rosetti ile Pound ve Eliot ve daha birçok kültürel ürün üzerine kıyaslamalı çalışmalar yapılmaktadır.

YABANCI KÜLTÜRÜN KÜLTÜRÜMÜZ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bizler zaten çok uluslu ve çok kültürlü bir soyun çocukları olduğumuz için evrensel kültüre katılmaya ve onu bir bütün olarak görmeye alışkınız. Bu nedenle kimliğimizi kaybetmek korkumuz olmayacaktır.

Burada çeşitli yabancı kültürlerin ülkemiz üzerindeki etkisine ve gelişme biçimine iki örnek verebiliriz. Tanzimat tiyatrosundan söz edilecek olursa, bu dönem tiyatrosunu Karagöz ve Ortaoyunu'ndan kaynaklanan geleneksel tiyatromuzla Avrupa tiyatrosunu etkilemiş olduğunu görürüz. Önceleri Batı'ya yönelik aydınlar halk tiyatrosunu küçümsemişlerdir. Ortaoyunu'nun içinde yetişmiş olanlar ise, Batı tiyatrosunun iki özelliğini, yani kalıcı mekânını (tiyatro binasını) ve yazılı metnini yadırgamışlardır. Ancak bu dönemde az sayıda da olsa, Şinasi ve Ali Bey gibi yazarlar, Batı tiyatrosunun tekniklerinden yararlanıp geleneksel oyunlar yazmışlardır. Ne var ki, bu dönemde geleneksel öğelere yer verildiği halde, Batı tiyatrosuna ilgi daha fazla olmuştur ama yine de Tulûat tiyatrosu her iki tiyatro geleneğinin sentezi olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanısıra bu dönemde, çok sayıda uyarlamalar da yapılmıştır. (Moliere etkisi komedyalarda, melodramlarda ve romanlarda görülür.) Böylelikle Tanzimat'ta gelenekten gelme yetenekle, dönemin en başarılı türleri, komedyalar ve buna çok yakın müzikli oyunlar olmuştur. Böylece Tanzimat'la birlikte Batı'ya dönük edebiyat çalışmaları Batı'nın kopyası olmamış, ulusal tiyatromuzun temelini oluşturmuş. Ortaya çıkan sentez ülkemizdeki sanat ve edebiyat çalışmalarını çeşitlendirmiş ve renklendirmiştir.

Meşrutiyet dönemine gelindiğinde, tiyatro eserlerinin ortaya çıkmasında Tanzimat döneminde yazılmış eserler ve Avrupa tiyatrosu özellikle Fransız tiyatrosu etkili olmuştur. Meşrutiyet tiyatrosunda yine komedya (entrika, töre, karakter) sevilir. Bunun yanı sıra tra-

gedyalar, tarihi dramlar, romantik dramlar, melodramlar, halk dramları yazılır. Bu dönemde siyasal konuların işlendiği tarihi oyunlarıyla belgesel oyunlar da önemli bir yer tutar. Daha sonraları toplumsal oyunlar da önem kazanır[5].

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, yazarlarımızda sembolistlerden, özellikle Maeterlinck'in, İbsen'in toplumcu gerçekçiliğinin, Strindberg'in ruhsal gerçekçiliğinin ve Alman dışavurumculuğunun izlerini bulabiliriz. Ancak daha sonraki yıllarda yine bir sentez görmekteyiz. Geleneksel oyunlarımızın göstermeci üslup, açık biçim, toplumsal ve siyasal taşlama, müzik, dans, şarkı ve taklide dayanan özellikleriyle oyunlar yazan yazarlarımız ortaya çıkmıştır. Örneğin Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı*, *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı*, Sermet Çağan'ın *Ayak Bacak Fabrikası*, Oktay Arayıcı'nın *Rumuz Goncagül'ü*, Turgut Özakman'ın *Fehim Paşa Konağı*, *Resimli Osmanlı Tarihi*, Aziz Nesin'in *Düdükçülerle Fırıncıların Savaşı*, Yaşar Kemal'in *Yer Demir Gök Bakır'ı*, Cahit Atay'ın *Kırlangıçlar'ı* gibi örneklere daha niceleri eklenebilir.

Yabancı kültürlerin ve edebiyatların ülkemiz üzerindeki etkisine başka bir örnek de, yakın tarihimizden verilebilir. 1940'larda Hasan Ali Yücel'in, Nurullah Ataç'ın, Sabahattin Eyüboğlu'nun başlattıkları Millî Eğitim Bakanlığı Dünya Klasikleri çevirilerinin, bir iki kuşağın aydınlanmasında, bilinçlenmesinde büyük katkısı olmuştur. Bu dönemde Shakespeare'den Descartes'a, Dostoyevski'den Stendahl'a yüzlerce kitap dilimize çevrilmiştir. 1945'ten 1950'ye kadar süren çeviri çalışmaları "Coşkulu bir kültür devrimi" diye tanımlanmıştır[6]. Bu çevirilerin olumlu etkisi günümüze gelene dek sayısız yazarımızın ürünlerinde doğrudan hissedilmese bile, Batı ve geleneksel ögelerin kaynaşmışlığından söz edebiliriz.

SONUÇ

Farklı kültür ve edebiyatların öğretimi birey bazında, dünyanın farklı kültürlerinde aynı duygu ve düşüncelerin olduğunun bilinmesiyle kişiyi psikolojik açıdan rahatlatacaktır. Öte yandan herhangi bir

ülke ve kültürü tanımak ve öğrenmek, insanlar ve kültürleri arasındaki sosyal, ticarî, siyasal ve ekonomik etkinlikleri pekiştirecektir. Bunun daha ötesinde bir adımda ise, farklı kültürlerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkacak kültürel ürünler evrensel kültürü zenginleştirecektir.

NOTLAR

1 Şahinoğlu, Mehmet (1992) *Devlerin Bilek Gücü: Japonya-Amerika Çekişmesi*, Makaleler, 21. Yüzyıl Üniversite Gençliği, s. 8.

2 Maurice Baudin, Jr. (1954) *Contemporary Short Stories*, The Liberal Arts Press, New York, s. 88-101.

3 *Norton Anthology of English Literature*, W.W. Norton & Company. Inc, New York, Cilt I, s. 313-385.

4 And, Metin (1983) *Türk Tiyatrosunun Evreleri*, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 147-547.

5 *Cumhuriyet Kitap* (1990), Sayı 14 (18 Mayıs 1990), İstanbul, s. 6-9.

6 *Cumhuriyet Kitap* (1990), Sayı 14 (18 Mayıs 1990), İstanbul, s. 6-9.

SEMPOZYUM GENEL SEKRETERİ ERSİN ÖZARSLAN'IN DEĞERLENDİRME ve KAPANIŞ KONUŞMASI

"Ben ilk defa ilmî bir toplantı düzenlemenin heyecanını yaşıyorum. Bu çok farklı ama o kadar da hoş bir duygu. Yaklaşık altı saattir bu salonda konuşuluyor, ama ilgi olanca canlılığı ile devam ediyor. Bu hâl insanı nasıl heyecanlandırmaz?

Bu heyecanı tattıran tebliğ sahiplerine ve aynı zamanda paylaşan siz dinleyicilere bu bakımdan teşekkür ederim.

Birbirinden güzel tebliğler dinledik. Tebliğ sahiplerinin bazıları bildiğimiz tanıdığımız simalardı. Fakat bilmediğimiz tanımadığımız simalar da kendileriyle ilk defa burada tanıştığımız İzmir'den gelen yeni dostlarımızdı. Kendilerine hasseten teşekkür etmek istiyorum.

Gürsel Aytaç hoca, haklı olarak Arap ve Fars filolojilerinin mensuplarının burada bulunmayışına dikkat çektiler. Ben bu saha mensuplarının burada bulunmayışlarını bir eksiklik olarak gördüğümü itiraf ediyorum. Fakat işin arka cephesi başka.

Geçen sene bu Sempozyum'un hazırlık çalışmalarını yaparken Doğu dilleri ve edebiyatları mensuplarını da Sempozyum'a davet et-

meyi planlamıştım. Sempozyum'u sadece üniversite rektörlüklerine değil, aynı zamanda Fen-Edebiyat ve Eğitim Fakülteleri dekanlarına, Türk dili ve edebiyatı bölümleriyle Doğu ve Batı dilleri ve edebiyatları Bölüm Başkanlıklarına da ayrı ayrı yazılar yazarak duyurdum. Malasef Şark dilleriyle uğraşan ilim adamları nedendir bilemem bu sempozyuma ilgi duymamış olacaklar.

Sempozyumda verilen tebliğlerde ve tartışmalarda, aldığım notlara göre, şu görüşlerin ortak olarak seslendirildiği görülüyor.

Yabancı filolojiler kuruluş gayelerine göre hareket etmiyorlar. Bu sahanın artık yabancı kültürlere hizmet ve bu kültürlerin irtibat bürosu gibi çalışmaktan kurtulması ve kurtarılması. Bu görüş Prof. Dr. Kerman, Prof. Dr. Aytaç, Prof. Dr. İnandı, Doç. Dr. İlkan ve Öğr. Gör. Doğan tarafından vurgulandı. Bu oldukça olumlu ve ufuk açıcı ve yol gösterici bir tesbittir. Farklı sahaların mensuplarının ortak görüşü olması bakımından da önemlidir.

Yabancı filolojilerin Türk kültürüne yönelik çalışmaları, hususu da aynı önemde seslendirildi. Yabancı kültürlerin Türk kültürü bakımından önemi konusunda yeni görüşler dile getirildi. Doç. Dr. Erol, Dr. Kefeli, Doç. Kırtunç, Doç. İlkhan, Dr. Uslu ve Dr. Başarır bu konu üzerinde durdular. Ve görüşleri bir çok noktada buluştu. Yabancı dille eğitim ve öğretim konusu Öğr. Gör. Doğan, Doç. Dr. Erol ve Doç. Dr. İlkhan açılarından değerlendirdiler. Ortak nokta yabancı dilin önemi ve yabancı dille eğitim ve öğretimin mahzurlarıydı.

Kültürler arası iletişim Prof. Dr. İnandı, Dr. Başarır, Dr. Erol, Doç. Dr. İkhan ve Dr. Uslu'nun tebliğlerinde ifadesini ve açıklamalarını buldu. Farklı açılardan yapılan değerlendirme ümit verici ve ufuk açıcıydı. Prof. Dr. Kerman mukayeseli edebiyat ve kültürün günümüz için ehemmiyetini vurgularken yerinde tespitlerde bulundu

Doç. Dr. Kaplan klasikler tartışmasıyla kültür tarihimizin bir kesitindeki farklı kanaat ve farklı eğlimlere dikkat çekti. Dr. Aydoğan ise dil ve kültürle ilgili meselelere yabancılaşma kavramı etrafında genel bir yaklaşım getirdi ve sempozyuma farklı bir boyut ve şekil katmış oldu.

Dr. Nüket Esen'in Amerikan kültürünü konu alan tebliğinde bu mevzuu işleyen önemli bir eserin gözden kaçtığını hatırlatmam gere-

kiyor. Bu Necmeddin Halil Onan'ın İşleyen Yara adlı romanıdır. Kolejli Nereye adıyla 1977'de tekrar yayımlanmıştır. Amerikan kültürünün tesirine maruz kalan bir gencin hayatını konu edinen ve yabancı kültür meselesine parmak basan önemli bir eserdir. İnşallah Nüket Hanım tebliğlerin yayınında evvel bu eseri de inceler ve tebliğine dahil ederek bu eksikliği giderir.

Tartışmalara gelince, oldukça renkli hatta hararetli tartışmalara şahit olduk. Türkiye'de tercüme meselesinin daha uzun zaman tartışılacağı anlaşılıyor. Tercüme konusunda Prof. Kerman'ı haklı çıkaracak nitelik ve orjinal çalışmalar olduğu gibi Öğr. Gör. Çetintürk'ü haklı çıkaracak, niteliksiz örneklere her zaman rastlamak mümkündür sanıyorum. Bu mevzuda kesin hükümlere varabilmek için araştırmaların devam ettirilmesi en doğru yol olur kanaatindeyim.

Filolojilerde derslerin Türkçe yerine yabancı dille yapılması konusu bana da pek sıcak gelmedi. Çünkü baştan beri eğitim ve öğretimin Türkçe yapılması konusunda ittifak sağlanmıştı.

Tezler mutlaka Türkçe yazılmalı, çok özel şartlarda yabancı dille yazılmış olan tezler de mutlaka ama mutlaka Türkçe yayınlanmalıdır. Başka dillerde yayınlanan her tez ve her makale Türkçemizin bilim dili özelliğinden verilen affedilmez bir tavizdir. Eğitimin Türkçe yapılması şart olduğu gibi bilimin de Türkçe yapılması şarttır.

Filoloji mensupları aldıkları paranın, yedikleri ekmeğin helâl olması için ilim ve kültür faaliyetlerini Türk kültürü için, Türk kültürü uğruna yapmalıdırlar. Meselâ çok kıymetli bir dilcimiz olan Berke Vardar'ın kitapları Fransızca. Bir bilim adamının ömrünü verdiği çalışmalarını kendi ülkesinde kendi parasıyla başka dillere ve başka kültürlere hasretmesi anlaşılır bir husus değildir. Böyle kitapları o dilin kültür sahibi ülkeler neşretmeli, ekmek ve kafa bizden ise para da dostlarımızdan olmalı diye düşünüyorum.

Filolojilerde tabiati uygun olan dersleri mutlaka Türkçe olarak anlatmak gerekir. Edebiyat tarihi dersleri bunların başında gelir. Ansiklopedik bilgi ve nazariyata dayalı dersler de bunlara dahil edilmelidir.

Şarkiyat bölümlerinde Türkçe, Arapça ve Farsça ders anlatan bir batılıya tesadüf etmediğim gibi, bu dilleri öğreten Türk hocaların da bulundukları ülkenin dilini kullandıklarından haberdarım.

Bir örnek vereyim. Meşhur Kolombiya Üniversitesi'nde "Türk Edebiyatı Tarihi" dersini alacak olan öğrencinin Türkçe bilmesi gerekmediği şartını okumuş ve sadece o dersin, değil diğer bütün derslerin de İngilizce yapıldığını görmüştüm.

Ben kendim de verdiğim özel derslerde Türkçe ve Çağatayca öğretirken dersleri Türkçe değil İngilizce verdim. Çünkü öğrencilerim Türkçe bilmiyorlardı.

Bu gün Türkçe'den taviz verirsek yarın nelerden taviz vereceğimizi kimse bilemez. Belli bazı şeyler taviz kaldırır ama Türkçe taviz kaldırmaz.

Şimdi Sempozyum Sonuç Bildirisini okuyorum.

1- Kültürler arası ilişkilerde denge son derece önemlidir. Kültür politikalarını düzenleyenler ve kültür planlamacıları bunu göz önünde bulundurmaladırlar.

2- Yabancı dil, diğer kültürleri tanıma ve anlamanın tek anahtarıdır. Yabancı dil öğretimi kuvvetlendirilmeli ama yabancı dille eğitim ve öğretime son verilmeli ve iki dilli eğitim ve öğretimin mahzurları tez elden önlenmelidir.

3- Filolojiler kendi sahalarına kapanmalı, Türkçe'den diğer dillere ve diğer dillerden Türkçe'ye nitelikli eserlerin tercümesinde yol açıcı ve gelenek kurucu çalışmalara yönelmelidirler.

4- Filolojiler kimin için çalıştıklarını düşünerek varlık sebeplerine uygun çalışmalara yönelmeli ve yabancı kültürlerin Türkiye'deki irtibat ve propoganda bürosu olmaktan çıkmalı.

5- Filolojiler ve filoloji mensupları sahalarındaki birikimlerin ışığında Türk kültürü ve Türk edebiyatı üzerinde doğrudan veya dolaylı çalışmalar yapmalı.

6- Lisans eğitimi sırasında filoloji talebesi Türk kültürü bakımından derslerle desteklenmeli veya Türkoloji kürsülerinden yardımcı sertifika seçmeli. Bunun yanında Türkoloji talebesi filolojilerden bir yardımcı sertifika alabilmeli.

7- Mukayeseli kültür çalışmalarına yer verilmeli mukayeseli edebiyat kürsüleri kurulmalı. Bu kürsülerde içeriye olduğu kadar dışarıya dönük faaliyetlere de yer verilmeli. Türk kültürünün başka kültürlere tesiri konusu işlenmeli.

Efendim, herkese her türlü zahmeti için Türkiye Yazarlar Birliği ve şahsım adına teşekkür ediyor saygılar sunuyorum.

TEBLİĞ SUNANLARIN HAYAT HİKÂYELERİ

FERAMUZ AYDOĞAN

1961 Kahramanmaraş doğumlu. İlk ve orta öğrenimini Kahramanmaraş'ta tamamladıktan sonra, İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'ne girdi. Aynı bölümden 1987'de mezun oldu.

Cumhuriyet Üniversitesi'nde; "Kırsal Kesimden Kente Gelen Ailelerin Kentlileşme Süreçleri ve Sorunları" adılı teziyle, sosyoloji dalında yüksek lisansını bitirdi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Anabilim Dalı'nda; "Ailenin Fonksiyonları ve Bu Fonksiyonlardaki Değişmeler" başlıklı teziyle doktorasını tamamladı.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nda iki yıl "aile uzmanı" olarak çalıştı. 1993'te Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne öğretim üyesi olarak atandı. Aynı üniversitede Aile Araştırmaları ve Eğitim Merkezi'ni ve bu merkeze bağlı olarak Çocuk Eğitim ve Gelişimevi(Çagev)'ni kurdu.

Halen, Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde öğretim üyeliğinin yanı sıra, Aile Araştırmaları ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü görevini yürütmektedir.

YEŞİM BAŞARIR

1963 yılında İzmir'de doğdu. Ortaokul ve liseyi 1981 yılında İzmir Amerikan Lisesi'nde tamamladıktan sonra 1985'de Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı lisans derecesi aldı. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Amerikan Edebiyatı Anabilim Dalın'da 1987 yılında yüksek lisans ve 1991 yılında doktorasını tamamladı. Doktora tez konusu "Çağdaş Amerikan Romanında Pikareks Çizgiler"dir.

1985 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi'nde İngilizce Dili Okutmanı olarak göreve başladığım meslek yaşantısında, 1989-1991 yılları arasında araştırma görevliliği ve 1991-1992 arası öğretim görevliliği yaptı. Şubat 1992'den bu yana Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yardımcı Doçent olarak görev yapmaktadır.

MUSA DOĞAN

1946 yılında Silifke'nin küçük bir köyünde doğdu. İlkokulu komşu köyde, ortaokulu ve liseyi Silifke'de okudu. 1969 yılında İstanbul Eğitim Enstitüsünü bitirip Kırıkhan Lisesi'nde öğretmenliğe başladı. 1970-72 yılları arasında Silifke Atatürk Orta Okulu'nda öğretmenlik yaptıktan sonra, 1972-73 ders yılını Fransa'nın Montpellier Üniversitesi'nde geçirdi. Dönüşte açılan bir sınavı kazanarak 1974 yılı başında Diyarbakır Eğitim Enstitüsüne atandı. 1976 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsüne nakledildi ve Bölüm Başkanlığı yapta. Bir müddet de Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi'nde Müşavir olarak bulundu. 1981 yılında Silifke Lisesi'ne döndü. 1986-90 yılları arasında bir yandan burada müdürlük yaparken, bir yandan da M.E.B. Hizmetiçi Eğitim Dairesinde öğretim üyesi olarak görev aldı.

1991 yılında Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak göreve başladı. 1995 yılı başından beri Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim görevlisidir.

Evli ve üç çocuk babası olan Musa Doğan'ın yayınlanmış eserleri şunlardır :

Açık Öğretim Fransızca kitabı (Ankara 1977); Je Parle Francais 6. (Devlet Kitapları, İstanbul 1979); İsyan Ahlâkı-Tercüme-Nurettin Topçu (Dergâh Yayınları, İstanbul 1995); Türk Edebiyatı, Divan, Yeni Divan, gibi dergilerde yayınlanmış makale, hikâye ve çeviriler.

BURÇİN EROL

1954 Yılında Ankara'da doğdu. 1965'de Ayşe Abla İlkokulu'ndan mezun oldu. Aynı yıl Central Junior High School, Lawrence-Kansas'da başladığı orta öğrenimini 1971'de TED Ankara Koleji'ni bitirerek tamamladı.

1971-75 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi, Sosyal ve İdarî Bilimler Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden yüksek li-

sans derecesi ile mezun oldu ve eğitim sertifikaları aldı. Daha sonra aynı kurumdan bilim uzmanlığı derecesi alan Burçin Erol bir sürede İngilizce öğretmenliği yaptı.

1977 yılında Hacettepe Üniversitesi, Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde asistan, 1981 Doktora, 1984'de Doçent oldu.

1988'de Leeds Üniversitesi'nde Ortaçağ İngiliz Edebiyatı üzerine araştırmalar yaptı.

1993'te Chaucer'in Canterbury Hikâyeleri Genel Prologu'nun Türkçe çevirisini yapan ve yayınlayan Burçin Erol İngilizce ve Almanca bilmekte, evli ve bir çocuk annesidir.

AHMET ÇETİN ERTÜRK

1946 yılında Isparta'da doğdu. İstanbul Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümü'nü bitirdi. Kayseri Lisesi'nde Fransızca öğretmeni olarak göreve başladı. Daha sonra, çeşitli yüksek öğretim kurumlarında eğitimci ve yönetici olarak çalıştı. İlk eserini Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümünde çalıştığı sırada veren Ahmet Çetin Ertürk'ün Fransızca-Türkçe / Türkçe-Fransızca Örnekli ve Açıklamalı BİLGE Sözlük (1995) ve Türkçe Açıklamalı Fransızca Grameri ile birlikte 13 adet basılı eseri vardır.

Ankara Fransız Kültür Merkezi'nde öğretim üyesi olarak da çalışmış olan yazar, *"Freud Skolastiği* isimli tercüme kitaptan dolayı, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın en iyi mütercimi" seçildi. Hâlen Polis Akademisi'nde Fransız Dili öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

NÜKET ESEN

1949'da İstanbul'da doğdu. Arnavutköy Amerikan Kız Kolejinde okudu. Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünü

bitirdi. Aynı üniversitenin Sosyoloji Bölümü'nde master yaptı. Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden doktora aldı. Çeşitli dergilerde yazıları çıktı. *Türk Romanında Aile Kurumu* (1991), *Kara Kitap Üzerine Yazılar* (1992), *Iki Gözüm Aziz Kardeşim Efendim* (1995) adlı kitapları var. Halen Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

BATTAL İNANDI

6 Haziran 1952'de Erciş'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erciş'te tamamladıktan sonra, 1970'te Hacettepe Üniversitesi'nin liseyi derece ile bitirenlere tanıdığı kontenjandan yararlanarak adı geçen üniversitenin Siyasal ve İdari Bilimler Fakültesi (şimdiki adıyla Edebiyat Fakültesi) Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün 5 yıllık lisans programına kaydoldu. 1975'te buradan "pekiyi" derece ile mezun oldu ve aynı yıl Alman Akedemik Müba-dele Dairesi' (DAAD)'nin vermiş olduğu bir bursla Almanya'ya gitti ve oradan Heidelberg Üniversitesi'nde iki yıl Germenistik öğrenimine devam etti.

1997'de yurda dönerek, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı master programına devam etti ve 1979'da bu programı "pekiyi" derece ile bitirdi. Aynı yıl kaydolduğu doktora programını, Kasım 1982'de sunmuş olduğu "Hartmann von Aue'nin 'Iwein' ve Gottfried von Strassburg'un 'Tristan' Romanlarında Hak ve Kuvvet" konulu doktora tezi ile bitirdi. Tezi "pekiyi" derece ile kabul edilerek "edebiyat doktoru" ünvanı aldı. 1984'te Yardımcı Doçent, 1989'da doçent oldu, hâlen aynı Fakülte'de profesör olarak çalışmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

RAMAZAN KAPLAN

1951 yılında Isparta-Yalvaç'ta doğdu. İlk öğreniminden sonra, Isparta-Gönen İlköğretim okulunun parasız yatılı sınavlarını kazanarak bu okulda öğrenime başladı (1964). Bu okulun orta kısmını ta-

mamladıktan sonra. Ankara Erkek İlköğretmen Okulu'ndan 1970'te mezun oldu. 1970-1974 arasında İlkokul öğretmenliği yaptı. O yıllarda, öteki meslek okulları gibi, öğretmen okulu mezunlarının da üniversiteye alınmamaları sebebiyle, ayrıca lise diploması alarak (1972), 1974'te girdiği Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni, 1978'de bitirerek aynı fakülteye asistan oldu (1979). Yüksek lisansını "Şiirimizde İkinci Yeni Hareketi" (1981) konusunu yaptı. "Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy" (1987) adlı çalışmasıyla da edebiyat doktoru oldu. 1988 yılında Dil ve Tarih-Coğ-rafya Fakültesi, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yardımcı Doçent, daha sonra da (1993) doçent olarak görevlendirildi. Halen bu görevi sürdürüyor.

EMEL KEFELİ

1959 yılında İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi'ni takiben 25 Haziran 1982'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız ve Roman Dilleri ve Edebiyatları bölümünden mezun oldu. 1982-83 ve 1983-84 ders yıllarında Özel Dost Okulları'nda Fransızca öğretmeni olarak görev aldı. 29 Mart 1984 tarihinden itibaren ve Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalın'da Öğretim Görevlisi olarak göreve başladı.

1985'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda başlattığı Yüksek Lisans programını 18.08.1987 tarihinde tamamladı. Prof. Dr. Zeynep Kerman'ın danışmanlığını yaptığı "Journal de Constatinople / Echo de L'Orient (1848-1866) Sistematik İndeksli" isimli yüksekLisans tezini hazırladı.

İlahiyat Fakültesi'nde Fransızca dersleri, Atatürk Eğitim Fakültesi Yabancı Diller-Fransız Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı'nda "Çağdaş Fransız Edebiyatı", "Version" (Fransızca'dan Türkçe'ye Tercüme) ve "Thème" (Türkçe'den Fransızca'ya Tercüme), Fen-Edebiyat Fakültesinde "Örneklerle Batı Edebiyatı", "Batı Edebiyatında Akımlar" Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Eğitimi Bölümü'nde "Batı Edebiyatı", Eğitim Yüksek Okulu'nda ise "Dünya Çocuk Edebiyatı" derslerini verdi.

1989'da Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda doktora programına girdi. Prof. Dr. Zeynep Kerman'ın danışmanlığını yaptığı "1854-1993 Yılları Arasında Lamartine'den Türkçeye Yapılan Tercümeler Üzerinde Bir Araştırma" konulu doktora tezini hazırladı. Halen Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Entitüsü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve. çalışmalarını Mukayeseli Edebiyat sahasında sürdürmektedir.

ZEYNEP KERMAN

1942 Yılında İstanbul'da doğdu. Orta ve Lise öğrenimini Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi ve Erenköy Kız Lisesi'nde, yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü'nde tamamladı (1968). Kısa süre lise edebiyat öğretmenliğini takiben Türkiyat Enstitüsü'nde okutmak olarak çalıştı (1970-1975).

"1865-1910 Yılları Arasında Victor Hugo'dan Türkçeye Yapılan Tercümeler Üzerinde Bir Araştırma" adlı teziyle "edebiyat doktoru" ünvanını aldı (1974). 1975'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi T.D.E.B. Yeni Türk Edebiyat Kürsüsü'ne asistan olarak atandı. 1980'de doçent olan Kerman, 1982-1983 öğretim yıllarında Elâzığ Fırat Üniversitesi'nde görev yaptı. 1988'de Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne profesör olarak atandı. Hâlen aynı bölümün başkanıdır.

Edebiyat Üzerine Makaleler (Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, 1969, 1977, 1992); Sergüzeşt (S. Sezâî bugünkü dile çevirme, 1972, 1984); Tanpınar'ın Mektupları (1974, Ağustos 1992); 1862-1910 yılları arasında Victor Hugo'dan Türkçe'ye Yapılan Tercümeler Üzerine Bir Araştırma (1978); Yeni Türkiye Edebiyatı Antolojisi III, IV, V (M. Kaplan, İ. Engünün, B. Emil'le birlikte 1979, 1982, 1989); Atatürk Devri Fikir Hayatı (M. Kaplan, İ. Engünün, N. Birinci, A. Uçman'la birlikte 1982); Belçika Temsilciliği Vesikalarına Göre Millî Mücadele (1982); Sâmi Paşazade Sezâî (1986); Ahmet Haşim-Bütün Eserleri (İ. Engünün'le birlikte 1983-1991); Osman Fahri, Hayatı ve Şiirleri (1988).

AYŞE LAHUR KIRTUNÇ

Ayşe Lahur Kırtunç 1951'de İzmirde doğdu. Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamladı. 1975-76 yıllarında Fullbirght bursu kapsamında San Francisco Üniversitesi'nde doktora programına devam etti. Doktora tezini Ankara Üniversitesi Amerikan Dili ve Edebiyatı Bölümün'de tamamlayan Kırtunç, 1976-89 yılları arasında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Modern Diller Bölümü'nde görev yaptı. 1990 yılından beri Dokuz Eylül Üniversitesi'nde görevli olan Ayşe L. Kırtunç Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü başkan yardımcısıdır.